

65. Torstaina 1 päivänä kesäkuuta 1989

kello 18

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Toinen käsittely:

1) Ehdotus laiksi polttoaineverosta
annetun lain 2 ja 4 §:n muuttamisesta . 1787

Hallituksen esitys n:o 68
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o
23

Suuren valiokunnan mietintö n:o 72

2) Ehdotus laiksi lannoiteverosta an-
netun lain 4 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys n:o 69
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o
24

Suuren valiokunnan mietintö n:o 73

3) Ehdotus laiksi liikevaihtoverolain
18 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys n:o 72
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o
25

Suuren valiokunnan mietintö n:o 74

4) Ehdotukset laiksi Posti- ja telelai-
toksesta 1788

Hallituksen esitys n:o 3
Lakialoite n:o 4
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o
29

Suuren valiokunnan mietintö n:o 77

5) Ehdotus laiksi Valtionrautateistä . 1795

Hallituksen esitys n:o 60
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o
30

Suuren valiokunnan mietintö n:o 78

6) Ehdotukset laiksi atomivastuulain
muuttamisesta 1796

Hallituksen esitys n:o 39
Lakialoite n:o 31
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o
27

Suuren valiokunnan mietintö n:o 75

7) Ehdotus laiksi Otaniemen sähkö-
laitoksen omaisuuden myymisestä Es-
poon Sähkö Oy -nimiselle osakeyhtiöl-
le 1807

Hallituksen esitys n:o 70
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o
28

Suuren valiokunnan mietintö n:o 76

8) Ehdotus laiksi eräiden asuinra-
kennusten luovuttamisesta Rautatiea-
sunnot Oy, Järnvägsbostäder Ab -nimi-
selle osakeyhtiölle

Hallituksen esitys n:o 77
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o
31

Suuren valiokunnan mietintö n:o 79

9) Ehdotukset laeiksi Jyväskylän
yliopistosta annetun lain 9 §:n, Joen-
suun yliopistosta annetun lain 9 §:n,
Oulun yliopistosta annetun lain 9 §:n ja
Kuopion yliopistosta annetun lain 7 §:n
muuttamisesta

Hallituksen esitys n:o 73
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 6
Suuren valiokunnan mietintö n:o 80

10) Ehdotus laiksi harjoittelukoulu-
lain muuttamisesta

Hallituksen esitys n:o 50
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 7

	Siv.		Siv.
Suuren valiokunnan mietintö n:o 81		Hallituksen esitys n:o 56	
11) Ehdotus laiksi kansaneläkelain muuttamisesta	1807	Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 36	
Hallituksen esitys n:o 78		19) Ehdotus laiksi ilmansuojelulain muuttamisesta	1841
Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 12		Hallituksen esitys n:o 33	
Suuren valiokunnan mietintö n:o 82		Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 14	
12) Ehdotukset laiksi työntekijäin eläkelain muuttamisesta ja laiksi lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelain 4 a §:n muuttamisesta ..	1808	20) Ehdotus laiksi kuvataideakemiasta annetun lain muuttamisesta ...	1851
Hallituksen esitys n:o 81		Hallituksen esitys n:o 74	
Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 14		Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 8	
Suuren valiokunnan mietintö n:o 83		21) Ehdotukset laeiksi ammatillisia erityisoppilaitoksia koskevan lainsäädännön muuttamisesta	„
Ensimmäinen käsittely:		Hallituksen esitys n:o 44	
13) Ehdotukset laeiksi virkarikoslainsäädännön uudistamisesta	„	Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 9	
Hallituksen esitys n:o 58/1988 vp.		Esitellään:	
Lakivaliokunnan mietintö n:o 7		22) Hallituksen esitys n:o 82 laiksi rikoslain 2 luvun muuttamisesta	„
14) Ehdotus laiksi kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä	1831	23) Hallituksen esitys n:o 83 laiksi tullitariffilain liitteinä olevien tullitariffin ja teollisuustulliluettelon muuttamisesta	„
Hallituksen esitys n:o 35		24) Ed. Majjalan ym. lakialoite n:o 49 laiksi talletusten ja obligaatioiden veronhuojennuslain muuttamisesta	„
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 20		Pöydällepanoa varten esitellään:	
15) Ehdotukset henkilöstörahas-to-laiksi ja laiksi osakeyhtiölain 12 luvun 7 §:n muuttamisesta	„	25) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 34 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus eräistä verohallinnon virkajärjestelyistä (A n:o 5) .	1852
Hallituksen esitys n:o 41		26) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 35 Eduskunnan tilintarkastajien kertomuksesta vuodelta 1988 (K n:o 6) .	„
Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 15		27) Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 12 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus eräistä rakennushallinnon virkajärjestelyistä (A n:o 6)	„
16) Ehdotus laiksi leimaverolain 4 ja 10 §:n muuttamisesta	1840		
Hallituksen esitys n:o 66			
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 32			
17) Ehdotus laiksi investointivarauslain muuttamisesta	„		
Hallituksen esitys n:o 10			
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 33			
18) Ehdotus laiksi rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetun lain muuttamisesta .	1841		

Siv. **Päiväjärjestyksessä olevat asiat:**

28) Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 13 sen johdosta, että eduskunnan tietoon on saatettu asetus Turun ja Porin sekä Keski-Suomen lääninhallituksen eräiden virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta (A n:o 7) 1852

29) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 4 hallituksen esityksestä maataloustulolaiksi (HE n:o 61) ”

30) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 5 hallituksen esityksestä laiksi maatilalain 5 ja 52 a §:n muuttamisesta (HE n:o 75) ”

Puhetta johtaa puhemies Sorsa.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Ajo, Alaranta, Bärlund, Elo, Halonen, Hautala, Ikonen, Jouppila, Kanerva, Laurila, Liikanen, Louekoski, Metsämäki, Mäkelä, Nieminen, Paasilinna, Paasio, Perho, Puhakka, Pystynen, Rinne, J. Roos, Röntynen, Salolainen, Siitonen, Suominen, Turunen, Tähkämaa, Varpasuo ja Väyrynen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Pystynen, Turunen, Louekoski ja Kanerva.

Ilmoitusasia:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden takia ed. Turunen, virkatehtävien vuoksi edustajat Bärlund, Halonen, Kasurinen, Louekoski, Paasio, Puhakka, Salolainen ja Suominen sekä yksityisasioiden takia edustajat Alaranta, Nieminen, Perho, J. Roos, Röntynen, Tähkämaa ja Varpasuo sekä tästä ja huomisesta päivästä sairauden takia ed. Rinne, virkatehtävien vuoksi ed. Liikanen ja yksityisasioiden takia edustajat Ajo, Elo ja Metsämäki.

1) Ehdotus laiksi polttoaineverosta annetun lain 2 ja 4 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 68
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 23
Suuren valiokunnan mietintö n:o 72

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 72. Ensinnä sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 2 ja 4 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

2) Ehdotus laiksi lannoiteverosta annetun lain 4 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 69
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 24
Suuren valiokunnan mietintö n:o 73

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 73. Ensinnä sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 4 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

3) Ehdotus laiksi liikevaihtoverolain 18 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 72
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 25
Suuren valiokunnan mietintö n:o 74

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 74. Ensinnä

sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 18 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Ehdotukset laiksi Posti- ja telelaitoksesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 3

Lakialoite n:o 4

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 29

Suuren valiokunnan mietintö n:o 77

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 77. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Liikenneministeri Vennamo: Herra puhemies! Ensiksi haluan kiittää eduskuntaa ja erityisesti eduskunnan valtiovarainvaliokuntaa, liikennevaliokuntaa ja perustuslakivaliokuntaa siitä, että nämä molemmat liikelaitoslait, joista nyt ensimmäisenä Posti- ja telelaitosta koskeva laki ja päiväjärjestyksen seuraavana asiana Valtionrautateita koskeva laki ovat eduskunnassa sillä tavalla ripeästi edenneet, että nämä lait voidaan käsitellä vielä ennen eduskunnan kesälomille lähtöä.

Olen myös sitä mieltä, herra puhemies, että valiokunnat ovat tehneet varsin hyvää työtä ja se ehdotus, joka valtiovarainvaliokunnasta tulleen on nyt eduskunnan täysistunnossa toisessa käsittelyssä, on niiltä osin, kuin valtiovarainvaliokunta on muutoksia ehdottanut hallituksen esitykseen, mielestäni selvästi parempi kuin hallituksen esitys. Periaatteet tämän lainsäädännön sisällöstä eivät toki ole eduskuntakäsittelyssä muuttuneet, mutta lakiteksti on selkeämpi ja antaa

vähemmän mahdollisuuksia vääriin tulkintoihin kuin saattoi hallituksen esityksen mukaisista sanamuodoista päätellä.

Herra puhemies! Pyysin puheenvuoron lähinnä selvittääkseni yhtä kysymystä, joka nousi esille tämän ja VR:ää koskevan lain ensimmäisen käsittelyn keskustelun yhteydessä. Tämä asia on tässä Posti- ja telelaitosta koskevassa laissa 6 §:ssä, joka koskee korvauksia siinä tapauksessa, että uudelle liikelaitokselle asetetaan sellainen palveluvelvoite, jota ei voida liiketaloudellisesti kannatettavasti hoitaa.

Hallituksen esitys lähti siltä pohjalta, joka eduskunnassa ilmeni silloin, kun varsinaista liikelaitosyleislakia täällä aikanaan käsiteltiin. Silloinhan, kuten hallituksen esityksen perusteluistakin ilmenee, eduskunnassa valtiovarainvaliokunta omassa mietinnössään piti lähtökohtana, että mahdollisesta kannattamattomasta tehtävästä, joka liikelaitokselle annetaan, aiheutuva rasitus tulisi pääsääntöisesti korvata täysimääräisesti tulo- ja menoarvioon otettavalla määrärahalla ja näin erityisesti silloin, jos muutoin todettaisiin, että kannattamattoman tehtävän hoitaminen muulla tavalla vääristäisi laitoksen hoitamien muiden tehtävien hinnoittelua ja tällä tavalla heikentäisi valtion liikelaitoksen kilpailukykyä.

Hallituksen tarkoituksena oli omalla esityksellään ainakin ehdottaa, ja näin on ymmärrettävä myös hallituksen esittämä pykäläteksti, että tätä pääsääntöä noudattaen kuitenkin mahdollistettaisiin myös aikanaan valtiovarainvaliokunnankin toteamalla tavalla se, että ainakin merkitykseltään vähäisempi kannattamaton tehtävä, josta ei aiheudu kovin suuria kustannuksia, voitaisiin hoitaa myös ottamalla siitä aiheutuvat kustannukset huomioon tulostavoitteissa. Näin hallituksen esityksen 6 §:n lakimuoto on kirjoitettu sillä tavalla, että se mahdollistaa sekä määrärahan osoittamisen budjetissa että sen, että rasitus otetaan huomioon tulostavoitteissa.

Tämä pykälämuotoilu osoittautui kuitenkin siinä mielessä tulkinnanvaraiseksi ja ehkä jossain määrin epäonnistuneeksi, että se saatetaan lukea myös sillä tavalla, että voitaisiin asettaa liikelaitokselle kannattamaton tehtävä ilman, että sen enempää sen hoitamiseen osoitetaan budjetissa suoraa määrärahaa kuin myöskään otetaan sitä huomioon tulos-

tavoitteessa, jolloin liikelaitokselle muodostuisi käytännössä mahdottomaksi hoitaa tällainen eduskunnan asettama merkittävä palvelutehtävä, kun hoitamiseen ei ole mitään tietä, ei tulostavoite- eikä määrärahakautta osoitettua rahoitusta.

Tämän vuoksi, olen ymmärtänyt keskusteltuani myös liikennevaliokunnan edustajien kanssa liikennevaliokunta omassa lausunnossaan ehdotti 6 §:ään lisättäväksi uutta 1 momenttia, jonka tarkoituksena oli, kuten myös kyseisestä momentista hyvin selkeästi käy ilmi, laissa säätää niin, että kaikissa tapauksissa silloin, kun eduskunta tai valtioneuvosto määrää laitokselle kannattamattoman tehtävän tai velvoitteen, on siitä aiheutuva rasitus joko otettava huomioon tulostavoitetta määrättäessä tai sitä varten on osoitettava määräraha valtion tulo- ja menoarviossa. Tämä muotoilu on selvästi parempi ja selkeämpi kuin hallituksen esityksessä, vaikkakin ainakin itse asiaa esittelevänä ministerinä valtioneuvostossa olen lähtenyt hallituksen esitystäkin esiteltäessä siitä, että näin käytännössä ilman muuta tapahtuu, eli jos eduskunta tai valtioneuvosto määrää tehtävän, niin toki samalla on myös eduskunnan, joka päättää budjetin sisällöstä, tai valtioneuvoston, joka päättää tulostavoitteista, otettava myös huomioon se, että tällainen tehtävä on rahoitettava.

Liikennevaliokunnan esittämä muotoilu on kuitenkin käsitykseni mukaan siinä mielessä edelleen hieman epäselvä, että liikennevaliokunta ehdotti kuitenkin 2 momentissa tässä 6 §:ssä säilytettäväksi hallituksen esittämän 6 §:n sanamuodon, joka taas jättää mahdollisuuden sille tulkinnalle, että ei sen enempää osoiteta määrärahaa kuin myöskään oteta tällaista tehtävää tulostavoitetta asetettaessa huomioon.

Tämän vuoksi käsittääkseni, kuten valtiovarainvaliokunnan mietinnöstä selkeästi ilmenee, on valtiovarainvaliokunta yhdistänyt nämä liikennevaliokunnan esittämät kaksi momenttia sillä tavalla, että lain pykälästä selkeästi ilmenee, että aina tällainen kannattamaton tehtävä asetettaessa on joko osoitettava sitä varten määräraha tai tulostavoitetta alennettava vastaavalla summalla kuin tämän tehtävän hoitaminen edellyttää. Tehtävä on hoidettava näiden kolmen osan antamissa rahoituskehyksissä eli silloin, kun tällainen yhteiskunnallinen kannattamaton

palvelutehtävä hoidetaan, sillä tavalla kuin valtiovarainvaliokunta myös perusteluissa toteaa, se tehtävä on hoidettava niin, että sen tehtävän rahoittamiseen käytetään osoitettua mahdollista alijäämäistä tulosta kyseisestä tehtävästä, toiseksi siihen mahdollisesti osin myönnettyä korvausta tulo- ja menoarviossa sekä tehtävästä kertyviä tuloja.

Täällä on muun muassa ed. Knuuttila ensimmäisen käsittelyn yhteydessä epäillyt, että tämä sanamuoto olisi jollain tavalla epäselvä ja että valtiovarainvaliokunnan mietinnön perustelut ja pykäläteksti olisivat ristiriidassa keskenänsä. Me olemme liikenneministeriössä omalta osaltamme olleet mukana valtiovarainvaliokunnan kanssa pykälän muotoilua miettimässä ja harkitsemassa. Voin vakuuttaa, että kyllä pykälä on tarkoitettu ja mielestäni myös selvästi kirjoitettu niin, että ensinnäkin aina kannattamaton tehtävä on rahoitettava joko määrärahalla tai tulostavoitetta alentamalla. Toiseksi Posti- ja telelaitos tässä tapauksessa — täsmälleen saman sisältöinen pykälä on Valtionrautateita koskevassa laissa, joka on seuraavana asiana — hoitaa sitten tällaisen tehtävän liiketaloudelliset näkökohdat huomioonottaen eli mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti ja järkevästi ja asetetun tulostavoitteen eli mahdollisen tulosalennuksen, budjetissa myönnetyn korvauksen ja tästä tehtävästä kertyvien tulojen rajoissa.

Mielestäni tästä ei pitäisi olla mitään epäselvyyttä. Kun täällä on jaettu ed. Knuuttilan nimellä sekä tähän lakiesitykseen että seuraavaan saman sisältöinen muutos, jonka olen ymmärtänyt pyrkivän juuri samaan päämäärään, jota olen tässä yrittänyt selostaa, voin vakuuttaa ed. Knuuttilalle ja muille kansanedustajille, että kyllä se muotoilu, joka valtiovarainvaliokunnan ehdotuksessa on, täyttää tämän tavoitteen ja on aukoton. Siis eduskunta päättäessään tällaisen yhteiskunnallisen palvelutehtävän hoitamisesta samalla aina voi varmistaa sen, että se tulee hoidettua osoitettujen määrärahojen ja tarvittaessa siitä kertyvien tulojen avulla, jotka tulostavoitetta alentamalla valtioneuvosto ottaa huomioon.

Toivon siis, herra puhemies, että eduskunta voisi hyväksyä tämän lakiesityksen ja myös seuraavan, Valtionrautateita koskevan lakiesityksen valtiovarainvaliokunnan esittämässä muodossa.

Ed. Tennilä (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Vennamo kiitteli eduskuntaa, sen eräitä valiokuntia, hyvästä työstä. Ymmärränkin ministeri Vennamon kannalta nämä kiitokset, sillä nyt eduskunta on hyväksymässä posti- ja telelain suurin piirtein siinä muodossa, jossa se täällä kerran tuli yli valtiopäivien äänestetyksi. Te olette saamassa voiton siellä liikenneministeriössä ajaessanne nyt samaa lakia läpi, ja sama koskee myös VR:ää, jossa samat periaatteet toteutuvat. Niistä tulee liikelaitoksia.

Liikelaitokset ovat liikelaitoksia. Niissä korostuu bisneksen teko, ja se, mikä kärsii, on palvelu. Erityisen vaarallista tämä muutos on harvaan asutuille seuduille, missä taatusti seuraa tästä ministeri Vennamon ajamasta muutoksesta se, että postiasemia lopetetaan, postiautolinjoja vähennetään ja rautatieyhteydet edelleenkin harvaan asutuilla seuduilla Suomessa tulevat vähenemään. Tämä on minun profetiani. Ministeri Vennamo tulee puhumaan toista, mutta aika tulee osoittamaan, että se on arvio, minkä tein, on varmasti oikea, ja se, mitä ministeri Vennamo lupaillee, jää pelkäksi puheeksi.

Tässä on paradoksaalista se, että tällaisen linjan Suomessa ajaa läpi Suomen maaseudun puolueen ministeri. Kun te ette pysty muuttamaan varmaankaan linjaanne, hallituksessa pysyminen on tärkeintä, muuttakaa ainakin nyt puolueenne nimi. Pankaa sen nimeksi Maaseudun tuho, niin silloin ainakin ollaan lähellä asiaa.

Liikenneministeri Vennamo: Herra puhemies! Ed. Tennilän viimeisen kommentin voi jättää omaan arvoonsa. Kuka tätä yhteiskuntaa ja maaseutua tehokkaimmin tuhoaa? Mutta haluan kyllä ihmetellä sitä ajattelutapaa, joka sisältyy ed. Tennilän puheenvuoroon, joka ei varmastikaan ollut tarkoitettukaan muuta kuin kansan kiihottämiseksi, sillä logiikkaa siinä ei ollut kovin paljon. Sillä tämä liikelaitosuudistus niin Posti- ja telelaitoksen kuin Valtionrautateidenkin osalta olennaisesti vahvistaa ja parantaa eduskunnan mahdollisuutta ohjata näitä keskeisiä liikelaitoksia, joiden tehtävä on kansalaisten palveleminen kaikkialla maassa.

Tähän saakka, ed. Tennilä, Posti- ja telelaitos on voinut vähentää liki 100 toimipaikkaa vuodessa lähes 20 vuoden ajan ilman, että eduskunta tai valtioneuvosto ovat voi-

neet siihen asiallisesti puuttua, koska ne ovat olleet sisäisiä asioita.

Tästä eteenpäin, ed. Tennilä, joka vuosi, jonka ed. Tenniläkin vielä eduskunnassa jaksaa roikkua mukana, ed. Tennilä on itse päättämässä siitä, minkälaisia palveluja Posti- ja telelaitos ja Valtionrautatiet tulevaisuudessa kansalaisille tarjoavat. Se on tietenkin eduskunnan käsissä tulevina vuosina. Sitä minä en pysty sanomaan, tuskin sitä kukaan täällä pystyy sanomaan, millä tavalla tulevien vuosien ja vuosikymmenien eduskunnat tästä asiasta päättävät. Mutta olennaista on uskoakseni myös tulevaisuudessa, jos me demokratiana säilymme, se, että eduskunnassa ymmärretään parhaiten toivottavasti tässä maassa kansalaisten tarpeet, ja eduskunta silloin asettaa myös sellaiset velvoitteet, joilla postin ja VR:n palveluja parannetaan nykyisestäään eikä suinkaan huononnetta.

Ed. Tennilä (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Liikelaitokset eivät ole vastuussa muusta kuin siitä, että laitos tuottaa tulosta. Se on niitten velvollisuus jatkossa, tuottaa tulosta, ja kaikesta muusta eli palveluolesta tulee sitten vastuu eduskunnalle, ja jokainen täällä tietää, että nämä rahat tulevat olemaan äärimmäisen tiukassa ja niitä ei tulla lähimainkaan riittävästi saamaan. Jos ministeri Vennamo vielä jotakin esittää, niin sitten ainakin valtiovarainministeri varmasti karsii kaiken pois, ja niin kuin hyvin tiedetään, eduskunnassa budjetit eivät muutu.

Tässähän on koko hommassa se vika, että nämä liikelaitokset eivät ota kokonaisvastuuta. Ne ottavat vastuun vain menestyvästä toiminnasta. Niillä ei ole edes velvoitetta käyttää voittojaan tappiollisten toimintojen suorittamiseen. Nehän saavat isommat valtuudet kuin esimerkiksi jokin yksityinen konserniyhtiö, jossa esimerkiksi jonkin emoyhtiön voitoilla pidetään tappiollistakin firmaa pystyssä. Nyt Posti- ja telelaitos tai VR pitää pystyssä vain voitollisia toimintoja, ja valtio maksaa sitten kaiken sen, jos maksaa, käytännössä ei tule maksamaan, mikä ei voittoa tuota. Ja kun se ei maksa eli tämä eduskunta ei rahaa anna, niin se lopetetaan. Näin se käytännössä tulee menemään.

Liikenneministeri Vennamo: Herra puhemies! Vielä kerran toteaisin, että asia on

tietenkin tulevina vuosina eduskunnan käsissä, ja ed. Tennilällä näyttää olevan meistä kansanedustajista paljon huonompi kuva kuin minulla on siitä, mitä eduskunta pyrkii tekemään.

Sen haluaisin kuitenkin vielä korjauksena sanoa, että näiden liikelaitosten tehtävä tulevaisuudessa ei ole tuottaa niin suurta tulosta kuin mahdollista, vaan niiden tehtävänä on tuottaa sellainen tulos, jonka eduskunta ja valtioneuvosto päättävät. Se tulos voi toki olla miinusmerkkinen, niin kuin se varmasti Valtionrautateiden osalta tulee hyvin pitkään, mahdollisesti pysyvästikin olemaan. Liikelaitos toimii ja tarjoaa parhaat mahdolliset palvelut sen tulostavoitteen saavuttamiseksi, jonka eduskunta ja hallitus asettavat, eikä suinkaan parhaan mahdollisen tuloksen saavuttamiseksi.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron ministeri Vennamon ensimmäisen puheenvuoron johdosta. Kun hän erittäin laajasti selosti, miten näitä valiokunnan kannanottoja ja nimenomaan valtiovarainvaliokunnan mietintöä on tulkittava, rupesin epäilemään, kuinka epäselvää lakia eduskunta oikein on tekemässä. Ymmärtääkseni näissä kaikissa valiokunnan mietinnöissä on ollut aivan yhteinen tahto, sekä perustus-, liikenne- että valtiovarainvaliokunnan, että eduskunnan päätösvalta ja valmius vaikuttaa näiden palveluiden säilyttämiseen vahvistuisi. Toivottavasti tämä päätösvalta myös eduskunnan toimesta tulee käytetyksi.

Mutta ministeri Vennamon puheenvuoron jälkeen jäi miettimään, onko tämä sittenkään mahdollista, mitä minulle on kerrottu, että myös Posti- ja telelaitoksen tappiollisen toiminnan hoitamiseen voidaan käyttää saman laitoksen voittoja. Valtiovarainvaliokunnan mietinnössähän on sivulla 3 siihen viittaava lausunto. Minä kyllä haluaisin kuulla ministerin tulkin tappiollisen toiminnan kattamisesta muillakin kuin budjettivaroilla, siis tämän laitoksen voitoilla.

Liikenneministeri Vennamo: Herra puhemies! Minä olen pahoillani, että vaikka yritin pitkään ja monisanaisesti juuri tätä asiaa selostaa, se ei vielääkään tullut selväksi. Nimenomaan sitä tämä lakiteksti, joka myös ilmenee valtiovarainvaliokunnan mietinnön

perusteluista, ja itse asiassa sama tavoite ilmenee myös hallituksen esityksen perusteluista, tarkoittaa, että tällainen yhteiskunnallinen kannattamaton tärkeä palvelu, jota varmasti tulee Posti- ja telelaitoksen piirissä olemaan jatkossa, voidaan rahoittaa joko ottamalla määräraha valtion tulo- ja menoarvioon tai sitten huomioimalla siitä aiheutuva taloudellinen rasitus asetettaessa Posti- ja telelaitokselle tulostavoitetta.

Kun Posti- ja telelaitos kokonaisuutena tuottaa nyt ainakin 800 miljoonaa markkaa ylijäämää, tämä tarkoittaa sitä, että jos esimerkiksi Posti- ja telelaitokselle asetetaan 50 miljoonan markan hintainen kannattamaton velvoite, se voidaan hoitaa joko ottamalla 50 markkaa budjettiin määrärahaa tai alentamalla tulostavoite 750 miljoonaan markkaan, jolloin käytännössä tietenkin kannattamaton tehtävä tulee hoidetuksi muista palveluista kertyvillä ylimääräisillä tuloilla.

Ed. Ahonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Selvennykseksi Posti- ja telelaitoksesta ja Valtionrautateista annetun lain 6 ja 7 §:ään haluaisin vielä täydentää ministeri Vennamon esittämää sillä, että kyseisiin pykäliin otettiin myös määritelmä siitä, että näitä tehtäviä voidaan myös hoitaa liiketaloudellisin periaattein. Se tarkoittaa käytännössä sitä, että tilapäisesti, jos Posti- ja telelaitoksen kokonaisuus vaatii, näitä voidaan hoitaa myös tappiolla.

Ed. Saari (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron ministeri Vennamon ensimmäiseen puheenvuoroon. Mielestäni ministeri varsin ansiokkaasti selvitteli lain sisältöä, ja kyllähän meidän on myönnettävä se, että tällä hetkellä nyt voimassaolevan säännösten mukaan posti- ja telehallituksen collegio pystyy tekemään supistuspäätöksiä, ilman että eduskunta oikeastaan millään tavalla pystyy noihin päätöksiin vaikuttamaan. Tämä laki voimaantullessaan selkeästi parantaa eduskunnan vaikutusmahdollisuuksia. Sille me emme mahda mitään, jos tulevaisuudessa tässä maassa on niin huono eduskunta, että se sallii peruspalveluverkostoa heikennettävän.

Tyydytyksellä panin merkille, että myös ministeri oli selvästi sitä mieltä, että nyt hyväksyttävänä oleva laki siinä muodossa

kuin valtiovarainvaliokunta mietinnössään sitä edellyttää, on selkeästi parempi kuin se vuosi sitten täällä käsittelyssä ollut laki, jonka oppositio äänesti lepäämään. Silloin hallituksen taholta annettiin ymmärtää, että opposition toimi oli vastuuntunnoton ja pelkkä poliittinen manööveri. Tänä päivänä lienemme ministerin kanssa yksimielisiä siitä, että vuosi sitten toteutettu lepäämään äänestäminen on tuottanut tulosta, ja tämä laki on merkittävällä tavalla paremmassa muodossa.

Liikenneministeri Vennamo: Herra puhemies! Siitä en valitettavasti voi olla ed. Saaren kanssa samaa mieltä, että olisi ollut hyödyllistä, että vuodella lykättiin Posti- ja telelaitoksen liikelaitosuudistusta tarpeettomasti ja poliittisilla perusteilla. Sillä vaikka sanoin ja sitä myös tarkoitan, että tämän lain sanamuoto on nyt selkeämpi ja parempi kuin sen, joka tuli äänestettyä lepäämään viime vuonna, lopputulos on kuitenkin aivan sama. Samaan lopputulokseen olisi päästy jo vuosi sitten lepäämään jätetyllä lailla. Mutta kun se antoi aihetta tai mahdollisuuden oppositiolle lukea lakitekstiä kuin piru raamattua ja väärin tulkita sitä, niin tätä lakitekstiä toivottavasti ei ainakaan niin helposti voida tulkita väärin, ja siinä suhteessa tämä on muotoilultaan parempi, mutta itse substanssi asioissa on molemmissa ihan sama.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! En juurikaan pidä siitä, että suomen kielessä käytetään tätä sanaa substanssi ja näin monimerkityksellisessä muodossa, ettei aina tiedä, mitä sillä kukin tarkoittaa. Mutta pyysin puheenvuoron siinä yhteydessä, kun ainakin itse olen tämän vuoden aikana todella mielestäni ymmärtänyt tämän tärkeän liikelaitosuudistuksen ytimen kuitenkin sillä tavalla, että nyt me kansanedustajat todella voimme vaikuttaa posti- ja teletoimen kehittämiseen. En halua, että täällä esiinnyttäen sen paremmin uusina kuin vanhoinakaan kansanedustajina, mutta luulen tulkitsevani aika monien tunteja, kun totean, että silloin kun saamme syksyllä budjettikirjan käsiimme, se on äärettömän vaikeaselkoinen, ja jopa hyvin merkittäviin asioihin on vaikea päästä kiinni.

Kun ymmärrän, että esimerkiksi postihallinnossa tapahtuu aika nopeastikin muutoksia eri postitoimistojen, postilinjojen ja muu-

tostarpeiden kohdalla, niin mitä Te, herra ministeri Vennamo, sanoisitte siihen: Pitäisi-
kö syksyn budjetissa tietyllä klönttsummalla varautua muutospaineisiin vai miten me voimme vuoden aikana mahdollisesti käydä kiinni niihin elävän elämän nostattamiin ongelmiin, joita nopeasti muuttuva posti- ja teletoimi tuo mukanaan?

Liikenneministeri Vennamo: Herra puhemies! Minun tehtäväni ei ole tietenkään täällä eduskunnassa ryhtyä neuvomaan tai antamaan ohjeita, saatikka määräyksiä etukäteen siitä, millä tavalla eduskunnan pitää budjetti hyväksyä. Mutta siinä ed. Gustafsson on ihan oikeassa, että nyt, kun liikelaitosuudistus sekä Posti- ja telelaitoksen että VR:n osalta toteutuu, niin se merkitsee erityisen tärkeää paneutumista budjetin sisältöön ja sen hyväksymiseen näiden laitosten osalta ensi syksynä. Sillä ensimmäisen kerran budjetti tullaan hyväksymään eduskunnassa uuden järjestelmän mukaisena, ja eduskunta silloin itse asiassa antaa suuntaviivat sille, miten jatkossa toimitaan.

Pidän selvänä, että Posti- ja telelaitokselle on asetettava nyt ja tulevaisuudessa sellaisia palveluvelvoitteita, jotka eivät ole liiketaloudellisesti kannattavasti hoidettavissa. Kustannetaanko nämä muusta toiminnasta kertyvillä ylijäämillä vai budjettiin osoitettavalla erillisellä määrärahalla, on harkittava tapauskohtaisesti. Siitä en ole valmis vielä omaa mielipidettäni esittämään. Hallitus tulee kantansa aikanaan esittämään. Mutta mielessä toki täytyy pitää se, että siitä huolimatta, että Posti- ja telelaitoksen telepuolen tariffeja tullaan varmasti myös jatkossa alentamaan samalla tavalla kuin nyt on vuosikausia tehty, niin toki laitos kokonaisuutena tulee vielä hyvinkin pitkään tuottamaan ylijäämää, jolloin molemmat vaihtoehdot ovat eduskunnan käytettävissä, joko erillinen määräraha tai ylijäämän käyttäminen kannattamattomien tehtävien hoitamiseen.

Ed. E. Aho (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Pyysin vastauspuheenvuoron ministeri Vennamon edellisen puheenvuoron johdosta, jossa hän syytti oppositiota siitä, että sen temppuilun takia siirtyi lain voimaantulo vuodelle. Sanoisin, että sama lopputulos, johon nyt päädytään, olisi ollut

mahdollista saavuttaa vuosi sitten, jos hallituksella olisi ollut vähänkään halua neuvotella opposition kanssa ja yrittää etsiä yhteisymmärrystä tässä asiassa. Vuosi sitten tällaista halua ei missään määrin ollut. Nyt sitä on löytynyt, kiitos hallituksen uuden asennoitumisen tähän asiaan. Ennen kaikkea antaisin tunnustusta sekä liikennevaliokunnalle että valtiovarainvaliokunnan liikennejaostolle, joissa on erittäin asiallisessa hengessä näitä asioita voitu käsitellä ja otettu huomioon myös oppositioryhmien toiveita. Tällä tavalla on päästy lopputulokseen, joka opposition on ollut mahdollista hyväksyä.

Ministeri Vennamo, syy ei ole ollut opposition, vaan sanoisin, että tässä asiassa nimenomaan hallituksen kannattaisi katsoa itseään peiliin. Kun tunnustuksen sanoja harvoin tulee sanotuksi, tässä yhteydessä tämän keväisestä toiminnasta on tunnustusta syytä antaa, ja ainakin veroministereillä olisi hyvin paljon opittavaa siitä tavasta, jolla tätä asiaa on käsitelty.

Liikenneministeri Vennamo: Herra puhemies! Tuskin enää kannattaa kovin paljon puhua siitä mikä on mennyt, koska tietenkin lopputulos on tärkein, ja nyt olemme saavuttamassa hyvän lopputuloksen.

Jotta eduskunnan pöytäkirjaan ei jäisi vääriä käsityksiä ja tietoja, haluan ed. E. Aholle muistuttaa, että toki kävin tästä asiasta vuosi sitten myös oppositioryhmien kanssa neuvotteluja ja keskusteluja täällä eduskunnassa siitä, että laki olisi voitu saada hyväksyttyä ja liikelaitosuudistus toteutettua vuotta aikaisemmin. Eräänlaisen kompromissin ymmärsin saavuttaneenikin keskustapuolueen eduskuntaryhmän kanssa, mutta sen kompromissin keskustapuolueen eduskuntaryhmän enemmistö omassa kokouksessaan kaatoi ja päätyi siihen, että laki äänestetään kaikista kompromissiyrityksistä huolimatta lepäämään yli vaalien. (Ed. Pekkari: Se ei ollut tällainen kompromissi!) Minä ainakin koin sen puhtaasti poliittiseksi operaatioksi, sillä hallituksen puolella oli halua hakea kompromissia, mutta se opposition taholta torjuttiin.

Ed. Laaksonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Pyysin vastaaspuheenvuoron ed. E. Ahon käyttämän puheenvuoron johdosta vielä todetakseni sen, että vuosi

sitten hylätty posti- ja telelaki oli myös osittain ristiriitainen yleislain kanssa, joka koskee liikelaitoksia. Sen vuoksi oli tarpeellista se, että silloinen laki hylättiin lepäämään yli valtiopäivien ja näin hallitus antoi uuden esityksen. Kuten tiistaina totesin, hallituksen esitys on muuttunut eduskuntakäsittelyssä oleellisesti. Hallituksen esitys poikkesi ainoastaan 7 §:n osalta vain kolmen rivin verran siitä mikä äänestettiin yli valtiopäivien. Nyt valiokunnat ovat tehneet todella merkittäviä muutoksia molempiin käsiteltävänä oleviin lakeihin.

Pidän eduskunnan kannalta ja kansanedustajana erittäin merkittävänä sitä, että vuosittain tulo- ja menoarvion yhteydessä eduskunta voi määritellä kantansa esimerkiksi VR:n osalta rataverkosta ja hyväksyy myös siihen liittyvät käyttösuunnitelmat. Tämähän oli hallituksen esityksessä niin, että valtioneuvosto olisi päättänyt näistä asioista. Toisin sanoen eduskunta ei olisi voinut päätöksiä tehdä. Pidän sitä merkittävänä parannuksena, että kansanedustajat voivat jatkossakin näitä asioita vuosittain käsitellä tulo- ja menoarvion yhteydessä sekä saada myös tarvittavat pidemmän aikavälin suunnitelmat käsittelyn pohjaksi.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Eduskunnassa kävelen etenemisen ennätys on saavutettu: viimeiset viisi metriä kestivät 30 minuuttia.

Arvoisa puhemies! Täällä on keritty jo käydä ministeri Vennamon puheenvuoron perusteella varsin seikkaperäinen katsaus siihen historiaan, joka Posti- ja telelaitoksen liikelaitokseksi muuttamislailla on ollut. Omalta osaltanikin haluaisin laittaa muisteluun oman lusikkani, palauttaa mieliin sen, että hallituksen ensimmäiseen esitykseen tein rinnakkaislakialoitteen. Kun käytiin niitä keskusteluja, joihin ministeri Vennamo viittasi tuolloisen hallituksen esityksen tiimoilta siihen nähden, äänestetäänkö se lepäämään yli valtiopäivien vai ei, silloin kansliapäällikkö Korpela ilmoitti kaksi merkittävää asiaa, joista toinen oli se, että pilkkuakaan hallituksen esityksestä ei saa muuttaa. Toisekseen ei olisi mahdollista esimerkiksi sellainen, että Posti- ja telelaitos käyttäytyisi hyvin epäsoisaalisesti esimerkiksi niin, että tekstipuhelujen välitysmaksuja korotettaisiin 90 prosentilla kuten tapahtui, kun tultiin tämän vuo-

den puolelle. Toisin sanoen kysymys onkin erittäin merkittävässä määrin asennoitumisesta näihin asioihin. Millä tavalla valtaa käytetään? Millä tavalla ohjeita virkamiesvallan käyttöön pitää antaa?

On erittäin myönteistä tietysti se, että arvoisa ministeri on nyt täällä tunnustamassa sen, että muutoksia on voitu tehdä. Kun muutoksia ruvetaan tekemään, niistä on suoraan runsas tarjonta. Tällä hetkellä pöydillä on paitsi hallituksen esitys, liikennevaliokunnan lausuntoon sisältyvä lakiehdotus teksti, valtiovarainvaliokunnan mietintöön sisältyvä lakiehdotusteksti, ja huomasin myös, että ed. Knuuttila oli vielä lisäksi tehnyt oman ehdotuksensa (Ed. Laaksonen: Se on sama kuin liikennevaliokunnalla!) eli toisin sanoen palauttanut liikennevaliokunnan ehdotusta uudelleen tapetille. Näin olen ymmärtänyt, kun kerkisin tuossa pikkuisen katsella, mistä on kysymys.

Minun henkilökohtaisen näkemykseni mukaan perimmäinen kysymys on se, millä tavalla toteutuvat aluepoliittinen funktio ja sosiaalinen funktio. Jos olemme vilpittömiä, näkemykseni mukaan nämä asiat voidaan sanoa selvästi laissa, jolloin ne ovat selvästi ohjeellisia jokaiselle liikelaitos Posti- ja telelaitoksen johtavalle virkamiehelle, jotka päätöksiä tekevät. Niinpä lakialoitteeseen n:o 4 viitaten totean, että jos 3 §:n lopussa sanotaan, että "tämän vuoksi Posti- ja telelaitoksen on huolehdittava riittävän toimipaikka-verkoston säilyttämisestä koko maassa", niin se on siinä selvästi sanottu. Lain noudattamisen tieltä on poikettu, jos tästä periaatteesta on poikettu, eikä niin, että se jätetään jollakin tavalla epäselväksi, ilmassa leijuvaksi asiaksi vuodesta toiseen, mikä aiheuttaa epävarmuutta siellä, missä uhanalaisia postitoimipaikkoja on. Niitähan on kaikkiaan parlamentaarisen liikennekomitean mietinnön mukaan peräti 1 350.

Toinen merkittävä pykälä on 6 §, korvauspykälä, josta täällä on jo käytetty ainakin kymmenkunta puheenvuoroa. Jos siinä sanottaisiin selvästi, että kannattamattoman tehtävän hoitamiseen käytetään tarvittaessa muista tehtävistä syntyviä ylijäämiä, sekin asia olisi selvästi sanottu eikä tulisi mitään tulkintaa tästä asiasta, ei missään tilanteessa. Asia olisi sillä siisti.

Kun ymmärrän itse asian näin, en voi muuta, arvoisa puhemies, kuin tehdä ehdo-

tuksen, että käsittelyn pohjaksi otettaisiin lakialoitteeseen n:o 4 sisältyvä lakiehdotus.

Liikenneministeri Vennamo: Arvoisa puhemies! Aivan lyhyesti haluan oikaista sen ed. Pulliaisen puheenvuoron alkuun sisältyneen käsityksen, että liikenneministeriö tai liikenneministeriön virkamiehet pyrkisivät estämään eduskuntaa korjaamasta täällä käsiteltäviä lakiesityksiä. Minä en tiedä, mitä kansliapäällikkö Korpela on sanonut, mutta joka tapauksessa ed. Pulliaisen täytyy muistaa, että edelliselläkin kerralla vuosi sitten, kun eduskunta käsitteli silloin lepäämään jääneen lakiesityksen, niin toki silloinkin eduskunta muutti lakiesityksen sisältöä mm. virkamiehen erorahan ja toistuvan korvauksen osalta. Ei silloinkaan hallitus ollut sitä mieltä, ettei pilkkuakaan saa muuttaa. Liikenneministeriö on päällikkövirasto, jossa ministeriön mielipide on se, joka on ministerin mielipide, ja haluan itse henkilökohtaisesti liikenneministerinä erityisesti korostaa eduskunnan oikeutta ja velvollisuutta vapaasti harkita lakiesityksen sisältöä ja päätyä eduskunnan mielestä parhaalle mahdolliselle kannalle. Hallitus ei voi eikä sen tule asettua eduskunnan tahdon esteeksi.

Tekstipuhelumaksuista myös, jotta ei jää puolinaista totuutta eduskunnan pöytäkirjaan, haluan kuitenkin todeta, että sen jälkeen kun Posti- ja telelaitos valitettavasti niitä nosti 90 prosentilla, esittämäni vetoomuksen seurauksena Posti- ja telelaitos peruutti tämän päätöksen ja alensi tekstipuhelumaksut jopa viime vuotta alhaisemmalle tasolle, jolla ne tällä hetkellä ovat.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Aivan lyhyesti jälkimmäisestä asiasta. Totta on, että näin juuri tapahtui, ja Luojan kiitos, että näin tapahtui. Mutta olennaista onkin se, miten käyttäytyivät tässä laitoksen kannalta kriittisessä tilanteessa Posti- ja telelaitoksen pääjohtaja ja ylijohtaja, siis käyttäytyivät juuri niin, että menivät nostamaan niitä välitysmaksuja. Se on olennaista. Hyvä, että lopputulos on ministerin mainitsema.

Jotta historiasta tulisi kirjoitetuksi eduskunnan pöytäkirjoihin oikea teksti, totean, että kansliapäällikkö Korpela kutsui minut valtiosalin penkille ja sanoi tismalleen sen, mitä äsken totesin, ja sanoi puhuvansa ministeri Vennamon valtuutuksella.

Ed. Knuuttila: Herra puhemies! Edellä käyty keskustelu on selvittänyt kiistanalaisen 6 §:n tulkintaa. Se, mitä ministeri Vennamo esitti sen tulkinnaksi ja mikä sama on myös valtiovarainvaliokunnan mietinnön perusteluissa, vastaa sitä, mitä liikennevaliokunnassakin ajettiin takaa.

Kuitenkin valtiovarainvaliokunnan lakitekstin osalta haluan todeta, että se olisi voitu hiukan selvemminkin kirjoittaa, sen mukaan mitä suomen kielen kielioppi ja muotoilu antavat myöten. Mutta kun tämä on saanut erittäin arvovaltaisen hallituksen edustajan selvityksen ja myös perusteluihin on kirjoitettu asia selvästi, puolestani voin katsoa, että tulkinta on tämän jälkeen yksiselitteinen. Eli myös sekä postin että, kun täällä myös viitattiin jo rautatielakiin, sen osalta, ylijäämäisen toiminnan tuottoa voidaan käyttää alijäämäisen toiminnan rahoittamiseen. Se on tärkeää silloin, kun toteutetaan niitä tavoitteita, joita valtioneuvosto tai eduskunta näille uusille liikelaitoksille asettaa. (Ed. Laine: Mutta ed. Knuuttilan rooli oli sekava!)

Minun nimelläni on jaettu ehdotus, joka vastaa liikennevaliokunnan kannanottoa tässä asiassa ja muotoilua nimenomaan korvausasian osalta. Siinä tapauksessa, että tätä valtiovarainvaliokunnan pykälän tulkintaa ei olisi siten selvennetty kuten ministeri teki, olisin myös ehdottanut tämän muutoksen liikennevaliokunnan ehdotuksen mukaisena, mutta nyt totean, että tulkinnasta on riittävä selvyys, ja sen takia en tuota ehdotusta tule tekemään.

Täällä on myös viitattu liikennevaliokunnan lausuntoon tämän pykälän 2 momentin osalta, joka vastaa hallituksen esityksen asianomaista pykälää eli 6 §:ää. Liikennevaliokunnassa katsottiin, että sillä olisi merkitystä niiden vähemmän merkittävien tehtävien osalta, joita ei ole otettu tulostavoitteita määrättäessä huomioon. Mutta kun liikenneministeriölle on muussa pykälässä annettu myös eräänlaista tulkintavaltaa tulostavoitteen osa-alueitten osalta, niin tämän pykälän osalta, josta en ole mitään ehdotusta jakanutkaan, voi katsoa, että se tulee näin hoidetuksi myös käytännössä; niin ainakin toivon.

Tämän pitempiä puheita tässä vaiheessa asia ei tarvitse. On hyvä, että saamme lain eteenpäin, ja Posti- ja telelaitos pääsee kil-

paimaan myös yksityisten laitosten kanssa tärkeällä toiminta-alueellaan.

Ed. Haavisto: Arvoisa puhemies! Haluan kannattaa ed. Pulliaisen tekemää ehdotusta käsittelyn pohjasta.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Asian käsittely keskeytetään.

5) Ehdotus laiksi Valtionrautateistä

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 60

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 30

Suuren valiokunnan mietintö n:o 78

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 78. Ensin salitaan asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Knuuttila: Herra puhemies! Kiistanalaisen korvauspykälän osalta edellinen asia ja tämä ovat rinnakkaisia. Haluan tällä kohtaa vain viitata pöytäkirjassa siihen keskusteluun, joka käytiin äsken posti- ja telelain osalta, ja myös erikoisesti liikenneministeri Vennamon lausuntoon, joka koskee tämän pykälän tulkintaa. Myös haluan viitata omaan puheenvuorooni ensimmäisessä käsittelyssä. Tämä sitä varten, että pöytäkirjoista käy ilmi tulkinta, joka näille on haluttu antaa.

Liikenneministeri Vennamo: Herra puhemies! Omalta osaltani haluan myös vielä vahvistaa, että se tulkinta, jonka esitin edellisen asian, posti- ja telelaitoslain, kohdalla tästä korvauspykälästä, joka tässä laissa on 7 §, ja ne käsitykset, jotka esitin siellä, koskevat samalla tavalla tämän lain 7 §:ää.

Ed. Hietala: Herra puhemies! Minä en yleensä ole kovin paljon aikaa tuhlanut puheenvuoroillani, mutta tämän asian kohdalla haluan kuitenkin lausua jotakin.

Olen ensinnäkin erittäin iloinen siitä, että tämä VR:ää koskeva liikelaitoslaki ollaan nyt hyväksymässä.

Eräs kaikkein oleellisin asia on se, että VR:n ns. väyläkustannukset suoritetaan tämän jälkeen tämänkin liikennemuodon osalta valtion budjetista. Tähän saakkahan nämä noin 700—800 miljoonaa markkaa olevat vuotuiset kustannukset ovat kaatuneet VR:n tilinpidon mukaan sen alijäämään. Näitä alijäämätietoja on tiedotusvälineissä hyvin usein toistettu, ja ne ovat olleet myös kansalaisten keskusteluissa hyvin esillä. Tätä parannusta on yritetty saada aikaan minun tietämäni mukaan 20—30 vuoden ajan, mutta ilman tulosta. Nyt on todellakin historiallinen hetki, kun tämä epäkohta poistuu.

Toinen huomattava parannus on se, että eduskunnan tavoiteasettelu sekä Posti- ja telelaitoksen osalta että myös VR:n osalta vahvistuu. Tämä parannus on tehty nimenomaan täällä eduskunnassa valiokuntakäsittelyn yhteydessä.

Ed. Saari: Herra puhemies! Ed. Hietala varmasti tuntee suurta tyydytystä tämän lain valmistuttua, koska hän aikanaan johti sitä rautatiekomiteaa, jonka mietintö tässä lakiesityksessä on varsin pitkälle otettu huomioon.

Käsitykseni mukaan tämän lain eräs tärkeimmistä pykälistä on 3 §, jossa säädetään radanpidosta. Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä todetaan, että vuosittain tulo- ja menoarvion käsittelyn yhteydessä eduskunta päättää rataverkosta ja hyväksyy radanpitoon osoitettujen määrärahojen käyttösuunitelman. Mielestäni tämä on erinomaisen tärkeää sen vuoksi, että rataverkko on yksi sellainen kansallisuusomaisuus, jonka päättämisestä ei voida missä tahansa sopia, vaan nimenomaan se on eduskunnan asia, ja myös niin, että nyt kun päätös tehdään eduskunnassa ja myös valtion budjetissa sitten eduskunnan päätöksen mukaisesti taloudellinen vastuu niistä päätöksistä kannetaan, Valtionrautateitten johdolta poistuu intressi rataverkon supistamiseen heidän oman laitoksensa talouden pönkittämiseksi.

Aivan samalla tavalla myös uskon edellisessä asiassa, kun eduskunta tekee päätökset, että Posti- ja telelaitoksen johdolta poistuu supistamisintressi.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1—14 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

6) Ehdotukset laiksi atomivastuulain muuttamisesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 39

Lakialoite n:o 31

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 27

Suuren valiokunnan mietintö n:o 75

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 75. Ensin salitaan asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Haavisto: Arvoisa puhemies! Kun täällä tiistaina käytiin lähetekeskustelua suurta valiokuntaa varten ja suuri valiokunta on nyt valmistanut mietintönsä n:o 75 tästä asiasta, täytyy todeta, että mielestäni suuren valiokunnan kannanotot ja linja tässä kysymyksessä ovat pahasti puutteelliset. Oikeastaan kaikkein perusteellisinta työtä atomivastuulain ympärillä on tehnyt perustuslakivaliokunnan vähemmistö. Perustuslakivaliokunnan lausuntoa tästä asiasta on pyydetty, mutta valitettavasti perusteellinen käsittely jäi vain vähemmistön osaksi. Puutun joihinkin yksityiskohtiin atomivastuulain pykälistä.

Ensinnäkin sekä nykyisessä laissa että hallituksen uudessa esityksessä on erittäin ongelmallinen 3 §, joka sallii valtioneuvostolle tai sen määräämälle viranomaiselle mahdollisuuden niputtaa saman haltijan samalla alueella olevat ydinreaktorit yhdeksi laitokseksi.

Hallituksen esitykseen on lisäksi liitetty se huononnuks, että samaan nippuun laitosten lisäksi voidaan nyt panna myös korkea-aktiivisen ydinjätteen loppusijoituspaikka, joka sijaitsee näiden reaktoreiden alueella. Tällä pykälällä voidaan nyt esimerkiksi Ol-

kiluodon ydinvoimalan korkea-aktiiviset jätteet sijoittaa Olkiluodon reaktorialueelle suoriuttamatta niiden aiheuttamista riskeistä mitään erillistä vakuutusta, joka olisi ilman muuta otettava, jos nämä jätteet sijoitettaisiin tai vietäisiin jonnekin muualle. Tällaiset korkea-aktiiviset jätteet uuden lain mukaan voivat nyt toimia jonkinlaisina vapaamatkustajina.

Kysymys tässä on tietenkin valtioneuvoston harkinnasta, mutta olisi selkeämpää, että laissa suoraan määriteltäisiin samallakin alueella olevat reaktorit ja ydinjätevarastot eri ydinlaitoksiksi, koska niillä kullakin on omat riskinsä. Ainakin kaikki maailmalla tunnetut riskianalyysit ovat nimenomaan reaktorikohtaisia, eivät esimerkiksi laitoksenhaltija- tai sijoituspaikkakohtaisia, johon hallituksen esityksen 3 § antaa mahdollisuuden. Tulemme myös yksityiskohtaisessa käsittelyssä esittämään nimelläni jaettua uudenlaista 3 §:n muotoilua.

Toinen ongelma on kysymys rajattomasta tai rajallisesta korvausvelvollisuudesta ydinonnettomuuden sattuessa nimenomaan laitoksen haltijoiden kohdalla. Joissakin maissa on otettu käyttöön rajaton vastuu. Esimerkiksi Saksan liittotasavalta on tällainen maa. Ministeri Suominen ei ole vielä kukaan tullut eduskuntaan vastaamaan, mistä on peräisin se hänen tietonsa, että Saksan liittotasavalta olisi muuttamassa rajatonta vastuuta rajalliseksi. Tälle tiedolle mistään ei ole löytynyt vahvistusta.

Monet asiantuntijat pitävät korvausvastuun rajoittamista erittäin problemaattisena kysymyksenä, ja tähän on nimenomaan viitannut myös perustuslakivaliokunnan vähemmistö lausunnossaan. Se on ongelmallinen nimenomaan kansalaisten hengen ja omaisuuden turvan kannalta. Käytännössä 1,7:ää miljardia suuremmat ydinonnettomuudet tulevat nyt tavallisten kansalaisten maksettaviksi tämän lakiesityksen pohjalta.

Kun Tshernobylin yhteydessä on puhuttu summista, jotka liikkuvat 60 tai 70 miljardin markan luokissa, on hallituksen lakiesityksen ydinvoimaa subventoiva vaikutus melkoinen. Monet ydinvoiman kannattajatkin ovat sitä mieltä, ettei ydinvoima enää tarvitsisi näin suurta subventiota suoraan lainsäätäjältä.

Hallituksen esitys myös toteaa, että nyt tehdyillä ehdotuksella ei ole vaikutusta ydinvoimalla tuotetun sähkön hintaan. Tietysti,

kun ydinvoiman turvallisuusriskejä ajatellaan, turvallisuuskysymyksillä pitäisi olla vaikutusta myös ydinsähkön hintaan viime kädessä.

SKDL:n hyvässä vastalauseessa on esitetty ajatus laitoksenhaltijan korvausvastuun nostamisesta 12 miljardiin erityisnosto-oikeuteen eli tähän uuteen yksikköön. Se vastaisi noin Tshernobylin onnettomuuden tasoa ja on siten hyvin perusteltu vaatimus. Mielestämme vähintään moraalinen vastuu ydinonnettomuuksien korvaamisesta jää kuitenkin kaiken jälkeenkin laitoksenhaltijalle, ja sen vuoksi tulemme esittämään yksityiskohtaisessa käsittelyssä 18 §:ään sanamuotoa, joka ensin Pariisin yleissopimuksen ja Brysselin lisäyleissopimuksen ehdot täytettyään edellyttää sen jälkeen laitoksenhaltijalta erityistä 12 miljardin erityisnosto-oikeuden suuruista vakuutusta Suomen alueella tapahtuvien ydinuhujen korvaamiseksi.

Vielä tämän vakuutetun osuuden lisäksi esitämme 18 ja 32 §:ään sanamuotoa, jossa laitoksenhaltija vastaa koko omaisuudellaan käytännössä aiheuttamistaan ydinvahingoista. Tämä on mielestämme yleisen oikeusturvaperiaatteen mukaisesti perusteltua ja vastaa muita yhteiskunnan normaalitoimintoja. Ei ole perusteltua erottaa ydinvoimaa näistä. Muutenhan ydinvoiman vastustajat olisivat oikeassa siinä väitteessään, että ydinvoima musertaa suomalaista demokratiaa. Näin on juuri tapahtunut hallituksen esityksen kahdessa pykälässä, 18 ja 32.

Ed. Pystynen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa puhemies! Monet ydinvoiman uhkista ovat sellaisia, että mikään muu yhteiskunta tai kulttuuri ei ole kohdannut vastaavia koskaan aikaisemmin. Yhteiskuntamme on kuitenkin ollut rikollisen välinpitämättömän kehittyvästä riskiyhteiskunnasta ja siitä, mitä mm. ydinvoiman riskit merkitsevät tavalliselle ihmiselle. Sitä osoittaa myös hallituksen esitys atomivastuulain muuttamisesta.

Tähän saakka lainsäädännössämme on henkilövahinkojen osalta omaksuttu täyden korvauksen periaate. Ihmettelenkin, mikä etuoikeus ydinvoimalaitoksen haltijalla on vaarantaa ihmisten terveyttä ja henkeä jou-

tumatta korvaamaan kaikkea aiheuttamaansa vahinkoa, jos terveyttä ja henkeä nyt mitenkään rahalla edes voidaan korvata.

Katson — viittaan perustuslakivaliokunnan lausunnon vastalauseeseen — että hallitusmuotomme asettamia oikeussuojavaatimuksia vaarantamatta ei voida säätää ydinenergian tuotannon riskeistä tavalla, joka jättää vahingonkärsijät vaille korvausta tai alennetulle korvaukselle kaikkein laajimmassa ja eniten vahinkoa aiheuttavissa ydinonnettomuuksissa.

Ed. Seppänen: Arvoisa puhemies! Ei liene epäilystäkään siitä, että hallituksen esitys suurimmaksi korvaussummaksi ydinvahingon tapahtuessa on alimitoitettu ja ettei siitä vallitsisi joltinenkin yksimielisyys myös hallituksen esityksen kannalla olijoiden kanssa. Haluan tässä yhteydessä kiinnittää huomiota siihen, että joukossamme ilmeisesti on henkilöitä, jotka hyvin opportunistisista syistä olosuhteiden niin salliessa ovat ilmaisseet ydinvoiman vastaisen kantansa mutta jotka eivät ole valmiita vakaumuksensa puolesta toimimaan, kun tällaiset asiat tulevat eduskuntakäsittelyyn.

Vuoden 1987 valtiopäivillä ed. Jaakonsaaren esittämässä kirjallisessa kysymyksessä n:o 441 on 96 kansanedustajaa tästä salista esittänyt siinä muodossa kysymyksen, että atomivastuulain mukainen korvaussumma on liian pieni, ja kysyy hallitukselta, mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä tämän ylimmäisen korvaussumman korottamiseksi, ja antaa ymmärtää, että se pitäisi korottaa paljon korkeammaksi kuin silloinen ja myös nyt hallituksen esityksessä oleva korvaussumma on.

Samalla tavalla ed. Kietäväisen kirjallisessa kysymyksessä n:o 321 viime valtiopäivillä vuonna 1988 esittää 40 kansanedustajaa saman sisältöisen kysymyksen ja antaa ymmärtää, että he ovat paljon korkeamman vastuun kannalla kuin oli silloisessa atomivastuulaissa ja epäilemättä on nyt hallituksen esityksessä. Tässä mielessä, kun täällä salissa tulee käsittelyyn korvaussumman korottaminen, tulen suurella mielenkiinnolla seuramaan näiden yli sadan kansanedustajan äänestyskäyttäytymistä tässä kysymyksessä.

Viitteitä siitä, miten kyseiset kansanedustajat tulevat käyttäytymään, antavat valtiovarainvaliokunnassa suoritettut äänestykset,

joissa viisi mainitut kysymykset allekirjoittanutta kansanedustajaa jo äänesti hallituksen esityksen puolesta. Nämä hallituksen puolesta äänestäjät olivat edustaja E. Aho, joka oli allekirjoittanut molemmat mainitut kirjalliset kysymykset, ed. Ahonen, ed. Majjala, joka myös oli allekirjoittanut molemmat nyt käsillä olevat kysymykset, ed. Malm ja ed. Lahti-Nuuttila. Valtiovarainvaliokunnassa he olivat hallituksen esityksen kannalla huolimatta siitä, että he olivat ilmaisseet huolensa niistä alimitoitetuista korvausvaatimuksista, jotka olivat voimassa nyt käsillä olevassa atomivastuulaissa. Tässä mielessä tuntuu kovin moraalittomalta se, että kun haetaan julkisuutta ja pinnoja ydinvoiman vastustamisesta, silloin ollaan panemassa nimeä paperiin, mutta kun tulee sellainen konkreettinen äänestys, joka nyt on tulossa tästä asiasta, sitten ollaan hallituksen esityksen kannalla huolimatta siitä, että kaikki tunnustanevat hallituksen esityksen alimitoitetuksi.

Uskon, että ne kansanedustajat, jotka tämän jälkeen voidaan lukea opportunisteiksi ydinvoiman vastustamisessa, tulevat paljastumaan, ja minusta he paljastuvat suoritettavassa äänestyksessä. Olen hämmästynyt, jos Suomen keskustassa löytyy kansanedustajia, jotka ovat hallituksen esityksen kannalla ja jotka ovat ilmaisseet ydinvoiman vastaisen kantansa. Keskustan edustajat näyttivät jo esimerkkiä siitä, että heillä on tässä kysymyksessä kaksinaismoraali äänestettäessä asiasta valtiovarainvaliokunnassa.

Ed. Turunen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Kietäväinen: Arvoisa puhemies! Ydinvastuulakiesityksessä on, kuten on jo tullut todettua tämän keskustelun aikana, kolmen tasoinen vastuiden hierarkia. Ensinnäkin on laitoksen haltijan vastuu, jota esitetään korotettavaksi nykyisestä noin 42 miljoonan markan tasosta 13,5-kertaiseksi eli vajaaksi 600 miljoonaksi markaksi. Lakiesityksen perusteluissa todetaan, että tämä nostaa laitoksenhaltijan vastuuvakuutuksen maksuja 3 - 4,5-kertaisiksi mutta ei vaikuta juurikaan sähkön hintaan.

Sanotuilta osin on helppo yhtyä hallituksen esityksen perusteluihin. Tämä väite pitää paikkansa, sillä laitoksenhaltijan vastuu

on mitätön, jos sitä verrataan tapahtuneisiin ydinvoimaonnettomuuksiin. Esimerkiksi Ts-hernobylin onnettomuuden aiheuttamat kustannukset olivat yksistään Neuvostoliitossa virallisten tietojen mukaan 70 miljardia markkaa suuruusluokaltaan, ja jopa Ruotsissa tuon onnettomuuden vahingot arvioidaan 600 miljoonaksi markaksi. Harrisburgin reaktorionnettomuuden jälkien siivoaminen on jo tähän mennessä julkisuudessa olleiden tietojen mukaan maksanut noin 5 miljardia markkaa. Yhdysvaltojen virallisen arvion mukaan vakava ydinonnettomuus aiheuttaa 100 miljardin suuruusluokkaa olevat vahingot. Kun näitä verrataan ydinvastuulaissa esitettyihin vastuumääriin, on helppo havaita, että ne ovat todella alakanttiin mitoitettut.

On syytä tietysti kysyä, minkä takia näin on. Vastauskin on aika lailla helppo löytää. Laitoksenhaltijan vastuun alimitoitus on selvää hintatukea ydinvoimalla tuotetulle sähkölle. Vetoaminen kansainvälisiin sopimuksiin laitoksenhaltijan vastuumäärän rajaamiseksi lakiesityksessä määritellylle tasolle on väärin ja tekosyy, sillä kansainväliset sopimukset eivät aseta laitoksen haltijan vastuulle ylärajaa.

Todellisuudessa hallituksen esitys merkitsee vielä ilmoitettua alhaisempaa laitoksen haltijan vastuun tasoa, sillä lakiesityksen 3 § on kirjoitettu siihen muotoon, että vastuu voidaan määrätä aluekohtaiseksi eikä reaktori- tai laitoskohtaiseksi. Tämä antaa mahdollisuudet nykyisessä ydinvoimalaitoksessa puolittaa vastuun määrän, ja mikäli ydinvoimalaitoksia rakennetaan lisää alueelle, vastuuta reaktoria kohden tai laitosta kohden on mahdollista pienentää entisestään. Tähän asiaan ei valitettavasti ole riittävästi tämän keskustelun aikana puututtu, ja on hyvä, että tästä on jätetty pykäläkohtainen muutosesitys, koska se on hyvin tärkeä ja olennainen osa. Ei pelkästään vastuun määrän vaan se, millä tavalla vastuu määritellään, on hyvin keskeinen asia, kun lähdetään vastuun tasosta keskustelemaan. Tarkoitin nimenomaan laitoksenhaltijan vastuuta.

Samankaltainen pykälä on lakiesityksen 18 §. Se antaa valtioneuvostolle oikeuden alentaa laitoksenhaltijan vastuumäärää peräti 95 prosentilla säädetystä vastuumäärästä eli alle 30 miljoonan markan tason. Tämä on myös asia, johon ei ole riittävästi tässä käsittelyssä kiinnitetty huomiota, koska liik-

kumavara on todella huomattava. Tämä 18 §:n muotoilu näiltä osin merkitsisi huomattavaa muutosta nykytilanteeseen, sillä nykyisin vastuumäärää voidaan alentaa enintään puolella, mikä sekin on mielestäni kohtuuttoman suuri alennusmahdollisuus.

Mitä tulee valtiovarainvaliokunnan mietintöön, on syytä todeta, että valiokunnan olisi tullut tutkia tarkemmin mahdollisuudet muuttaa laitoksenhaltijan vastuu rajoittamattomaksi Saksan liittotasavallan ja Sveitsin tapaan. Tätähän esitettiin, kun asiaa käsiteltiin energiapolitiikan neuvostossa. Neuvosto äänesti asiasta. Hyvin tiukan äänestyksen jälkeen äänin 7—5 esitys rajattomasta laitoksenhaltijan vastuusta hylättiin. Äänestys oli todella tiukka.

Jo tähän mennessä kuullut selitykset laitoksenhaltijan rajoittamatonta vastuuta vastaan ovat pääosin vakuutusteknisiä ja todella pahasti tarkoituksenhakuisilta tuntuvia. Nimittäin Saksan liittotasavallassa ja Sveitsissä rajoittamaton vastuu on vakuutettu noin 1 miljardin Suomen markan tasolle. Tämän jälkeen laitoksenhaltija vastaa koko omaisuudellaan vahingosta.

Ministeri Suominen on viime vuoden lopulla suulliseen kysymykseeni vastatessaan selvästi ilmoittanut, että rajatonta vastuuta ei tule toteuttaa sen takia, että se saattaisi ajaa ydinvoimaonnettomuuden sattuessa laitoksenhaltijayhtiön konkurssiin. Se on tietysti peruste sekin mutta mielestäni ei kovin pitävä tässä asiassa.

On syytä ihmetellä, miksi Suomessa ei ydinvastuulakia uudistettaessa olisi voitu ottaa käyttöön Sveitsin ja Saksan liittotasavallan mukaista laitoksenhaltijan vastuuta tai toisaalta, mikäli tämä ei olisi mahdollista, miksi laitoksenhaltijan vastuuta ei joka tapauksessa olisi voitu korottaa selvästi esitettyä korkeammaksi. Vastaus siihen, miksi tätä ei ole tehty, lienee yksinkertaisesti se, ettei hallituksella ole ollut siihen poliittista tahtoa. Nimittäin mitkään kansainväliset säädökset ja sopimukset eivät todellakaan edellytä näin alhaista vastuun tasoa kuin hallituksen esityksessä on tehty.

Hallitus on siis ydinvastuulain kautta halunnut antaa ylimääräistä tukea ydinvoimalle. Tämän sisältöisellä ydinvastuulailla onkin huomattava energiapolitiittinen merkitys. Se on suoraa subventiota ydinvoimalla tuotetulle sähkölle. Alhainen vastuun taso vääristää

epäterveellä tavalla eri tavoin tuotetun sähkön välistä hintakilpailua ydinvoimalla tuotetun sähkön hyväksi. Tässä mielessä hallituksen esitys on täysin linjassa monien muiden ydinvoimaa tukevien hallituksen toimenpiteiden kanssa.

Itse asiassa valtiovarainvaliokunnan mietinnössä valiokunta on myös kiinnittänyt huomiota — tosin ympäripyöreästi — lakiesityksessä käytettyjen vastuutasojen alhaisuuteen. Lausuma on ympäripyöreä. Se on ymmärrettävissä, koska kyseessä lienee ollut pyrkimys yksimieliseen esiintymiseen asiassa ja sitä kautta asian saamiseen edes jollakin tavalla valiokunnasta ja eduskunnasta lausuman muodossa läpi.

Perustuslakivaliokunnan mietintöön liitettyssä eriävässä mielipiteessä on tuotu hyvin esille korvaustasojen alhaisuudesta johtuva kansalaisten perusoikeuksien loukkaus, mikä tämän lakiesityksen myötä tapahtuu. Onkin tärkeää, että eduskunta lain kolmannessa käsittelyssä lausuu asiasta selkeästi veloitteen hallitusta pikaisesti uudistamaan ydinvastuulainsäädännön korottamalla laitoksenhaltijan vastuun sille tasolle, mitä esimerkiksi Saksan liittotasavallassa ja Sveitsissä on käytetty, jollei korkeampaa tasoa voida saavuttaa. Mielestäni korkeammalle tasolle on syytä pyrkiä, kun tämän tyyppistä uudistustyötä lähdetään tekemään. Tulen tekemään lain kolmannessa käsittelyssä tämän sisältöisen esityksen.

Toinen lakiesityksessä mainittu vastuutaso on valtion vastuu. Se on esitetty noin 430 miljoonan markan suuruiseksi. Tämä vastuu lasketaan laitoksenhaltijan vastuun päälle. Tämän päälle on vielä kolmas vastuutaso, mihin Brysselin lisäyleissopimuksen allekirjoittajavaltiot ovat yhdessä sitoutuneet. Kolmas vastuutaso asettaa ehdottomaksi korvauskatoksi ulkopuoliselle vahingonkärsijälle 1,7 miljardia markkaa.

Koska ehdoton korvauskatto on noin alhainen ydinonnettomuuden mahdollisiin seurauksiin nähden, ovat Hollanti, Saksan liittotasavalta ja Ruotsi ottaneet käyttöön edellä mainittuun yleissopimukseen sisällyttämättömän vastuun eli ns. neljännen vaiheen vastuun. Se tarkoittaa käytännössä, että valtio vastaa niiden vahinkojen korvaamisesta, jotka ylittävät kolmannen vaiheen vastuun. Hallituksen ydinvastuulakiesitys ei sisällä neljännen vaiheen vastuuta. Tämä on todella

paha puute ja loukkaa kansalaisten perusoikeuksia rajusti.

Valtiovarainvaliokunnan mietinnön puutteeksi on luettava se, ettei siinä otettu lainkaan kantaa neljännen vaiheen vastuun puuttumiseen lakiesityksestä. Hallituksen taholta ei kyetty perustelemaan tätäkään lakiesitykseen sisältyvää linjausta. Neljännen vaiheen vastuun pois jättämisestä on syytä ihmetellä siitakin syystä, ettei sen mukaan ottaminen olisi rasittanut ydinvoimalaitosten haltijoita, jos sitä — niin kuin näyttää — on tässä laissa pelätty. Lieneekö vastuun pois jättämiseen syynä ollut se, että näin halutaan julkisuudessa vähätellä ydinvoiman vaaroja ja ydinvoimaonnettomuuden mahdollisia seurauksia. Tähän lopputulokseen täytyy tulla, kun asiaa on mielessään pohtinut.

Lisäksi laissa ei ole lainkaan käsitelty erikseen ydinvoimalaitosten ja ydinjätteen loppusijoitusvarastoa, jotka ovat aivan eri luokkaa kestoltaan kuin ydinvoimalaitokset. On hyvä, että tästäkin on jätetty pykäläkohtainen muutosesitys. Nämä ongelmat olisi tullut käsitellä myös erikseen, koska niihin liittyy monia erityisongelmia, nimenomaan ongelmien kesto.

Arvoisa puhemies! Edellä olen käynyt lävitse lyhyesti ydinvastuulakiesitykseen liittyviä epäkohtia. On todella valitettavaa, ettei vastuurajoja kyetty eduskuntakäsittelyn aikana tarkistamaan ja ettei lakiesitykseen kyetty täällä saamaan sisällytettyä ns. neljännen vaiheen vastuuta.

Erittäin tärkeää onkin, että eduskunta velvoittaa kolmannessa käsittelyssä hallitusta valmistelemaan mahdollisimman pikaisesti uuden ydinvastuulakiesityksen, jossa korjataan edellä luetellut puutteet. Näin poistettaisiin myös tämän lakiesityksenkin hyväksymisen jälkeen jäävä kansalaisten perusoikeuksien loukkaus, mikä johtuu liian alhaisista vastuutasoista. Tietysti on syytä sanoa, että olisi hyvä, että nämä nyt keskustelussa esitetyt muutosesitykset hyväksyttäisiin, koska ne korjaisivat jo suoraan ongelmista valtaosan. Näyttää siltä, että hallituspuolueitten rintama on tiukkana ja pitää huolen siitä, että muutosesityksiä ei saada aikaan.

Mitä tulee ed. Seppäsen puheenvuoroon keskustaryhmän kannanotoista, on syytä todeta ja oikeastaan myös valitella, että tämän asian käsittelyn yhteydessä toisin kuin monen muun ei kyetty eikä ollut mahdollisuutta

ja tilaisuutta käydä keskusteluja oppositior ryhmien välillä ja myös tästä asiasta kiinnostuneitten välillä siitä, mikä on vakuutuksessa laitoksenhaltijan vastuun taso.

Sille vastuun tasolle, mitä SKDL esittää, on tietysti omat perustelunsa. Itse asiassa jos lähdetään siitä, mikä oli Tshernobylin onnettomuuden taso, SKDL on alimitoitannut laitoksenhaltijan vastuun tason. Toisaalta on mietittävä sitä, minkä tyyppistä käytäntöä on kansainvälisesti toteutettu, ja erityisesti sitä, minkä tasoinen laitoksenhaltijan vastuu-taso kyetään järkevällä tavalla vakuuttamaan. Silloin päädytään jonkin verran alhaisemmalle tasolle. Siitä huolimatta, että katsen, että on valitettavaa, ettei tästä kyetty pääsemään yksimielisyyteen, ilmoitan tässä, että tulen kyllä kannattamaan tätä mielestäni jokseenkin korkeata vastuutasoa, koska se on huomattavasti parempi kuin se, mitä hallituksen esityksessä on esitetty.

Mitä tulee lakiesityksen kolmanteen käsittelyyn, olettaen, että hallitusrintama huolehtii siitä, että nämä korjausesitykset eivät tule läpi, on tietysti selvää, että kovin paljon vaihtoehtoja silloin ei ole. On tietysti parempi hyväksyä tämä hallituksen esitys kuin hylätä se, koska kaikista puutteistaankin huolimatta hallituksen esitys merkitsee pienekköä parannusta nykytilanteeseen. Kuten edellä totesin, on erittäin tärkeää, että kolmannen käsittelyn yhteydessä myös yritämme saada selvää kannanottoa eduskunnalta siihen, että tämä lakiesitys kaipaa pikaista korjaamista ja vaatii myös pikaista valmistelun aloittamista sen vuoksi, että edellä luetellut puutteet kyettäisiin korjaamaan.

Ed. Seppänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kyllä minä uskoisin, että nämä 68 miljardin markan korvausmaksimit ovat Suomen alueella tapahtuvien vahinkojen osalta sellaisia; olemme katsoneet, että ne riittävät. Tshernobylihän vaikutukset jakautuivat sellaisille alueille, että jos nyt sama tapahtuisi Suomessa, ne vaikutukset menisivät paljon Suomen alueen ulkopuolelle. Tässä mielessä tämä raja on kyllä mielestämme riittävä. (Ed. Kietäväinen: Riippuu olosuhteista!) Sen takia olemme sitä tässä yhteydessä esittäneet.

Mitä tulee ed. Kietäväiseen, olemme tietysti iloisia siitä, että hän on nyt tässä asiassa linjakas ja tulee asiasta esittämään vakau-

muksensa mukaista kantaa. Mutta missä oli ed. Kietäväinen valtiovarainvaliokunnasta silloin, kun tästä asiasta päätettiin? Ensimmäisessä käsittelyssä hän valtiovarainvaliokunnassa ed. Kietäväinen halusi tämän asian pöydälle. Toisessa käsittelyssä hän ei enää ollut siellä paikalla. (Ed. Kietäväinen: Olen varajäsen!) — Siellä oli muitakin varajäseniä ed. Kietäväinen.

Jos ed. Kietäväinen on näin aktiivinen ydinvoiman vastustaja, olisi toivonut, että hän olisi näitä perusteita ollut lisäämässä sinne ja neuvottelemassa tästä asiasta. Minusta vain tuntuu, että Suomen keskustassa tällä hetkellä vallitsee samanlainen ryhmäjä-räys kuin hallituspuolueissakin, että siellä kaikki, jotka ovat tässä asiassa ilmaisseet aktiivisuutta, ovat jo kääntyneet, niin kuin valtiovarainvaliokunnassa nähtiin, osittain asiaa vastaan.

Ed. Tiuri (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Keskustapuolue näkyy monissa kannanotoissaan kannattaneen sitä, että käytetään taloudellista ohjausta ympäristönsuojeluun liittyvissä asioissa. Ihmettelen nyt ed. Kietäväistä, kun hän ei haluaisi ydinvoimalle minkäänlaista taloudellista tukea. Tämähän ei missään tapauksessa ole mitään tukea, koska pidetään vain kohtuullisena näitä korvauksia.

Jos tätä pidetään tukena, millä lailla pitäisi hoitaa hiili- ja maakaasuvoimalat, jotka varmasti aiheuttavat suuria taloudellisia haittoja tulevaisuudessa ja jo tällä hetkellä happopäästöillään? Niille ei ole kuitenkaan määritelty mitään vahinkovastuuta toistaiseksi. On kovin epätasapainoista, kun luonnon kannalta kaikkein ystävällisintä energialähdettä halutaan vimmatusti kuormittaa ja näitä vaarallisia energialähteitä ei ollenkaan.

Huomauttaisin vielä ed. Seppäselä, että Suomen ydinvoimalat eivät kerta kaikkiaan voi sillä tavalla ruveta ydinsaasteita levittämään ympäristöönsä kuin Tshernobylin tyyppiset, jotka syttyvät palamaan ja pystyvät sillä lailla laajoja alueita ydinsäteilyllä saastuttamaan. Suomessa ei varmaan pysty monen kilometrin päähän voimalaitoksesta millään saamaan sitä ydinsaastetta, niin että esitetty korvaussumma varmasti hyvin riittää niissä tapauksissa, mitä Suomessa voi ajatella.

Ed. Haavisto (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tiuri on ilmeisesti

hieman huonosti seurannut viime aikojen keskusteluja saasteveroista, kun juuri näillä ehdotuksilla ja tällä keskustelulla on pyritty vaikuttamaan siihen, että kaikki energiamuodot, jotka saastuttavat, myös hiilivoima, öljyn käyttö ja muut, maksaisivat niitä kuluja, joita niiden ympäristövaikutukset tuottavat. Siinä mielessähän tämä on täysin linjassa sen kanssa, mitä oppositio esittää ydinvoimalaitosten kohdalta.

Se, mikä on realistinen korvaus tässä, on tietysti hyvä määritellä sen mukaan, minkä kokoisia onnettomuuksia ydinvoimaloille on sattunut. Siinä mielessä Tshernobyl tai Harrisburg ovat hyviä mittatikkuja. Jos ydinvoima on niin turvallista, kuin ed. Tiuri uskoo, varmasti tämä tieto on mennyt vakuutusyhtiöihinkin ja ne osaavat hinnoitella vakuutuksensa sitten sellaiselle tasolle, ettei se kohtuuttomasti rasita ydinvoimaloita. Minä uskon kyllä vakuutusyhtiöiden kykyyn laskea onnettomuusriskejä.

Ed. Kietäväinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tiurille toteaisin, kun hän penäsi, miksi ydinvoimaa ei saisi tukea tässä lakiesityksessä, sen, että kyllä nyt kun käsitellään ydinvastuulakia, pitäisi lähteä siitä, että tämä laki olisi eri energiamuotojen suhteen neutraali, kuten yleensä verotuspolitiikka. Tällä lakiesityksellä, kun eduskunnassa hallituspuolueitten rintama tulee huolehtimaan siitä, että tämä muuttumattomana ilmeisesti menee läpi, tuetaan selvästikin ydinvoimaa, eikä se voi olla energiapolitiisesti järkevää.

Erityisesti se, mihin ed. Tiuri ei lainkaan puuttunut, tämä subventio, alimitoitettut vastuut, eivät ole myöskään perusteltavissa kansalaisten perusoikeuksien tasolta. Kai ed. Tiuri myös kuuluu niihin kansanedustajiin, jotka pitävät hyvin tärkeänä ja korkeassa arvossa kansalaisten perusoikeuksia. Ed. Tiuri varmasti esimerkiksi omistusoikeuden suojan loukkaamattomuutta haluaa arvostaa. Nyt ed. Tiuri äänestäessään tämän hallituksen esityksen puolesta loukkaa näitä periaatteita aika syvästi.

Mitä sitten tulee muun energian kulutukseen ja energiantuotannon verotukseen, keskusta ja muut oppositiopuolueet ovat valmisteelleet ja valmistelemassa omaa kantaansa näihin kysymyksiin. Se on todellakin, aivan kuten ed. Haavisto totesi, linjassa tämän

asian kanssa. On pyrittävä siihen, että eri energiamuodot todellakin ovat kustannusvastaavuudessa omista vaikutuksistaan, ettei mitään energiamuotoa toisten kustannuksella ylimääräisesti suosita, kuten nyt on tapahtumassa.

Ed. Tiuri (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En ole kuitenkaan huomannut missään, että vihreät tai keskusta olisivat tehneet esitystä siitä, että kivihiihvoimalat ja maakaasuvoimalat hankkisivat vakuutuksen, niin että esimerkiksi minä voisin saada korvausta siitä, että omistamani metsä ei kasva enää niin kuin ennen. Ei semmoista ole näkynyt, mutta ehkä se on tulossa sitten, kun tätä ydinvoiman vastuutakin halutaan niin valtavasti nostaa.

Huomauttaisin vielä kerran, että esimerkiksi Tshernobylin tapainen onnettomuus ei suomalaisissa ydinvoimaloissa ole mahdollinen, koska ne eivät ole sen tyyppisiä. (Ed. Kietäväinen: Onko toisenlainen onnettomuus mahdollinen?) — On varmaan onnettomuudet mahdollisia, muttei semmoinen, joka valtavan laajalle alueelle levittää saastetta ja joka siitä syystä nostaa kustannuksia.

Esimerkiksi Harrisburgin kustannuksethan olivat vain voimalan omia kustannuksia, kun he joutuivat sitä puhdistamaan. Ei se häirinnyt ketään muita. Ruotsissa taas Tshernobylinkin aiheuttamat kustannukset, jos ne olivat 600 miljoonaa, olivat ihan turhia, koska ei niitä poroja olisi tarvinnut teurastaa. Se oli vain ruotsalaisten tulkinta asiasta.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Eduskunnassa on erinomaisen hyvä tapa esitellä lakiehdotukset. Kun esiteltiin atomivastuulakia valiokuntakäsittelyä varten, lukuisat kansanedustajat kertoivat ne näkökohdat, jotka ed. Kietäväinen äsken juuri totesi, liittyen niihin vahinkoihin, jotka Tshernobyl ja Harrisburg ovat aiheuttaneet. Lisäksi mainittiin Neuvostoliiton Kystymtapaus, jossa oli miljardien vahingot ja tietty alue tehtiin ihmisen käymättömäksi. Siis nämä kaikki olivat tiedossa.

Siitä huolimatta valtiovarainvaliokunta kirjoittaa näin: "Kansainvälisen korvausjärjestelmän kehittyessä tai havaittaessa siinä puutteita kansallisella tasolla tulee ryhtyä toimenpiteisiin korvausjärjestelmän muuttamiseksi siten, että se kattaa mahdollisimman

hyvin ajateltavissa olevat todelliset vahingot." — Toistan sivulauseen: "että se kattaa mahdollisimman hyvin ajateltavissa olevat todelliset vahingot". Nehän olivat tiedossa. Kuinka ihmeellä sivistynyt valtiovarainvaliokunta voi käyttäytyä tällä tavalla tämän tiedon omatessaan?

Sitten toteaisin ed. Tiurille, että Yhdysvalloissa vakuutusyhtiöt eivät vakuuta lainkaan ydinvoimalaitoksia. Mistähän kummallisesta syystä? Kolmanneksi totean, että kun pidin erään metsäpuheen täällä, jota ed. Tiuri kovasti kommentoi, silloin totesin ne periaatteet metsien tuhojen osalta, mitkä ed. Tiuri äsken toi esille.

Ed. Laaksonen: Arvoisa rouva puhemies! Minunkin mielestäni hallituksen esityksen heikkoudeksi on luettava ainakin kaksi eri tekijää. Toinen on juuri korvauksen alhaisuus, vaikka se on nousemassa 40 miljoonasta 100 miljoonaan markkaan kuitenkin sillä varauksella, että tämänkin jälkeen valtioneuvostolle jää eräissä tapauksissa mahdollisuus harkita pienempääkin korvausta.

Toinen hallituksen esityksen keskeinen heikkous minun mielestäni on alueellisen vastuun määritelmä. Olen sitä mieltä, että vastuun pitää olla laitoskohtainen ja että myös siinä tapauksessa pitää olla vastuu myös pysyvästä varastoinnista, kun laitos sijaitsee samalla alueella kuin varsinaiset ydinvoimalaitokset. Näinhän on nyt käymässä parastaikaa Olkiluodossa, jossa TVO:n laitokset ovat toiminnassa ja sille alueelle tehdään varastointirakennusta. Toteaisin, että Olkiluodon osalta on myös kaavallisia valmiuksia huomattavasti laajentaa ja tehdä lisää yksiköitä. Näin ollen on erittäin tärkeää, että mainitaan myös laitoskohtainen vastuu.

Ed. Tiuri mainitsi, että Tshernobylin kaltaista haittaa ei voi tulla Suomessa olevista laitoksista. Ehkä näin saattaa olla, koska on erilainen tekniikka, mutta joka tapauksessa Suomessa toimivien ydinlaitosten osalta voi tulla arvaamattomia vahinkoja, ja silloin tietysti nämä hallituksen esitykset ovat täysin riittämättömiä. Kun ed. Kietäväinen totesi, että SKDL:n esitys vastannee korvausten osalta noin Tshernobylin luokkaa ja että sekin on vaatimaton, toteaisin kuitenkin, että se on huomattavasti enemmän kuin hallitus on esittänyt.

Ed. Mäki-Hakola (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Haluan ed. Laakso selkeästi kuitenkin todeta, että valtiovarainvaliokunnan kauppaja- ja teollisuusjaostossa on kuunneltu lukuisia määrää asiantuntijoita. Ne kyllä ilmenevät valiokunnan mietinnöstäkin, en lähde niitä toistamaan. Kannattaa todeta, että käsitykseni mukaan kaikki olivat yksimielisiä tämän lain säätämisestä tässä muodossa. Luonnonsuojeluihmisten kannanotoista ei oikeastaan saanut selvää, mitä he tarkoittivat, mutta muut kannanotot olivat hyvin selkeitä. Muun muassa Säteilyturvakeskuksesta todettiin, että tämä laki on säädettävä tässä muodossa, sillä toisenlainen ja rajoittamaton vastuu merkitsisi sitä, että tälle vastuulle ei ilmeisesti voitaisi vakuutusmarkkinoilta saada vakuuksia. Edelleen Säteilyturvakeskuksesta todettiin, kuinka turvallisia nämä ydinvoimalaitokset ovat ja kuinka suuri on vahingon mahdollisuuden määrä. Johtaja Vuorinen käytti sanontaa "mahdollisuus on hyvin, hyvin, hyvin pieni".

Tällaisesta vaikeasti arvioitavasta asiasta on kysymys, ja mm. perusturvan osalta todettiin, että tavoitteena on tässä yhteydessä saada ainakin yksi vaarallisia ongelmajätteitä tuottava teollisuudenala, jolla koko tuotantoketju on suunniteltu ja toteutettu alusta loppuun saakka myös ympäristön ja turvallisuuden kannalta. Toivottavasti muita aloja alkaa tulla perässä. Tässä yhteydessä minä kyllä yhdyin ed. Tiurin kannanottoon, että kannattaisi muiden alojen seurata esimerkiksi atomiturvallisuusalaa. Lopuksi totean, että joku asiantuntija jopa huomautti, että jos yhtä turvallisesti hoidettaisiin ...

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on kulunut.

Ed. Seppänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Mäki-Hakola tuo esille vain sen vaihtoehdon, että korvausvelvollisuus on rajaton, mutta nimenomaan lakialoitteessamme on esitetty rajallista korvausvelvollisuutta. On eräällä tavalla maku-kysymys, kumman kannalla on, rajattoman vai tällaisen rajallisen. Me olemme ehkä näistä ed. Mäki-Hakolan esittämistä syistä päätyneet rajallisen korvauksen kannalle. Ei meidän mitenkään mahdotonta ole olla myöskään rajattoman korvausvelvollisuuden puolella, jos asia tulee sillä tavalla äänestykseen tässä salissa.

Mitä sitten tulee tähän, että todennäköisyys on hyvin, hyvin, hyvin pieni, niin minusta tämä todennäköisyys on merkittävästi lisääntynyt. Aikaisemmin on puhuttu siitä, että tällaisen poksausten mahdollisuus on 1:30 000. Minusta tällainen hyvin, hyvin, hyvin pieni, missä jokainen "hyvin" on nolla, merkitsee, että tämän vahingon todennäköisyys tulee olemaan 1:1 000. Siinä mielessä näen kyllä ed. Mäki-Hakolan todistavan, että tällainen todennäköisyys on merkittävästi lisääntynyt viime vuosina.

Ed. Haavisto (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Juuri sen ongelman vuoksi, jonka ed. Mäki-Hakolakin toi puheenvuorossaan esiin, ymmärtääkseni kumpainenkin täällä tehdyistä muutosehdotuksista, sekä SKDL:n että vihreiden valmisteleva, tarjoaa selkeän mahdollisuuden, mihin rajaan vakuutukset on otettava. Toteaisin, että Saksan liittotasavallassa tai Sveitsissä, joissa rajaton malli on käytössä, tämä ei ole tuottanut vaikeuksia asettaa jotakin rajaa näiden vakuutusten otolle.

Mielestäni moraalisesti ja kansalaisten oikeusturvan kannalta on perusteltua, että ydinvoimalaitoksen haltija vastaa kaikista vahingoista.

Ed. Jokinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Suomessa ei ole varaa yhteenkään ydinvoimalaonnettomuuteen. (Ed. Kekkonen: Missä sitten on?) Ed. Tiuri täällä puhui siitä, että Suomen laitokset ovat niin varmoja. Ne eivät ole yhtään sen varmempia kuin mitkään muuta onnettomuuden satuessa. Sellainen vaara on olemassa joka tapauksessa. Se ei ole pieni tekijä silloin, kun tällainen ydinvoimalaonnettomuus tapahtuu todella suurena.

Pienemmät päästöt, joita on tapahtunut myös Suomen voimaloissa, on vielä hallittu, (Ed. Järvenpää: Mitä ne ovat olleet, voisiko edustaja selvittää?) mutta näitä on ympäri maailman tapahtunut tavattoman paljon, erilaisia ja eritasoisia, joten se ei ole mikään kuvitelma, vaan se on todellinen uhka, joka on olemassa. Kyllä tämän hetken ydinvoimalaonnettomuudet ovat jo riittävä varoitus, riskisignaali, joka pitäisi ottaa vakavana, ja nämä asiat, joista keskustellaan, eivät ole sellaisia, että ne voidaan puhalttaa tuosta pois uskoen, että ei se onnettomuus tänne tule.

Niin kauan kuin sellainen onnettomuusvaara on olemassa, on myös asiasta puhuttava, ei sitä voi kieltää. Ei ed. Tiurikaan voi kieltää sen mahdollisuutta.

Ed. Mäki-Hakola (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Haluan vielä todeta, että Suomen ydinlaitokset on todettu maailman parhaiksi, ja edelleen on todettu, että niiden turvallisuus on kasvanut, kun kokemus niiden iän myötä on lisääntynyt. Vielä kertaan sen, että tätä lakia kannattivat kaikki asialliset asiantuntijat, jotka nyt yleensä ydinallaa Suomessa käytännössä hallitsevat.

Minä en tiedä sitten, kenen asiantunteumuksen perusteella tätä lainsäädäntöä säädettäisiin, ellei niiden, jotka tämän asian käytännössä hallitsevat. Vielä totean, että kivihiilivoimalat aivan taatusti tuottavat enemmän tuhoa ja ihmishenkien menetyksiä jatkuvasti ja vuosittain kuin yleensä ajateltavissa on esimerkiksi jonkin ydinenergiailaitoksen vahingon osalta. Kuten on todettu, on hyvin, hyvin, hyvin pieni mahdollisuus sattua onnettomuuksia.

Ed. Gustafsson: Arvoisa puhemies! Ensi alkuun ihan sellainen näkemys ja tieto, joka minua toisaalta ilahdutti. Kun luin perustuslakivaliokunnan erikseen pyydettyä mietintöä tästä asiasta, niin ajattelin, että olipa se hyvä, että saatiin tuo perustuslakivaliokunnan mietintö. Tämä ilahdutti erityisesti sen takia, että olin aika voimaperäisesti kääntämässä sosialidemokraattien päitä siihen suuntaan, että tuo lausunto pyydettiin, ja näin sitten äänestyksessä kävi, että perustuslakivaliokunta antoi mietintönsä. Mutta ilo oli ennenaikainen. Kun tarkemmin katsoin, mitä luin, niin se olikin perustuslakivaliokunnan vastalause. Sen sijaan itse perustuslakivaliokunta oli varsin suppeasti valinnut kapeimman mahdollisen näkökulman tähän asiaan.

Käytin atomivastuulain lähetekeskustelussa melko laajan puheenvuoron, jossa asetauduin tukemaan rajoittamattoman vastuun periaatetta. Kiinnitin puheenvuorossani huomiota myös siihen, että atomivastuulaki ei koske eikä käsittele ydinjätteen loppusijoituksen ongelmaa. Totesin puheenvuorossani sen, kuinka ydinjätteet ovat olemassa vielä kauan viimeisen ydinvoimalan sammumisen jälkeen. Sen tähden paino vastuukysymyksi-

sä on pantava erityisesti jätteiden säilytykseen ja käsittelyyn, ja sekin maksaa ja paljon.

Miten ydinjätteen tuottaja voi vastata ydinjätteen mahdollisista vaaroista, kun korkea-aktiivisen jätteen vaarattomaksi tuleminen kestää kymmeniätuhansia vuosia. Matala-aktiivinenkaan jäte ei ole ongelmattonta, sillä sen määrä on paljon suurempi. Jätteen tuottaja olisikin velvoitettava turvaamaan jälkipolvien kyky torjua mahdollinen ydinjätteen kulkeutuminen ihmisten ilmoille.

Nyt tällä hetkellä, kun käsittelemme atomivastuulakia, ollaan taas tekemisissä eräällä tavalla aivan perinpohjaisten kysymysten kanssa, joihin ei mielellään liittäisi rahakysymystä laisinkaan. Se on kuitenkin pakko tehdä, ja on sinänsä hyvä, että hallituksen esitys ajanmukaistaa ydinvoimaonnettomuuksien korvaukset noin 1,7 miljardiin saakka ja laitoksenhaltijan enimmäisvastuu on, kuten täällä on jo monta kertaa todettu, 570 miljoonaa markkaa. Myös on todettu se, että taso on aivan liian alhainen ja merkitsee atomisähkön hinnan subventointia ja sen periaatteen hylkäämistä, jonka mukaan se maksaa, joka likaa.

Atomivastuulain tähän kattosisältöön voi suhtautua siten, että tämä vähän yli 2 miljardin korvaustaso on tietysti tietyssä mielessä teoreettinen. Nimittäin jos jotain todella vakavaa tapahtuu, asia ainakin eräiltä osin siirtyy yhteiskunnan kontolle, maan hallitukselle, tänne eduskuntaan. Me joudumme päättämään, mihin mahdollisesti Porin hiilivoimalassa työskentelevät ihmiset, minne Satakunnan väki evakuoidaan. Tämä on hallituksen linja tässä asiassa pelkistettyä.

Keskustapuolue toivoi ed. Pokan suulla yleisesti tiukennuksia korvausvastuuseen. SKDL haluaa rajallista vastuumäärää, rahassa noin 60 miljardin suuruisista enimmäisvastuusta. (Ed. Seppänen: Kahdeksan päälle!) Vastuumäärä on, näin ymmärrän, vakuutuksen katettava, ja silloin vakuutuksen hankinnasta aiheutuu ydinvoimalle se kustannuspaine, joka on realistinen ja joka pitää ottaa huomioon arvioitaessa atomisähkön tuotantokustannuksia.

Vihreät ajavat rajoittamattoman vastuun periaatetta, jota myös itse lähete keskustelussa pidin lähinnä parhaimpana, tavoiteltavimpana. Olen kuitenkin sitä mieltä, että paras voi olla tässäkin asiassa hyvän vihollinen.

Rajoittamattoman vastuun periaatteessa on vaikea osoittaa ja saada vastaavaa kustannuserää atomisähkön hintaan. Nyt kuitenkin, kun minulla on ollut mahdollisuus tutustua vihreiden tekemiin täsmällisiin muutosesityksiin, katson, että tämä esitetty 18 §, jossa alkuun on maininta rajoittamattomasta periaatteesta ja siihen on sitten kytketty rajoitettu periaate, on minusta sekä poliittisesti että eettisesti korkeatasoinen ja vastaa niin oikeustajuani kuin myös suhdettani käsiteltävänä olevaan asiaan, ja olen valmis tukemaan näitä muutosesityksiä.

Ed. Mäki-Hakola (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Gustafsson totesi, että paras saattaa olla hyvän vihollinen. Jos todella näin kävisi, että täällä tulisi hyväksyttäväksi tällainen sana kuin rajoittamattoman vastuun mukainen korvaus, on hyvin luultavaa, että hallituksella ei ole muuta mahdollisuutta kuin vetää tämä esitys takaisin, koska ei löytyisi vakuuttajia. Se jäisi ilmaan. Totta on kuitenkin se, mitä ed. Gustafsson sanoi, että jos todella tällainen onnettomuus tapahtuisi, niin silloinhan yhteiskunta joutuisi maksamaan. Totean kuitenkin, että nämä turvallisuussäännökset on nyt vedetty niin tiukalle, että joku asiantuntija ilmoitti, että jos liikenteessä olisi samantaiset säännökset, liikenneonnettomuudet, auto-onnettomuudet, Suomen teillä olisivat mahdottomia.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Mäki-Hakolalle toteaisin, että jos nyt olisi sattunut niin ikävästi, että Tshernobyl tai Kystym olisivat sattuneet olemaan Loviisassa, minä nyt oletaisin, että Harri Holkerin hallitus olisi, jos se olisi sattunut tämän hallituksen aikana, kiikuttanut tänne 70 miljardin markan lisäbudjetin, eikä siinä sen kummallisempia olisi ollut.

Ed. Kietäväinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Mäki-Hakolan puheenvuoroon vain toteaisin sen, että nimenomaan tämä muotoilu, joka nyt on esitetty, on minun ymmärtääkseni siinä mielessä hyvä, että siinä on rajoittamaton vastuu. Mutta siinä on sovellettu Länsi-Saksan ja Sveitsin periaatetta, joissa vastuukatolle on asetettu vakuutuskatto, jolloin vastuu on

vakuutettavissa, mutta kuitenkin laitoksenhaltija vastaa koko omaisuudellaan vakuutuksen ylimenevältä osalta. Tämä on kyllä moraalisesti ja taloudellisesti perusteltavissa, koska tuolloin vastuu todellakin tulee täysmääräisesti laitoksenhaltijan kustannettavaksi.

Ed. Mäki-Hakola (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Pulliainen tuntuu hymyilevän omille sanoilleen, joista hän ilmeisesti pitää. Haluan todeta, että tämä asia on vakava, ja haluan todeta myös sen, että vertaaminen Tshernobyliin on aiheetonta. Täällä on puhuttu vastuuttomuudesta, mutta sanon suoraan, että Tshernobylin onnettomuus johtui vastuuttomuudesta. Siellä alettiin käytännössä tehdä kokeita, jotka olisivat etukäteen teoreettisesti ja matemaattisesti olleet mahdollisia tehdä paperilla, ilman että niitä kokeiltiin käytännössä tunnetuin murheellisin seurauksin.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä jo pelästyin, kun ed. Mäki-Hakola aloitti puheenvuoronsa, että hallitus kaatuu, jos tämä laki tulee hylättyä, mutta ed. Mäki-Hakola tarkoitti kuitenkin, että hallitus vetää tämän esityksensä pois. Täällä tunti kaksi sitten keskusteltiin vähän muissa asiayhteyksissä, eli esillä oli postin ja telen liikelaitosuudistukset. Olin siinä yhteydessä sitä mieltä, että asia parantui ja kypsyi tänä aikana, enkä nyt näe, etenkin, koska ydinvoimaonnettomuuden riski nyt on kuitenkin ymmärtääkseni aika pieni, että tämä asia nyt puolen vuoden aikana saisi mitään dramaattisia muutoksia aikaan, vaikka näin sitten tapahtuisikin. Ei pidä sotkea asioitten mittasuhteita.

Ed. Seppänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kyllä ne siellä Tshernobyllsäkin rupesivat tekemään niitä kokeita ihan omasta toimestaan ja vastoin Gorbatschovin kantaa, kysymättä Moskovasta, saako niitä tehdä. Tällaiset inhimilliset erehdykset ja laitoksen väärinkäyttö ovat mahdollisia kaikissa tällaisissa tapauksissa, eikä ole mahdollista tehdä sellaista vakuutusta, ettei tehtäisi inhimillistä virhettä myös suomalaisissa atomivoimaloissa. Tällaisilla perusteilla vahinko voi sitten tulla, niin kuin tuli Neuvostoliitossa.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pitää paikkansa, että äsken hymyilin, en kuitenkaan asialle vaan ed. Mäki-Hakolalle, mikä tietysti saattaa olla hyvin kohtalokasta tulevaisuuteni kannalta.

Itse tästä varsinaisesta asiasta totean sen, että siitä ei päästä yhtään mihinkään, ettei Suomella tässä ja nyt ole tosiasiallisesti vastuuta siitä, mitä meidän ydinvoimaloissamme tapahtuu. Lähetekeskustelun aikana osoitin, että tämän lain perusteluista käy ilmi, että sattui unohduksesta johtuva kömmähdys aikaisemmin vastaavanlaisen lain käsittelyn ja esittelyn yhteydessä, siis inhimillinen erehdys.

Juuri ne inhimilliset erehdykset valitettavasti kuuluvat ydinvoimalaitosmiljööseen kerta toisensa jälkeen, satoja tapauksia vuosittain. Kysymys on vain kulloisenkin tapauksen voimakkuudesta ja sen riskin suuruudesta, mikä siihen kytkeytyy. Kun nämä ovat tiedossa, niin se on reaali-teetti, joka on pakko ottaa huomioon, niin kuin inhimillisessä elämässä yleensäkin nämä asiat, ja sillä tavalla pitää riskit pyrkiä minimoimaan. Sen takia ydinvoima ei ole kannatettava energia-vaihtoehto.

Ed. P. Leppänen: Arvoisa puhemies! Täällä eräissä puheenvuoroissa on korostettu ydinvoiman turvallisuutta. Toivottavasti se on sitä, koska meilläkin sellainen on käytössä ja hyvin paljon naapurimaissa. Samanlaisesti puolustusasiainvaliokunnassa on käsiteltyssä väestönsuojelulain muutos, jota on perusteltu sillä, että ydinvoimalaonnettomuuksia saattaa syntyä. Tässä vaiheessa tulee mieleen, kun on kuulostellut esimerkiksi ed. Mäki-Hakolan kannanottoja, että ydinvoima on turvallista, että väestönsuojelulain muutos nähtävästi on armeijan tarpeista lähtöisin. Ne perustelut, jotka ovat siviilihallinnon puolelta tulleet, ovat nähtävästi tarpeettomia, jolloin väestönsuojelulain muutos painottuu armeijan tarpeille, jonka maksaisi maaseutuväki puhtaasti kohoavina kustannuksina.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies:
Asian käsittely keskeytetään.

7) Ehdotus laiksi Otaniemen sähkölaitoksen omaisuuden myymisestä Espoon Sähkö Oy -nimiselle osakeyhtiölle

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 70

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 28

Suuren valiokunnan mietintö n:o 76

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 76. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1 ja 2 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

8) Ehdotus laiksi eräiden asuinrakennusten luovuttamisesta Rautatieasunnot Oy, Järnvägsbostäder Ab -nimiselle osakeyhtiölle

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 77

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 31

Suuren valiokunnan mietintö n:o 79

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 79. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1—3 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

9) Ehdotukset laeiksi Jyväskylän yliopistosta annetun lain 9 §:n, Joensuun yliopistosta annetun lain 9 §:n, Oulun yliopistosta annetun lain 9 §:n ja Kuopion yliopistosta annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 73

Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 6

Suuren valiokunnan mietintö n:o 80

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 80. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta ensimmäisen lakiehdotuksen 9 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike, toisen lakiehdotuksen 9 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike, kolmannen lakiehdotuksen 9 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä neljännen lakiehdotuksen 7 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

10) Ehdotus laiksi harjoittelukoululain muuttamisesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 50

Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 7

Suuren valiokunnan mietintö n:o 81

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 81. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 5, 5 a, 10—12, 16 ja 17 §, 5 luvun otsikko, 22 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

11) Ehdotus laiksi kansaneläkelain muuttamisesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 78

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 12

Suuren valiokunnan mietintö n:o 82

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mie-

tintö n:o 82. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Stenius-Kaukonen: Arvoisa puhemies! Koska suuressa valiokunnassa on ollut epätietoisuutta siitä, mitä suuren valiokunnan tekemä muutosehdotus tarkoittaa, yritän sitä lyhyesti selvittää. Hallituksen esityksen tarkoituksena oli yhdenmukaistaa kansaneläkelain ja työeläkelain yksilöllistä varhaiseläkettä koskeva säännös. Hallituksen esityksessä oli kuitenkin edelleen erilainen muoto kuin työeläkelaisissa, ja tämä muutosesitys ei olisi siis riittänyt korjaamaan niitä väliinputoajatilanteita, mitä käytännössä on ilmennyt muutamia. Nyt sanamuotoa tässä pykälässä on muutettu hallituksen esittämästä "ennen yksilöllisen varhaiseläkkeen alkamista" muodoksi "ennen yksilölliseen varhaiseläkkeeseen oikeuttavan työkyvyttömyyden alkamista".

Moni on ihmetellyt, mitä tämä muutos pitää sisällään. Yksinkertaisesti se pitää sisällään sen, että kun eläkkeet aina alkavat jonkin kuun ensimmäisenä päivänä, niin tätä määräaikaa laskettaessa, kun kansaneläkkeessä on puhuttu nimenomaan eläkkeen alkamisesta, niin saattoi olla niin, että nämä 360 päivää ehtivät kulua, ja henkilöllä ei ollut ollenkaan oikeutta kansaneläkelain mukaan yksilölliseen varhaiseläkkeeseen. Vastaavassa tilanteessa työeläkkeessä nämä 360 päivää riittävät. Nyt tällä korjauksella nämä tulevat yhdenmukaiseksi.

Vaikka kysymyksessä on pieni asia lukumääräisesti, niin niiden henkilöiden osalta, joita tämä koskee, kysymys on isosta asiasta, koska tämän muutoksen seurauksena he voivat saada myös kansaneläkepuolelta yksilöllisen varhaiseläkkeen. On myös tietenkin järkevää, että ne ovat yhdenmukaiset, mikä oli myös hallituksen alkuperäinen tarkoitus.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 22 a, 31 ja 42 §, voimaantulo- ja soveltamissäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

12) Ehdotukset laiksi työntekijäin eläkelain muuttamisesta ja laiksi lyhytaikaisissa työsuh-teissa olevien työntekijäin eläkelain 4 a §:n muuttamisesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 81

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 14

Suuren valiokunnan mietintö n:o 83

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 83. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, ja sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta ensimmäisen lakiehdotuksen 4 d, 4 e, 5 c ja 13 a §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä toisen lakiehdotuksen 4 a §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

13) Ehdotukset laeiksi virkarikoslainsäädännön uudistamisesta

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 58/1988 vp.

Lakivaliokunnan mietintö n:o 7

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on lakivaliokunnan mietintö n:o 7.

Keskustelu:

Ed. Björkstrand: Arvoisa puhemies, värderade talman! Valtion uusi virkamieslainsäädäntö tuli voimaan vuoden 1988 alusta. Nyt on vuorossa virkarikoslainsäädännön uudistaminen, jonka vanhentuneisuus ja uudistamistarve tuli selvästi ilmi valtion virkamieslainsäädännön valmistelun yhteydessä.

Virkarikoslainsäädäntö on kuitenkin soveltamisalaltaan laajempi kuin valtion virkamieslainsäädäntö. Se koskee myös muiden julkisyhteisöjen kuin valtion virkamieskuntaa ja luottamushenkilöitä.

Asiaa on valmisteltu lakivaliokunnassa pitkään, sekä viime syysistuntokauden että kuluneen kevätistuntokauden ajan. Säännöstö on osoittautunut erittäin vaikeaksi, se on täynnä pieniä, harvoin sovellettavia, mutta tärkeitä yksityiskohtia.

Lakivaliokunta on työssään pohtinut useita asiaan liittyviä osaongelmia. Ensimmäisenä näistä on syytä mainita virkamiehen käsite eli se, keihin virkarikoslainsäädäntöä sovelletaan. Meillä on vakiintunut virkamieskäsitteen jakautuminen rikosoikeudelliseen ja hallinto-oikeudelliseen käsitteeseen. Osa valiokunnan kuulemista asiantuntijoista katsoi, että nämä käsitteet tulisi yhdistää siten, että saataisiin aikaan yksi ja yhtenäinen virkamieskäsite esimerkiksi hallintomenettelylaissa omaksuttuun tapaan. Selvittely valiokunnassa osoitti kuitenkin, ettei tämä ole mahdollista, koska rikosoikeudellinen virkamieskäsite on suppeampi kuin hallinto-oikeudellinen. Hallinto-oikeudellisen käsitteen siirtäminen tässä yhteydessä rikosoikeuteen laajentaisi virkarikosten soveltamisalaa tarpeettomasti ja myös arvaamattomasti. Näin ollen tällainen muutos ei ole mahdollinen. Selvittelyn perusteella valiokunta sen sijaan esittää useita sanonnallisia tarkennuksia virkamieskäsitteeseen.

Virkamieskäsitteen määrittelyyn liittyy myös kysymys eduskunnan oikeusasiamiehen toimivallasta. Hallituksen esityksessä omaksuttu uudenlainen kirjoitustapa johtaa siihen, että eduskunnan oikeusasiamiehen toimivalta kaventuu hallituksen esityksen hyväksymisen myötä. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan korostanut pitävänsä tärkeänä, ettei oikeusasiamiehen toimivaltaa supisteta nykyisestä. Lakivaliokunta yhtyy perustuslakivaliokunnan kannanottoon. Tämän vuoksi lakivaliokunta edellyttääkin hallituksen huolehtivan siitä, että eduskunnan oikeusasiamiehen toimivaltaa koskevia säännöksiä tarkistetaan virkarikoslainsäädännön voimaantuloon mennessä niin, ettei oikeusasiamiehen toimivalta kavennu nykyisestään.

Lakivaliokunta on myös selvittänyt sitä, onko edelleen tarpeellista säätää tuottamukselliset virkarikokset rangaistaviksi. Hallituk-

sen esityksen lähtökohtanaan on, että tuottamukselliset virkarikokset olisivat edelleen rangaistavia kuitenkin niin, ettei rangaistavuutta enää ulotettaisi vähäisiin, lähinnä määrättyä menettelytapaa koskevien säännösten rikkomuksiin.

Viimeaikaisessa keskustelussa on viitattu yleiseen länsimaiseen kehitykseen ja katsottu, että hallinnollisten seuraamusten, erityisesti kurinpitomenettelyn, kehittyminen tekee tuottamuksellisten virkarikosten tuomioistuinkäsittelyn ja rangaistavuuden tarpeettomaksi. Rangaistavuutta puoltavien ja sitä vastaan puhuvien näkökohtien keskinäinen punninta osoitti, että tuottamuksellisten virkarikosten rangaistavuus on edelleen tarpeen. Rangaistavuuden poistaminen johtaisi siihen, että sotilaat jäisivät muita virkamiehiä ankaramman säännöstelyn kohteeksi ja tuomarin virkavastuu olisi muita suppeampi, koska heihin ei voi kohdistaa kurinpitomenettelyä. Kansalaisten luottamus virkatointaan saattaisi myös olennaisesti heikentyä, jos poliittinen koneisto ei toimi, toisin sanoen jos kurinpitomenettelyä ei tarvittaessa panna vireille.

Valiokunta kuitenkin katsoo, että viranomaisten tulee noudattaa tarkkaa harkintaa tuomioistuimenmenettelyn käynnistämisessä tuottamuksellisten virkarikosten takia varsinkin silloin, kun on käytettävissä muitakin seuraamusmuotoja. Edelleen valiokunta katsoo, että rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen jatkuessa on pyrittävä löytämään ne keinot, joiden avulla tuottamuksellisten virkarikosten rangaistavuudesta voidaan luopua.

Hallituksen esitykseen sisältyvä lahjussäännöstö on periaatteellisesti erittäin tärkeä. Onhan lahjonta eräs pahimmista virkarikostyypeistä, moraalisesti varsin paheksuttava teko, joka raunioittaa yhteiskunnan perusteita. Viime vuosilta meillä on melkoinen oikeuskäytäntö siitä, mitä on pidettävä lahjontana ja mitä ei. Tältä pohjalta lahjussäännökset on voitu valmistella varsin kattavasti.

Lahjusrikoksia koskevia säännöksiä uudistettaessa on pyritty nykyistä selvemmin porastamaan erilaiset tapaukset. Lahjoman antamista ja lahjoman ottamista koskevien rikosten perusmuodon (16:13 ja 40:1) tunnusmerkkinä on se, että teolla pyritään vaikuttamaan tai että teko on omiaan vaikuttamaan lahjottavan henkilön toimintaan pal-

velussuhteessa. Tällöin ei edellytetä, että pyrkimyksenä olisi saada virkamies toimimaan säännösten vastaisesti.

Kaikkein vakavimmissa tekemuodoissa eli törkeässä lahjusten antamisessa ja törkeässä lahjuksen ottamisessa on periaatteena, että niissä on kysymys samanlaisesta rikoksesta kuin perustekomuodossa, mutta teko on vakavamman asteinen. Törkeään tekemuotoon ei siis sisälly mitään uutta, itsenäistä rikosta. Vakavampi aste ilmenee mm. siinä, että lahjojalla on nimenomainen tarkoitus saada virkamies menettelemään velvollisuksiensa vastaisesti, esimerkiksi tarkoitus lahjoja poliisi jättämään ilmoitus rikoksesta tekemättä.

Kun valiokunta pääsi "sisälle" uuteen kirjoitustapaan, voitiin säännöksiä vielä jossain määrin täysin yksimielisesti hioa.

Esityksen hankalimmaksi osakokonaisuudeksi muodostui salassapitorikosta koskeva säännösehdotus rikoslain 40 luvun 5 §:ssä, josta on käyty keskustelua paitsi valiokunnassa myös erittäin paljon julkisuudessa lehdistön palstoilla. Hallituksen esityksen tavoitteena on selkeyttää voimassa olevassa lainsäädännössä vallitsevaa varsin kirjavaa tilannetta, saada pääsäännökset kootuiksi yhteen sekä kirjoitetuiksi kattavasti ja ymmärrettävästi. Tämä tavoite on oikea. Valitettavasti pykälän kirjoitustapa kuitenkin osoittautui tulkinnanvaraiseksi ja aiheutti jopa karkeita väärinymmärryksiä.

Aluksi väitettiin, että pykälässä laajennetaan salassapidettävien asioiden määrää ja laatua luomalla uusi käsite "ei-julkiset asiat". Mistään tällaisesta ei ollut kysymys, pykälässä viitataan kaikilta osin lakiin yleisten asiakirjojen julkisuudesta. Kiivaan keskustelun ja pykäläehdotuksen tarkan analysoinnin jälkeen tämä myönnettiinkin.

Seuraava ongelma oli se, että hallituksen esityksen pykäläehdotuksessa oli salassapitorikokseen yhdistetty sekä salaisen tiedon ilmaiseminen että ei-julkisen asiakirjan luvaton paljastaminen. Tämä yhdistäminen nosti myös keskustelun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:ään sisältyvästä ns. toimittajien uutislähdesuojasta. Pelättiin, että lähdesuojan murtamiskynnys alenee.

Valiokunta oli yksimielinen siitä, ettei pykälää voida hyväksyä hallituksen esittämässä muodossa. Säännöksissä on pidettävä selkeästi toisistaan erossa asiakirjojen julkisuus-

lakiin sisältyvät eri asiakirjatyypit: 1) julkiset asiakirjat, 2) ei-julkiset asiakirjat ja 3) salaiset asiakirjat. Erottelun perusteluna on se, että tietoa salassapidettävästä asiasta tai asiakirjasta ei saa antaa. Ei-julkisesta asiakirjasta tiedon sen sijaan saa antaa asianomaisen viranomaisen luvalla. Kielto ilmaista tieto on siten ehdollinen ja tiedon antaminen viranomaisen harkinnassa.

Se, miten säännöstä korjataan, aiheutti valiokunnassa erimielisyyttä. Valiokunnan enemmistö päätyi ehdottamaan pykälän jakamista kahdeksi eri pykäläksi siten, että 40 luvun 5 § koskee varsinaista salassapitorikosta ja uusi 6 § asiakirjan luvatonta paljastamista. Tämä merkitsi paluuta aikaisempiin valmisteluvaiheisiin, ja sen pohjana on paitsi eri asiakirjatyypien erottelu myös se, että ei-julkisten asiakirjojen luvaton ilmaiseminen on kiistatta nykyisten säännöstenkin mukaan rangaistavaa.

Enemmistön omaksuma kanta on mielestäni perusteltu; se pitää ennallaan eri asiakirjatyypien välillä vakiintuneen jaon, säilyttää rangaistavuuden alan ennallaan, ja sillä vältetään turhat spekuloinnit uutislähdesuojasäännösten murtumisesta.

Nyt kun alkuperäiset ongelmat on ratkaistu, on ongelmaksi nostettu valiokunnan piittaamattomuus yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetun lain korjaustarpeista. Valiokunnan enemmistön omaksumaa kantaa on luonnehdittu juridis-teknisesti oikeaksi, mutta yhteiskunnallisesti vääräksi.

Kiistan tämän jyrkästi. Virkarikossäännöstö on nyt selkeä. Tiedetään, mikä on rangaistavaa ja mikä ei. Yleisesti myönnetään, että salassapitosäännösten rikkomisen pitää olla rangaistavaa. Sen sijaan ei-julkisten asiakirjojen luvattoman paljastamisen säätämistä rangaistavaksi pidetään turhan byrokratian luomisena. Tämän näkökulman omaksuneiden mielestä lakivaliokunnan olisi virkarikoslainsäädäntöä käsitellessään pitänyt ehdottaa säädettäväksi, että ei-julkisen asiakirja on julkinen asiakirja erityisesti kunnallishallinnon moniportaisuuden ja tiedottamissäännösten takia.

Asiaa ei tällöin liene ajateltu loppuun saakka. Valtionhallinnosta voidaan esimerkiksi mainita devalvaatiopäätöksen valmistelu, jonka osalta on tärkeää, ettei tietoja vuoda asian valmisteluvaiheessa. Kunnallishallinnon puolelta voidaan mainita vaikkapa

maakaupat ja tarjouskilpailut, joista tietojen vuotaminen valmisteluvaiheessa saattaisi suuresti vahingoittaa kuntaa.

Eri asia on, miten säännöstä tullaan soveltamaan käytännössä. Tähän saakka siihen ei tiettävästi ole ollut tarvetta, toivottavasti siihen ei ole vastakaan aihetta. Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden arviot erosivat tässä toisistaan selvästi. Sanktiouhka sellaisenaan on välttämätön, sillä on moraalialla ylläpitävä ja siten ennaltaehkäisevä vaikutus.

Muodolliselta kannalta katsottuna on täysin mahdoton ajatus, että valiokunta käsitellessään rikosoikeuden alaan kuuluvaa asiaa olisi yhtäkkiä ryhtynyt käsittelemään ja muuttamaan julkisoikeuden puolelle kuuluvaa, täysin valmistelemaonta lainsäädäntöä. Tämän absurditeetin sijasta valiokunta on selkeästi ilmaissut käsityksensä julkisuuslainsäädännön tilasta ja pitänyt välttämättömänä hallinnon avoimuutta ja julkisuuslainsäädännön korjaamista. Näin mietinnössä sanotaan:

"Valiokunta pitää välttämättömänä, että hallinnon ohjenuorana pidetään mahdollisimman laajaa avoimuutta ja että julkisuuslainsäädäntöä uudistetaan kiireesti siten, että asioiden valmistelun julkisuutta lisätään, että julkisuuslainsäädännön keskeisten käsitteiden sisältö vakiinnutetaan mahdollisimman selkeäksi ja että vakiinnutettuja käsitteitä käytetään johdonmukaisesti samalla tavalla eri laeissa."

Värderade talman! Lagutskottet har gjort en rad principiellt viktiga ändringar i regeringens proposition när det gäller lagstiftningen om tjänstebrott.

Diskussionen i offentligheten har framför allt gällt lagstiftningen om handlingars offentlighet och stadgandena om tystnadsplikt. Utskottet anser det vara nödvändigt att rättesnöret för förvaltningen är så stor öppenhet som möjligt. Lagstiftningen om handlingars offentlighet bör därför skyndsamt revideras så att offentligheten vid ärendenas beredning ökar. Man bör också sträva till en mera exakt definiering av de centrala begreppen hemliga, icke offentliga och offentliga handlingar och till att begreppen används konsekvent i olika lagar och i förvaltningspraxisen på olika nivåer.

Det man bortser ifrån i reservationen är att det också framgent kommer att finnas

behov av en icke offentlig handläggning av frågor. Det kan t.ex. gälla devalveringsbeslut på riksnivå eller vissa markanskaffningar, planeringsbeslut eller offerttävlingar på kommunal nivå. För att det skall vara någon mening att förklara en handling för icke offentlig bör det finnas en straffpåföljd som enligt utskottets uppfattning bör vara lindrigare än om man bryter mot tystnadsplikten när det gäller hemliga handlingar. Det betyder inte att stadgandet skulle tas i bruk oftare än hittills. Juridisk-tekniskt är det nödvändigt att lösa problemet på detta sätt, vilket också reservanterna medger. De sakkunniga utskottet har hört är rätt eniga om att den form som stadgandena nu har fått i utskottets behandling rätt mycket motsvarar de krav man bör ställa på ett öppet och demokratiskt samhälle. Om utskottets ställningstagande för ett öppnare informations-samhälle resulterar i snabba åtgärder från regeringens sida när det gäller en revidering av lagstiftningen om handlingars offentlighet har vi nått fram till en situation, där vi har en balans mellan det rättmätiga kravet på öppenhet och behovet av skydd under ett beredningsskede i vissa klart avgränsade frågor av inte minst ekonomisk natur.

Ed. P o k k a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Lakivaliokunnan puheenjohtajan esittelypuheenvuoroa kuunnellessa tuli kyllä aika outo tunne ja jäi miettimään, elämmekö me ylipäänsä nykyään täällä oikeusvaltiossa. Kun muualla maailmassa tsaarinajan rippeitä puretaan ja avoimuutta lisätään, meillä tehdään lainsäädäntöä, jolla salassapitomääräyksiä kiristetään. Ymmärtäisin, että nykyaikaisen oikeusvaltion periaatteena on, että kansalaiset saavat tietoa asioista riittävän ajoissa ja voivat vaikuttaa asioidensa eteenpäin viemiseen.

Tämä säännöstö, ei-julkiset asiakirjat, johon puheenjohtaja Björkstrand äsken puuttui, käsittääkseni kyllä tietää sitä, että entistä vaikeammin ihmiset saavat asioista tietoa ja pääsevät ajoissa omien asioidensa eteenpäin viemiseen ylipäänsä vaikuttamaan.

Pidän yleensä erittäin valitettavana, ja sen vuoksi pyysin tämän vastauspuheenvuoron, että tätä keskustelua käydään nyt illalla. Ehkä kuuluu hallituksen tyyliin tuoda tämä asia näin myöhään keskusteltavaksi, meitä on täällä kovin vähän paikalla. Asia on

mielestäni tälle suomalaiselle oikeusjärjestykselle periaatteessa kovin tärkeä, mitä me olemme nyt päättämässä.

Ed. Björkstrand (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jos täällä salissa väitetään, niin kuin väitettiin juuri, että tässä todella pyritään nykyisen lainsäädännön kiristämiseen, siihen väitteeseen pitäisi liittää edes jonkinlaisia perusteluja. Se, joka tarkasti analysoi nyt valiokunnassa tehdyt muutokset, ei voi tulla mielestäni muuhun tulokseen kuin siihen, että valiokunta tehdyillä muutoksilla ja myöskin niillä vaatimuksilla, jotka sisältyvät mietintöön, nimenomaan pyrkii avoimempaan, demokraattisempaan yhteiskuntaan. Se pitäisi mielestäni rehellisesti myöntää. Sitten voidaan yksityiskohdista aina olla eri mieltä.

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jäin ihmettelemään aivan samaa seikkaa kuin valiokunnan puheenjohtaja Björkstrand. Minustakin, jos tällaisia väitteitä esitetään, yksikin konkretisointi olisi syytä silloin myös mainita. Tosiasiassahan tämä laki lieventää nykyistä julkisuuskäytäntöä, ja väitän niin, mikäli ed. Pokka on yhtymässä keskustapuolueen eriävään mielipiteeseen, niin hän on kyllä likipitään samalla kannalla, osittain ehkä jopa ankarammalla kannalla julkisuuteen nähden. Eri asia sitten on, jos ed. Pokka on kokonaisuudessaan poistamassa yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetun lain rangaistussäännökset.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Repliikkinä ed. Björkstrandille: Minä kyllä ihmettelen sitä väitettä, että nyt kun tähän lakiin on kirjoitettu rangaistavuus virkamiehelle ja virkamieheen rinnastetaan myös kunnanvaltuutettu, kunnan lautakunnan jäsen, kunnanhallituksen jäsen ja kun on tehty rangaistavaksi se, että ei-julkinen asiakirja paljastetaan, elikkä esimerkiksi kunnallishallinnossa valmisteluvaiheessa virkamies ei voi antaa tietoja, ei voi keskustella julkisesti, ei voi kansalaisille paljastaa, mitä on tekeillä, eikö tämä sitten huononna nykyistä käytäntöä. Eikö tämä ole aivan päinvastaista kuin ed. Björkstrand sanoi, että mietinnössä lausutaan. Tämä on kuitenkin laki, ja tähän tulee uhka ja pelko.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Björkstrand juuri itse sanoi esitellessään uutta rangaistussäännöstä, jolla puututaan virkamiesten oikeuteen kertoa valmistelun kohteena olevista asioista mitään ylipäänsä julkisuuteen, että sillä pyritään nyt ennalta ehkäisevästi sanktioimaan tällainen menettely. En ole perillä siitä keskustelusta, mitä lakivaliokunta on käynyt, mutta kyllä sillä tietämyksellä, minä kansanedustaja saa, kun lukee valiokunnan mietinnön ja hallituksen esityksen, tulee siihen tulokseen, että kyllä tässä selvästi kansalaisten kannalta tiedonsaanti heikkenee, ja se ei kai ole oikeusvaltiossa kovin hyvä asia nykyaikana.

Mitä tulee yksityiskohtiin, niin uskon, että keskustalaiset edustajatoverini tulevat niitä kyllä hyvin tarkkaan tässä keskustelussa selostamaan ja myöhemminkin, kun lakiesityksen käsittely etenee.

Ed. Björkstrand (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Andersson unohti yhden tärkeän seikan, nimittäin sen, että ei-julkisten asiakirjojen paljastaminen on jo nykyään rangaistavaa.

Ed. Pokalle sanoisin, että minä vielä jään kaipaamaan konkreettisia esimerkkejä. Jos keskustapuolueen muut edustajat tuovat niitä esille, jään odottamaan niitä siinä yhteydessä. Mutta jos keskustellaan niin tärkeästä perusperiaatteesta kuin nyt teemme, asiasta, joka kuuluu demokratian peruspilareihin, kyllä silloin pitää myöskin niin paljon perehtyä asian yksityiskohtiin, että voidaan osoittaa konkreettisella tavalla, missä kohdissa poiketaan jo omaksutusta käytännöstä, ja varsinkin, missä muka vielä kiristetään nykyisiä säännöksiä.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa puhemies! Ajan vähäisyyden vuoksi tulen keskittymään puheenvuorossani ainoastaan niihin asioihin, joita vastalauseemme koskee. Aivan aluksi haluaisin kuitenkin korjata muutamia epätarkkuuksia, kylläkin hyvin oleellisia.

Valiokuntamme puheenjohtaja totesi esitelypuheenvuorossaan ja myös eräissä lehtihaastattelussa, että devalvaatiopäätöksen tekeminen olisi mahdotonta tai vaikeutuisi, jos ehdotuksemme menisi läpi. Haluaisin muistuttaa, että Suomessa on voimassa rahalaki, ja rahalain 2 §:n 4 momentin mukaan mar-

kan ulkoista arvoa koskevat asiat on pidettävä salassa, kunnes valtioneuvoston päätös on tehty. Myönnän toki, että tänä päivänä valtioneuvosto tekee hyvin harvoin markan ulkoista arvoa koskevia päätöksiä; tämä päätöksenteko on Suomen Pankin käsissä. Mutta tällöinkin päätöksenteko on salaista. Tämä on Suomen Pankin säännöksiin turvattu. Eli tämä meidän muutosesityksemme ei tule vaarantamaan devalvaatio- tai revalvaatiopäätöksen tekemistä. Olen vielä varmistanut tämän asian tänään Suomen Pankin lakiasiain päälliköltä, joka sattumalta oli muissa asioissa valiokunnassamme tänään kuultavana.

Mitä sitten tulee hallituksen muihin talouspoliittisiin päätöksiin, joihin valiokuntamme puheenjohtaja on myös lehtihaastattelussa puuttunut, haluaisin todeta, että oikeusministeriön salassapitosäännöksiä koskevan selvityksen mukaan tällaisia julkista taloudellista etua koskevia salassapitosäännöksiä on erityislaeissa noin 45 kappaletta.

Lisäksi haluan mainita asetuksen valtion hankinnoista ja nimenomaan sen 13 §:n. Tämän mukaan hankintoja koskevat asiakirjat eivät ole julkisia, ennen kuin hankintaa koskeva sopimus tai tilaus on tehty. Eli tämäkin asia on erityissäännöksiin turvattu.

Sen sijaan valiokuntamme puheenjohtajan esille ottama asia kuntien maakaupoista ja urakkatarjouksista on jo ongelmallisempi. Voimassa olevan asiakirjajulkisuuslain 5 §:n mukaan urakkatarjoukset ja esimerkiksi maanhankintaa, maan myymistä tai ostoa koskevat tarjoukset olisivat, jos tätä 5 §:ää tarkasti noudatetaan, julkisia heti sen jälkeen, kun ne ovat tulleet viranomaisille. Mutta me kaikki ymmärrämme, että tällaisia urakkatarjouksia ei voida saattaa julkisuuteen, ennen kuin asia on kunnassa päätetty.

Tämä asia onkin käytännössä hoidettu sillä tavalla, että korkein hallinto-oikeus on tulkinnut asiakirjajulkisuuslain 5 §:ää hyvin laajasti. Tämä korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätös on vuodelta 1977. Keskustelin korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen osallistuneen virkamiehen, nykyisin Kunnallisliiton lakimiehenä toimivan ihmisen kanssa tästä asiasta, ja hän kertoi, että tulkinta laista oli ollut hyvin vaikea, ja silloin oli jopa keskusteltu siitä, onko tämä päätös laillinen. Eli pitäisi saada asetus kuntien

hankinnoista aivan vastaavalla kuin on säädetty asetus valtion hankinnoista.

Arvoisa puhemies! Minulla on edessäni hallituksen esitysluonnos eduskunnalle laiksi yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain muuttamisesta. Tässä esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi ja täsmennettäväksi kansalaisten oikeutta saada tieto yleisten asiakirjain julkisuudesta annetussa laissa tarkoitetuista valmisteluasiakirjoista. Hallituksen esityksessä muutoksen syitä perustellaan seuraavasti: "Valmisteluasiakirjojen julkisuus auttaa kansalaisia ja tiedotusvälineitä saamaan tietoja viranomaisten käsiteltävistä asioista ja niiden taustasta sekä edistää siten kansalaisten mahdollisuuksia valvoa viranomaisten toimintaa ja vaikuttaa siihen."

Muutoksen syinä mainitaan edelleen, että "lisäksi moniin viranomaisten päätöksiin voidaan tehokkaimmin vaikuttaa päätösten suunnittelu- ja valmisteluvaiheessa. Tiedon saamisella valmisteluasiakirjoista on kansalaisten kannalta merkitystä erityisesti silloin, kun asialla, jonka valmisteluun asiakirja liittyy, on yleistä merkitystä".

Yksityiskohtaisten perustelujen mukaan "ehdotuksella pyritään kansalaisten yleisen tiedonsaantimahdollisuuden parantamiseen. Kansalaisilla on tarve saada tietoja joko vireillä olevan tai jo ratkaistun hallintoasian valmisteluasiakirjoista lähinnä silloin, kun tällä asialla on yleistä merkitystä". — Tämä oli suora lainaus. Tällainen lakiesitys on siis ollut hallituksen käsittelyssä mutta kylläkin edellisen hallituksen aikana. (Välihuuto) — Kerron myöhemmin.

Nyt meillä vallitsee uusi avoin poliittinen kulttuuri. Sen seurauksena me käsittelemme tänään eduskunnassa virkarikoslakia, jonka mukaan kunnanvaltuutettu, lautakunnan jäsen, yleensä luottamustoimessa oleva henkilö sekä ministeri voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen ja virkamies näiden lisäksi jopa viralta pantavaksi, mikäli hän paljastaa tiedon asiakirjasta, joka ei vielä ole julkinen eli kertoo valmisteilla olevista asioista. Uuden poliittisen kulttuurin seurauksena meidän siis täytyy opetella hyväksymään normaalina käytäntönä kabinettien suojissa tehdyt päätökset, jotka on tehty ilman keskustelua ja lehdistökirjoittelua. Jälkikäteiskritiikki on vielä sallittu. Voidaan perustellusti kysyä, voiko enää lainkaan puhua julkisesta hallinnosta, jos virkamiehet ja luottamushenkilöt

saavat antaa tietoja vain valmiista päätöksistä.

Kansalaisten mahdollisuudet saada tietoja hallintoviranomaisten toiminnasta riippuvat osaltaan valtion valitsemasta viestintästrategiasta. Valittavana on salassapitoperiaate, julkisuusperiaate, informaatioperiaate tai kommunikaatioperiaate. Nyt näyttää vallalla olevan salassapitoperiaate. Mutta kuka valvoo kansalaisten etua, kun keskustelua ei käydä? Julkisuuden lisäämiseen kohdistuva vastustus on, ymmärrettävää kyllä, voimakasta virkamiesten keskuudessa. Siihen kaatui edellisen hallituksen käsittelyssä ollut esitys. Tämä on ymmärrettävää, sillä antaa-han byrokratia monelle pienelle ihmiselle mahdollisuuden antaa vielä useammalle ihmiselle pienuuden tunne.

Tässä virkarikoslaissa kansalaisen näkökulma on unohdettu. Siinä korostetaan vain virkamiesten ja poliitikkojenkin valmistelu- rauhaa. Max Weberin mukaan viranomaisten taipumuksena on aina suojata itseään, tietonsa sekä tekonsa, kritiikiltä niin pitkälti kuin mahdollista ja samalla siis välttää julkisuutta. Vaikka tämä käsitys onkin hyvin stereotyyppinen ja liiankin yksiviivainen, on sen luomaa taustaa vasten mielenkiintoista tarkastella, millä tavalla viranomaiset Suomessa ovat käytännössä soveltaneet asiakirjajulkisuuslain 6 §:n 2 momentin tarjoamaa mahdollisuutta ei-julkisten asiakirjojen luovutuslupan myöntämiseen.

Täysin luotettavan ja kattavan arvion suorittamiseen ei puheena olevissa tapauksissa ole tilaisuutta, mutta merkittävää empiiristä tietoa on saatavissa valtioneuvoston tietojärjestelmäkomitean laatiman kirjallisen kyselyn vastauksista. Tästä käy ilmi, että ei-julkisiin asiakirjoihin kohdistuvia pyyntöjä on käytännössä esiintynyt verraten runsaasti ja että lähes kaikissa tapauksissa pyyntöjen kohteena ovat olleet valmistelu- ja suunnitteluasiakirjat. Toisaalta vastauksista kuitenkin ilmenee, että likitulkoon poikkeuksesta viranomaiset ovat suhtautuneet kielteisesti luovutuslupien myöntämiseen silloin, kun hakijana on ollut sivullinen henkilö tai siis tavallinen kansalainen. Vielä harvinaisempaa on vastausten mukaan ollut viranomaisten omasta aloitteesta tapahtunut valmisteluaineiston julkistaminen.

Vaikka vastauksia ei otettaisikaan aivan kirjaimellisesti, siitä huolimatta ne antavat

valaisevan kuvan siitä, millä tavalla viranomaiset Suomessa suhtautuvat ei-julkisten asiakirjojen luovutukseen tai tietojen antamiseen niistä. Ilmeisesti vahvasti näyttää viranomaisten piiriin juurtuneen sellainen käsitys, että ei-julkiset asiakirjat ovat rinnastettavissa salassa pidettävään aineistoon, ja täten, jos tarjotaan mahdollisuus salailuun, siihen heti tartutaan.

Olen vakuuttunut, että salailua tulee entistään vahvistamaan se, että nyt käsiteltävänä olevassa lakiesityksessä tietojen antaminen sekä salaisista että ei-julkisista asiakirjoista on tehty nimenomaan virkarikoslaissa rangaistavaksi. Asiaa ei paranna se, että rangaistus ja rangaistusuhka ovat eri pykälissä.

Arvoisa puhemies! Myönnän, että demokraattisella hallintotavalla on myös haittansa. Se saattaa esimerkiksi näkyä vähentyneenä tehokkuutena hallinnossa, kyseleväthän kansalaiset ja lehtimiehet jatkuvasti silloin asioista. Nykyistä avoimempaa hallintoa kohti on kuitenkin kuljettava, mikäli halutaan 1) ylläpitää ja lisätä kansalaisten luottamusta hallintoon ja myös politiikkaan, 2) lisätä kansalaisten edellytyksiä osallistua julkiseen keskusteluun ja 3) tehostaa kansalaisten mahdollisuuksia hallinnon ja myös politiikan valvontaan. Avoimuus lisää luottamusta hallintoon ja myös politiikkaan, tosin kuitenkin vain sillä edellytyksellä, että virkamiesten ja poliitikkojen toiminta käytännössä on luottamuksen arvoista.

Kysymys ei kuitenkaan ole siitä, että hallinnon pitäisi olla läpinäkyvä akvaario, jossa liikkuvan virkamiehen jokainen toimenpide on yleisön rekisteröitävissä. On joukko täysin hyväksyttäviä ja oikeutettuja salassapitointressejä, jotka on otettava huomioon lainsäädännössäkkin. Keskeisimmät intressit nykyisten säännösten valossa ovat valtion turvallisuus, yleisen järjestyksen ylläpitäminen, julkisen talouden intressit, yksityisen taloudelliset intressit, yksilön henkilökohtaiset olosuhteet eli ns. intimitteetti, ja tähän kuuluvat sosiaali- ja terveydenalan salassapitosäännökset.

Yleisistä asioista pitää kuitenkin voida puhua ja niihin saada vaikuttaa jo silloin, kun ne ovat valmisteltavana. Jos asiat tulevat julki vasta päätöksen jälkeen, ollaan hyvin huolestuttavassa tilanteessa. Me kaikki tässä salissa tiedämme, että todellisuudessa tar-

keissä asioissa ratkaisut tapahtuvat ennen virallista päätöksentekoa jo hyvin varhais-sakin valmisteluvaiheessa. Mitä vähemmän julkisuutta on valmisteluvaiheessa, sitä vähemmän tietävät näistä asioista edes poliittisesti aktiivit puhumattakaan laajoista kansanjoukoista. Poliitiikka ikään kuin menee piiloon astuakseen esiin vasta, kun kaikki on jo sovittu.

Arvoisa puhemies! Me ihmettelemme, miksi ihmiset eivät osallistu. Minusta meidän poliitikkojen on nyt syytä rehellisesti kysyä itseltämme, sallimmeko me edes, että kansalaiset ovat aktiivisia ja pyrkivät hankkimaan tietoa ja vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin.

Ed. Björkstrand (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kenellekään, joka on seurannut valiokunnan työskentelyä, ei ole voinut jäädä epäselväksi se, etteivät esimerkiksi devalvaatiopäätöksen valmistelua suojaisi tietyt säännökset tai että muunlaisia päätöksiä valmisteltaessa ei olisi tällaisia suojasäännöksiä. Tämä juuri on se ongelma, että meillä on erittäin paljon tämän tyyppisiä säännöksiä. On selvää, että ei-julkisia asiakirjoja ei saa paljastaa, mutta epäselväksi jää, minkä säännöksen nojalla. Juuri tämän takia on erittäin tärkeää se, että varsin kirjavaa tilannetta selkeytetään, että säännökset saadaan kootuksi yhteen, kirjoitetuksi kattavasti ja ymmärrettävästi. Tähän pyritään, ei mihinkään muuhun. Se ei vaikuta sinne eikä tänne kireysasteeseen. Mitä kireysasteeseen tulee, valiokunta yksimielisesti pyrkii suurempaan avoimuuteen.

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sikäli kuin ed. Jäätteenmäki puhui avoimuuden lisäämisen tarpeesta, olen hänen kanssaan täysin yhtä mieltä. Tämä tarve myös varsin selkeästi käy ilmi lakivaliokunnan mietinnöstä, johon niiltä osin keskustasta varmasti voi yhtyä.

Sen sijaan jäin ihmettelemään ed. Jäätteenmäen puheenvuoroa, kun siihen välttämättä oli hakemalla haettava kritiikkiä valiokunnan enemmistön mielipidettä kohtaan. En voi siis välttyä siltä näkemykseltä, että koko eriävän mielipiteen tarkoituksena on hakea se pilkku, jolla pääsisi olemaan eri mieltä. Nimittäin kun ed. Jäätteenmäki lausuu, että nyt sitten kunnalliset luottamushenkilöt,

kunnalliset virkamiehet tukkivat suunsa, hän kokonaan unohtaa sen seikan, että keskustan eriävän mielipiteen mukaisesti he olisivat joka tapauksessa myös rangaistusuhan alaisia. Ei tässä ole minkäänlaista eroa. Ero on pelkästään siinä, että valiokunnan enemmistö kirjoittaa tuon säännöksen rikoslakiin, sen sijaan keskusta olisi sen pitänyt asiakirjojen julkisuudesta annetun lain piirissä. Se ei pykälän soveltuvuuteen yhtään mitään vaikuta. Se on täysin keksitty tarina.

Ed. Häkämies (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Siltä osin kuin ed. Jäätteenmäki käsitteli suomalaista tiedotuskulttuuria, sikäli kuin se koskee julkishallintoa, hänen näkemykseensä yhdyn. Suomalainen virkamieskunta ei todellakaan ole näissä asioissa oma-aloitteinen ja ei varmastikaan usein käytä sitä mahdollisuutta hyväkseen, että ei julkisista asiakirjoista voida viranomaisen luvalla eli monessa tapauksessa yksittäisen virkamiehen päätöksellä antaa tietoja ennen kuin asia on loppuun asti käsitelty. Mutta valiokunnan enemmistön mielipiteestä ed. Jäätteenmäki mielestäni antaa täysin virheellisen kuvan. Sen tiedän, että hän itsekin on korkeassa asemassa Lapuan kaupungin lakimiehenä, joten tiedän myös sen, että hän ei ole voinut tekstinsä luvussa erehtyä vaan tuo väärän tiedon antaminen on tietoista.

Mikä todella sitten on keskustan resepti, jos puhumme lain muuttamisesta? Kun keskustan esitys todella on, niin kuin ed. Niinistö sanoi, siltä osin täysin saman sisältöinen kuin valiokunnan eli myös keskustan esityksen mukaisesti ei-julkisista asiakirjoista tiedon antaminen valmisteluvaiheessa johtaa rangaistustoimenpiteisiin, tässä ei ole mistään muusta kysymys kuin siitä, että Suomen keskusta haluaa lyödä nyt poliittista mynttiä tällä asialla, vaikkakin itse asiassa olemme asiasta samaa mieltä.

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tiedän hyvin, että tiedon antaminen yleisestä asiakirjasta on tänä päivänä rangaistavaa asiakirjajulkisuuslain mukaan. Mutta me kaikki tässä olivat tiedämme myös, että tätä lakia ei ole milloinkaan sovellettu. Oleellinen asia onkin se, että nyt kun rangaistusuhka tulee virkarikos-

lakiin, virkarikoslakia aletaan soveltaa, ja sitä kautta virkamiesten ja myös luottamushenkilöiden suut tukitaan.

Ja toinen asia. Ed. Gustav Björkstrandille haluaisin todeta, että halusin ottaa devalvaatiopäätöksen esille nimenomaan sen vuoksi, kun pyydettiin konkreettisia esimerkkejä, ja myös sen vuoksi, että julkisuudessa on todettu, että devalvaatiopäätöksen tekeminen ei onnistuisi tulevaisuudessa enää ollenkaan eli keskusta olisi romuttamassa Suomen taloutta omalla muutosesityksellään. Kun tämän asian käsittely on tällä hetkellä julistettu rahalain mukaan salaiseksi, halusin osoittaa, että meidän muutosesityksemme ei suinkaan ole viemässä Suomen taloutta turmioon.

Ed. Niinistö: Arvoisa puhemies! Ensiksi vielä ed. Jäätteenmäen puheenvuoroon. Ei todellakaan Suomen keskustan mielipide ole muuttamassa rahatalouden avoimuutta mihinkään, koska siinä säilyy se rangaistava perustilanne, joka tänä päivänä on olemassa, säilyy, tosin vähän sekavana, niin kuin se tänä päivänä on.

Siihen logikkaan, että jonkin säännöksen kirjoittaminen rikoslakiin yhtäkkiä muuttaisi sen säännöksen tulkintaa, en usko. Tielikennelaista siirrettiin mm. rattijuopumussäännöstö rikoslakiin. Tietävästi sen tulkinta ja rangaistusasteikkojen käyttö ei kyllä sitä kautta mitenkään muuttunut. Kyllä tämä on aika lailla keksitty syy olla eri mieltä, jos ed. Jäätteenmäki on itsellensä rehellinen. Minä luulen, että Weber, jolla oli paljon loogista päättelykykyä, olisi kyllä jäänyt ihmettelemään, mitä se Jäätteenmäki nyt puhuu ja mitä se tekee. Ristiriita on aivan totaalinen.

Arvoisa puhemies! Tämä esitys virkarikoslainsäädännön uudistamiseksi on oikeastaan päänavaus koko rikoslain kokonaisuudistukseen. On esitetty kritiikkiä sen johdosta, että tällainen osa-alue irtautuu ja tulee ensimmäisenä. Ehkä siihen kuitenkin löytyy perusteluja. Ehkä selkein perustelu on se, että itse virkamieslainsäädäntökin muuttui tämän vuoden alusta.

Esityksessä on kuitenkin sellaisia selkeitä periaatteita, jotka varmasti tulevat vaikuttamaan myös rikoslain kokonaisuudistuksen jatkuon. Tässä otetaan nyt kanta mm. törkeiden rikosten kirjoitustapaan ja myös niiden rangaistusasteikkoon. Oikeusministeriöhan esittelee sitten aivan samaa järjestelmää

kattavasti kautta koko rikoslain toteutettavaksi.

Lakivaliokunta ei todellakaan ole ollut helpon tehtävän edessä tämän uudistuksen tiimoilta. Ensimmäinen ja ehkä kaikkein hankalin kysymys liittyy jo itse virkamiehen määritelmään rikosoikeuden kannalta. Asiantuntijat esittivät tästä lukemattomia toisistaan poikkeavia käsityksiä. Tuo asiantuntijakierros sitten johti siihen, että valiokunta on päättänyt ehdottamaan hallituksen esitykseen virkamieskäsitteestä eräitä muutoksia.

Positiivista on se, että rikosoikeudellinen vastuu selkeästi nyt ulotetaan myös julkisyhteisön työntekijään. Vallitseva tilannehan on ollut tässä suhteessa horjuva, voidaan sanoa jopa niin hämärä, että yleinen lain kunnioitus on joutunut ehkä vähän outoon valoon. Kaikkihan me muistamme käytännön esimerkkejä siitä, mikä vaikeus oli soveltaa virkarikoksen tunnusmerkistöä julkisyhteisöön työsuhteessa olevaan henkilöön. Tämä perustilanne selkeytyy nyt varsin yksioikoisella tavalla.

Täällä jo valiokunnan puheenjohtaja puuttui tuottamuksellisen virkarikoksen dekriminialisointiin ja totesi, ettei se ole mahdollista. Lisäisin perusteluihin vielä sen seikan, että ehkä keskeisimmin tähän vaikutti se, että valiokunta piti tärkeänä yksityisten kansalaisten oikeuden vahingonkorvaukseen säilyvän ja että tuota vahingonkorvausta on myös suhteellisen helppo vaatia rikosprosessin yhteydessä.

Olemme myös täällä jo päässeet varsinaiseen pääasiaan, joka liittyy salassapitoon ja tiedon paljastamiseen. Nämä olivat myös esityksen hankalia osia. On väitetty, että valiokunnan omaksuma kanta vaikeuttaisi tiedottamista. En todellakaan voi yhtyä tuohon näkemykseen. Lakivaliokunnan kanta päinvastoin selkiyttää tuntuvasti olemassa olevaa tilannetta ja jossain määrin todennäköisesti keventää myös tiedotuskynnystä.

Perusongelma on kai siinä, että lainsäädäntömme tuntee joko salassapidettäviä asioita tai sitten ei-julkisia asiakirjoja, mutta termejä käytetään kautta koko lainsäädännön varsin sekavasti. Toisin sanoen hyvinkin vähäiset asiat saattavat olla suorastaan salassapidon alaisia ja paljon tärkeämpiä asioita on jäänyt pelkästään ei-julkinen-kiellon taakse. Tilanne tällä hetkellä on se, että

vuoden 1951 asiakirjojen julkisuudesta annetun lain rangaistuspykälän mukaan enimmäisrangaistus salassapitokysymysten rikkomisesta on peräti neljä vuotta vankeutta, mikä on aika lailla suuri rangaistusuhka.

Kun hallitus antoi virkarikosesityksensä, oli salassapidettävät asiat ja ei-julkiset tiedot rinnastettu rangaistussäännöksissä, ja siitä hän nousi viime syksynä meteli. Pelättiin, että lähdesuojan käsite vaarantuisi ja tulisi ainakin tulkinnanvaraiseksi. Edelleen pelättiin, että virkamiehistä tulisi entistäkin tupuisempia. Minusta tuntuu, että nuo pelot olivat ainakin teoreettiselta kannalta arvostellen täysin oikeaan osuneita.

Sen vuoksi lakivaliokunta sorvasi rangaistussäännökset aivan uuteen uskoon. Lähtökohtana oli periaateratkaisu, jossa salassapidettävät asiat ja tietojen paljastaminen ei-julkisista asiakirjoista selkeästi eriytettiin. Samalla lakivaliokunta kokonaisuudessaan poisti hallituksen esityksestä viittaukset ei-julkisen tiedon paljastamiseen, koska itse asiassa lainsäädäntömme ei tunne ei-julkista tietoa. Sen sijaan se tuntee ei-julkisen asiakirjan.

Minusta näillä muutoksilla lakivaliokunta eteni tismalleen niin pitkälle avoimuuden lisäämisessä kuin virkarikoslainsäädännön yhteydessä oli mahdollista. Niin kuin olemme täällä kuulleet, lakivaliokunnan enemmistön kanta on ollut vahvasti arvostelun kohteena, oikeastaan kahden tulen välissä. Oikeusministerihän, joka valitettavasti on tätä tärkeämmässä toimituksessa, on lausunut, että lakivaliokunnan kanta olisi jotenkin epäjohdonmukainen, että tämä eri kategorioihin eriyttäminen olisi ollut epäjohdonmukaista. Varmaan on totta, että termien käytössä on epäjohdonmukaisuutta, mutta se ei ole lakivaliokunnan vika. Epäjohdonmukaisuus, jos sellaista on, piilee siis itse julkisuuslainsäädännössä. Tämän vuoksi yhdyin mielelläni niihin näkemyksiin, joita ed. Jäätteenmäki esitti siitä, että itse julkisuuslainsäädäntöä tulisi mahdollisimman nopeasti uudistaa. Olisi ollut toivottavaa, että jo edellinen hallitus olisi luonnoksensa tuonut esille. Tietysti nyt vain herää sellainen epäily, että edellinen hallitus halusi pitää asioita salassa. Huolimatta siitä, että sillä oli hyvin valmistettu esitys, se ei näköjään sitä sitten halunnut eteenpäin tuoda.

Haluaisin vielä puuttua SKDL:n ja Suo-

men keskustan eriävään mielipiteeseen. Koh tuudella ja kohteliaastikin lukien on kyllä vaikea saada selkoa, missä suhteessa eriävän mielipiteen jättäjät ovat todella eri mieltä. Perusteluissa on kyllä hurskaasti lausuttu ajatuksia ja näkemyksiä, joista äkkipäästä luulisi, että eriävän mielipiteen jättävät olisivat jotenkin oleellisesti toisella linjalla kuin valiokunnan enemmistö. Ero on kuitenkin pelkästään kosmeettinen ja jää siihen, säädetäänkö asiakirjan luvattomasta paljastamisesta rangaistus rikoslaissa vai yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetussa laissa.

Eriävän mielipiteen perustelut kuin myös ed. Jäätteenmäen puheenvuoro täällä oli niin ovelasti kokoonpantua, että ne saattaisivat antaa aiheen olettaa, että eriävän mielipiteen jättäjät olisivat kokonaan poistamassa ei-julkisten asiakirjojen sisältämien tietojen paljastamisen rangaistavuuden, mutta näinhän ei ole asianlaista. Vai onko?

Löydän yhden asiallisen eron eriävän mielipiteen ja valiokunnan enemmistön mielipiteen välillä. Jään ihmettelemään, minkä vuoksi SKDL ja Suomen keskusta haluavat jättää kriminalisoimatta sellaisen tilanteen, että joku käyttää itse omaksi hyödykseen ei-julkista asiakirjaa ja sen sisältämää tietoa. Te kyllä kriminalisointte sen, että siitä vuodatetaan tietoja esimerkiksi julkisuudelle, mutta jätätte kriminalisoimatta sen, että tieto käytetään välittömästi tiedonkäyttäjän omaksi eduksi. Minusta se ansaitsee kyllä selkeäminkin kriminalisoinnin.

Käytävässä julkisuuskeskustelussa ei avainkysymys liitykään virkarikoslakiin, vaan itse julkisuuslainsäädäntöön eli lakiin yleisten asiakirjojen julkisuudesta. Aika on totaalisesti ajanut sen lain ohi. Tänä tiedotetaan asioista, joista muodollisesti ei olisi lupa kenenkään kertoa ja siten kenenkään tietää. Näihin rikkomuksiin ei puututa, koska tiedottamisen tarve yleisesti hyväksytään ja ymmärretään. Tämän vuoksi julkisuuslainsäädäntöä on uudistettava. Salassapito ja ei-julkisuuslainsäädännökset on käytävä läpi ja tehtävä linjanveto. Tärkeimmät ja keskeisimmät niin valtakunnan kuin yksilön turvankin kannalta on säädettävä salassapidettäväksi, ja vastaavasti nostettava julkiseksi kaikki se, mihin ei liity erityistä ei-julkisuuden väliaikaistakaan tarvetta. Tosiasiallinen tiedotustilanne tulisi siis laillistaa ja samalla kehittää säännöksiä niin, että ne vastaavat avoimen

yhteiskunnan tiedottamisen asettamia edellytyksiä. Lakivaliokunnan mietinnössä nämä ajatukset tulevat varsin selvästi esille. Valiokunta onkin päätenyt pitämään välttämättömänä, että uudistustyöhön ryhdytään kiireisesti.

Avoimuutta ei kuitenkaan voida koskaan luoda pelkästään lainsäädännöllä. Ainakin kunnissa on aivan varmaa, että tiedottamisen tilanne tulee olemaan sellainen, että viranomaiset tiedottavat, jos ovat tiedottaakseen. Heistähän se pitkälti kiinni on. Tässä luottamushenkilöstö voi luoda liki kuinka avoimen taikka kuinka suljetun järjestelmän tahansa.

Sikäli kuin olen ymmärtänyt, suurimmat ongelmat liittyvät kuntainliittoihin ja pieniin kuntiin. Esittäisinkin sellaisen toivomuksen, että ed. Jäätteenmäki käyttäisi sen puheenvuoron, jonka hän täällä piti, vaikkapa keskustalaisten kunnallismiesten kokouksessa. Minä luulen, että silloin se osuisi parhaiten maaliinsa.

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olemme kaikki hyvin yksimielisiä siitä, että suurin ongelma on se, että asiakirjajulkisuuslaki on vanhentunut. Se pitäisi pikaisesti uudistaa. Mutta olisin nähnyt mielelläni uudistustahdin sellaisena, että ensiksi olisi uudistettu asiakirjajulkisuuslaki. Ja sen jälkeen ehkä olisimme voineet sitten käsitellä näitä rangaistuspykäläiä tässä virkarikoslaisakin, koska nyt tämä asiakirjajulkisuuslaki ei anna oikean suuntaista kiinnekohtaa virkarikoslain salassapitosäännöksille.

Vielä haluaisin korostaa sitä, että on aivan oleellinen ero siinä, sovelletaanko lakia vai ei. Tätä asiakirjajulkisuuslakia ei ole milloinkaan sovellettu käytännössä, ja sen vuoksi sen avulla ei ole luottamusmiesten tai virkamiesten suita tukittu. Mutta valiokunnan keskustelussa tuli nimenomaan ilmi, että nyt on sitten tarkoitus, kun tämä virkarikoslaki astuu voimaan, että sitä sovelletaan, ja käytännössä se tarkoittaa sitä, että virkamiesten ja luottamushenkilöiden suita tukitaan.

Ed. Louekoski merkitään läsnä olevaksi.

Ed. P. Leppänen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kun täällä on joittenkin edustajien toimesta puolusteltu tätä hallituksen esitystä, niin kyllä kiinnittäisin huomiota siihen, mitkä ovat ne perustelut, joilla tätä lainsäädäntöä yleensä aiotaan uudistaa siihen suuntaan, joka ei tue tässä maassa avointa politiikkaa. Jos aiotaan kunnanvaltuutetulta laittaa suu tukkoon, niin kuin nyt on eräiltä virkamiehiltä laitettu valtionhallinnossa, niin tämä ei tue sitä suuntausta, josta on puhuttu. Nyt ollaan tekemässä toisin.

Tässä lakivaliokunnan mietinnössä kyllin selvästi luetellaan ne tahot, joita tämä tulee koskemaan, ja kun ajatellaan sitä tilannetta, millä tavoin kunnissa tänä päivänä on pystytty kunnallisjärjestöissä käsittelemään asioita, niin tähän tuo ongelman eteen. Tähän on suoraan, voi verrata, diktatuuriin menoa. Ed. Niinistö äsken puhui siitä, että virkamiehet voivat hyvin laajasti informoida, jos haluavat, mutta luottamushenkilöiltä laitetaan suu tukkoon tämän avulla. Entistä enemmän on salaisilla merkinnöillä olevaa asiakirjaa, ei-julkista asiakirjaa, ja ihmetellä täytyy, että tämän päivän Suomessa esitetään tällaista oikeusministeriön toimesta. Kyllä me olemme kaukana vapaakuntakokeilusta, kun tällaisia lakeja syytää eduskunta.

Ed. Häkämies (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! On hyvä, että ed. Jäätteenmäki tässä vastauspuheenvuorossaan itse asiassa tunnusti, että hän ja ilmeisesti keskustan valiokuntaryhmä on valiokunnan enemmistön kanssa tästä asiasta itse asiassa samaa mieltä. Sen sijaan hämmästelen hänen näkemystään siitä, että jos jokin asia on kirjoitettu kahteen eri lakiin asiallisesti saman sisältöisenä, se vaikuttaisi meidän tuomioistuimiemme käyttäytymiseen. Minusta ed. Jäätteenmäki kyllä antaa todella arveluttavan kuvan tuomioistuinmestamme, jos hän uskaltaa väittää, että asiallisesti saman sisältöinen pykälä merkitsee erilaista käytäntöä tämän uudistuksen johdosta. Hämmästelen.

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Miksi sitten kävi, ed. Jäätteenmäki, niin, että jos tämä käsittelyjärjestys ei teitä tyydyttänyt, ette kuitenkaan esittänyt siihen minkäänlaista muutosta?

Keskustapuolueen eriävän mielipiteen rakennelma on tismalleen sama kuin valiokunnan enemmistönkin.

Mitä sitten tulee ed. P. Leppäsen puheen-vuoroon, niin en tiedä, onko hän seurannut keskustelua täällä. Me olemme jo pääopposition kanssa päässeet yksimielisyyteen siitä, että se, mitä te esitätte tässä asiassa, ei asiallisesti ollenkaan poikkea siitä, mitä me siinä esitämme, joten nuo moitteet pitää sitten ottaa itselleen.

Minulla on täällä lakikirja mukana ja voin selvittää, mikä on nykytilanne ja mikä on se tilanne, johon teidän eriävä mielipiteenne johtaa, ja luottamusmiesten kannalta arvioituna se on aivan identtinen.

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Niinistökin hyvin tietää, että jos me opposition edustajina olisimme esittäneet, että jätetään tämä virkarikoslakiesitys nyt jäihin ja odotetaan, että tulee esitys yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetun lain muuttamisesta, niin se ei varmasti olis mennyt läpi. Mutta vinkkinä, kun tällainen vastaava tilanne tulee, seuraavalla kertaa me olemme varmasti rohkeampia ja esitämme sitten, vaikka en vielä kukaan usko, että se näin toteutuisi.

Ed. Niinistö (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tähän olisi ollut huomattavasti yksinkertaisempi lääke. Olisitte menettelleet sillä tavalla kuin olette eriävästä mielipiteestänne ainakin pyrkinyt ulospäin antamaan kuvaa, että ei-julkisen asiakirjan tietojen paljastaminen ei ole ollenkaan rangaistavaa. Olisitte ehdottanut sen rangaistuspykälän kumoamista. Minä tiedän kyllä, miksi te ette sitä ehdota: koska sitä ei käytännössä voi ehdottaa.

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Koska tätä lakia ei ole noudatettu käytännössä, niin se voinee olla siellä voimassa.

Oikeusministeri Louekoski: Herra puhemies! Valitan, että en ehtinyt kuunnella tätä keskustelua muitten virkatehtävien vuoksi aivan alusta saakka, mutta se replikointi, joka aivan viime minuuttien aikana on eduskunnassa käyty, antaa ilmeisestikin

oikean kuvan siitä, mikä virkarikoslainsäädännön uudistamisen kysymyksessä ollen eniten edustajia kiinnostaa.

Mutta ettei koko asia unohtuisi, voin lyhyesti todeta esityksen antamisen taustaksi, että virkarikoslainsäädännön uudistamista pidettiin hallituksen piirissä hyvin perusteellisen valmistelun jälkeen tarpeellisenä siitä syystä, että virkamiehiä koskeva lainsäädäntö on uudistettu. Otettiin tavoitteeksi modernisoida myös virkarikoslaki. Tämä on karu totuus taustalla.

Saman tien ajateltiin uudistaa sellaisia säännöksiä, jotka ovat epäjohtonmukaisia, ristiriitaisia tai suorastaan mielivaltaisia erilaisia virkamiehiä tai virkamiehiin rinnastettavia työntekijöitä kohtaan nykyisessä lainsäädännössä. Esimerkiksi on rangaistussäännöksiä, jotka saattaisivat nykyisellään johtaa työsuhteessa olevaan virkamieheen rinnastettavan julkisen hallinnon työntekijän neljän vuoden rangaistusmaksimiin teosta, josta virkamies sanan varsinaisessa merkityksessä pääsisi kahdella vuodella. Tällaisten säännösten ristiriitaisuutta pidettiin sellaisena, jota ei voida sallia, ja sen takia esitys annettiin eduskunnalle.

Minulle itselleni on ollut kaiken aikaa sekä eduskuntakeskustelun aikana että muutoinkin mitä suurin hämmästelyn aihe se, että tästä esityksestä on löydetty jotakin salaisuutta lisäävää ainesta. Sellaista tästä ei voi löytää, ei parhaalla tahdollaakaan, jos tutustuu siihen, mitä hallitus on ehdottanut. Päinvastoin julkisuus virkatoimissa tämän esityksen perusteella oleellisesti lisääntyy siitä, mitä se nyt on. Toinen asia on se, että nykyiset säännökset ovat jossain määrin epäselviä. Ne on uudessa lakiehdotuksessa pyritty kirjoittamaan selvälle suomen kielelle. (Ed. Jokinen: Ei ole onnistunut!) — Kyllä on onnistunut, ed. Jokinen. (Ed. Jokinen: Eikä ole!) — On onnistunut harvinaisella tavalla. Siitä tähän tämä koko keskustelu on täällä puhjennut kukkaan. Tässäkin on onnistuttu.

Ainoa asia, joka tämän keskustelun aikana minun mielestäni on jäänyt hieman epäloogiseksi ja jota vastaan en enää halua taistella, mutta sanon sen kuitenkin ääneen, on se, että salaiseksi leimatun asiakirjan luvottomasta julkistamisesta tulee teoriassa erilainen rangaistus kuin ei-julkisen luvottomasta paljastamisesta. Ainakin lakivaliokunnan jäsenille ja kaikille niille edustajille, jotka ovat

vaivautuneet paneutumaan tähän asiaan, on pitänyt käydä selväksi, että Suomessa tällä hetkellä on olemassa noin 400 erilaista säännöstä, joissa puhutaan asian salaisuudesta tai ei-julkisuudesta, ja se seikka, milloin asia on salainen ja milloin se on ei-julkinen, johtuu sattumasta, useimmissa tapauksissa nimenomaan sattumasta.

Voidaan esittää virkavastuulla toimivalle virkamiehelle kysymys, pitäisikö hänen tällaisen sattuman takia päästä vähemmällä silloin, kun hän tietoisesti rikkoo virkavelvollisuuttaan ja hänen paljastamansa tieto on ei-julkinen, kuin silloin, kun se on salainen. Suomeksi sanottuna tämä ei mahdu minun päähäni.

Valtiosalaisuuksia kirjoitetaan muistioihin, joissa ei mainita sanoja "ei julkinen", vaan saatetaan tällainen asiakirja varustaa vain sellaisella merkinnällä, että se on luottamuksellinen, ankarasti henkilökohtainen, ei sivulisten käsiin tai joillakin muilla vapaamuotoisilla, asiakirjan luottamuksellisuutta osoitavilla termeillä. Kun hyvin kokenut valtiopäivämies ed. Virolainen istuu tässä eturivissä ja jaksaa kuunnella tätä keskustelua, niin voi viitata eräisiin esimerkiksi ed. Virolaisen ja minun aikanamme saamiimme asiakirjoihin, jotka olivat henkilökohtaisia, jotka saattoivat sisältää suorastaan valtiosalaisuuksia, mutta jotka eivät olleet salaisia, vaan oli tarkoitettu ei-julkisiksi. Monet muut pitkään virkamiehinä toimineet taikka politiikassa mukana olleet ovat saaneet samanlaisia asiakirjoja eri tahoilta.

Minä tekisin avoimen kysymyksen: Pitäisikö tällaisten asiakirjojen luvattomasta julkisuuteen vuotamisesta päästä vähemmällä kuin sellaisen salaiseksi leimatun asiakirjan julkisuuteen vuotamisesta, joka on nimenomaisesti salaiseksi määrätty, mutta joka saattaa koskea esimerkiksi jotakin sinänsä vähäpätöistä virkanimitystä?

Jos tämä epäjohtonmukaisuus unohdetaan lakivaliokunnan mietinnöstä, voin omasta puolestani olla hyvin tyytyväinen siihen perusteellisuuteen, jolla lakivaliokunta asiaan on tutustunut ja jolla se on mietintönsä kirjoittanut.

Ed. P. Leppäsen puheenvuoron johdosta, kun hän sanoi, että esitys ei tue avoimuutta, totean, että nykyiseen lainsäädäntöön verrattuna tämä tukee avoimuutta, tämä lisää julkisuutta, ja tämän lainmuutoksen jälkeen

oikeusministeriö mahdollisimman nopeassa tahdissa tuo tänne esityksiä, joilla poistetaan ei-julkisiksi tarkoitettujen asiakirjojen määritelmiä muusta lainsäädännöstä. Tässä yhteydessä oli täysin mahdotonta käydä perkaamaan sitä, niin kuin sanoin, noin 400 säännöksen viidakkoa, jossa sattumalta jollakin hallinnonalalla käytetään salaisen ja jollakin toisella ei-julkisen määrittelyä.

Virkavelvollisuutensa rikkoneen virkamiehen kannalta mielestäni ei ole suurta merkitystä, onko asiakirja salainen vai ei-julkinen, rikkomus tai rikos on yhtä suuri. Ei-julkisen vuotamisessa se saattaa olla itse asiassa suurempikin, mutta se on toinen juttu.

Toistan vielä, että tämä esitys ei lisää salaisuutta, vaan se lisää avoimuutta. Tämä johtaa vastaisuudessa sellaiseen lainsäädäntöprosessiin, että avoimuus myös muodollisesti tulevassa lainsäädännössä lisääntyy. Tämän vakuutan ed. P. Leppäselälle ja kaikille muillekin, jotka tästä asiasta ovat kiinnostuneita. (Ed. Jokinen: Ei uskota!) — Ed. Anna-Liisa Jokinen ei usko tätä, mutta minä taas uskon, että tähän asiaan joudutaan palaamaan hänen kanssaan ja muidenkin kanssa ja usko vahvistuu puolin ja toisin.

Kiinnitän vielä lyhyesti huomiota siihen yritykseen, joka eduskunnassa oli asian käsitteilyn yhteydessä, että virkamiehet, jotka tuottamuksellisesti syyllistyvät tämän lain rikkomiseen, olisivat kokonaan vapautuneet virkavastuusta. Onneksi tällaista esitystä ei mietintöön sisälly, sillä sellainen mietintö olisi johtanut tämän esityksen välittömään poisvetämiseen. Se nimittäin olisi vapauttanut eräitä virkamiesryhmiä virkavastuusta lähes täysin, mm. tuomarit.

On hyvä, että mietintö on tässä muodossa. Se pieni kauneusvirhe, joka mielestäni tänne sisältyy, on inhimillinen. Ehkä minä voin sanoa, että se on erehdys, valiokunta on toista mieltä. Mutta kyllä me tästä selviämme. Sen sijaan vaatisin rehellisyyttä siinä suhteessa, ettei tätä leimata salailuesitykseksi, jota se ei ole tarkoittanut olla ja jota se ei myöskään käytännössä ole.

Ed. P. Leppänen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Toivottavasti olen väärässä tässä asiassa, että tulevaisuus näyttää oikeusministerin olevan tulkinnassaan oikeassa, että tämä luo avoimuutta. Tällä hetkellä ainakin maallikkona lukiessani tästä

asiasta olen saanut sellaisen kuvan ja myöskin eräitä asiantuntijoita kuultuani, että tällä laajennetaan nimenomaan niiden henkilöiden piiriä, jotka aikaisemmin ovat voineet käsitellä avoimesti mm. kunnallisessa luottamustehtävässä ollessaan näitä asioita. Nythän tätä mahdollisuutta ei ole.

Kun muistaa aikaisempia eduskunnan tulkintoja eräissä asioissa, mm. työllisyyslakia, joka täällä säädettiin, niin budjetin perusteissa tulkittiin sitä eri tavalla kuin laki oli kirjoitettu. Tämä osoittaa vain sen, että tätäkin lakia saatetaan tällä hetkellä tulkita toisella tavalla kuin käytännössä vuosien myötä.

Palaisin vielä salailuun, siihen että se on tässä maassa parin vuoden aikana lisääntynyt, vallankin valtionhallinnossa. Siellä on erilaisia kirjeitä, joilla on tukittu verohallituksen virkamiesten suut. Miten kävi Chilen kuparikaupan suhteen? Siellä eräät ministerit pantiin hiljaiseksi. Ja mm. EY-keskustelusta löytyy hyvin paljon sellaista, että joku puhuu, ettei Suomi ole sitoutunut mihinkään, toiset puhuvat, että Suomi on allekirjoittanut määrättyjä sopimuksia. Mistä muusta tämä voi johtua, kuin että salaista tietoa on, mutta sitä ei eduskunnassa uskalleta käsitellä?

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Olen omasta mielestäni suhteellisen hyvin lukenut lakiesityksen ja yrittänyt etsiä niitä kohtia, millä avoimuutta tulee lisää valmisteluun ja päätöksentekoon, mutta en ole päässyt selville. Jos tässä olisi mahdollisuus kysyä, niin kysyisinkin ministeri Louekoskelta muutamaa esimerkkiä.

Oikeusministeri Louekoski: Herra puhemies! Ed. P. Leppänen otti esille kolme esimerkkiä salailun lisääntymisestä: EY-keskustelu, josta hallitus on tuputtanut julkisuuteen tietoja kaikella tapaa. Siinä, jos missään, on haluttu julkista keskustelua, ei vähimmäisäkään määrin salata mitään. Chile-asia on tyypillinen esimerkki sopimuksesta, joita valtioneuvosto on joutunut takaamaan kautta aikojen. Pikemminkin asianlaita on niin, että kun nykyisin kaikki tulee julkiseksi, niin myös tämä salainen asia tuli julkiseksi.

Mitä itse Chile-asian taikka La Escondida-kaivoshankkeen sisältöön tulee, yksityiskohdat ovat kyllä olleet salaisia ja pysyvätkin. Itse asiahan tuli harvinaisella tavalla julki-

suuteen. Sekin esimerkki osoittaa, että ei meidän hallinnossamme ole varsinaisia salaisia asioita.

Verotietojen, erilaisten laskelmien, julkisuuteen saattamista tietämäni mukaan on nyt rajoitettu valtiovarainministeriön virkamiehien sisäisellä ohjeistuksella siitä syystä, että näitä digitaaliasiantuntijoita silläkin hallinnonalalla on aika monen sorttisia, ja jokaisella on omat laskelmat. Jos näitä jokaista laskelmaa erikseen vuoropäivinä tarjotaan julkisuuteen, sillä ilmeisesti aiheutetaan sellaista hämminkiä verouudistuksen tavoitteista ja vaikutuksista, ettei kohta kuukaan tiedä, missä ollaan ja mistä on kysymys.

Minä en halua puuttua valtiovarainministeriön sisäiseen tiedotukseen, mutta jos ed. P. Leppänen, niin kuin uskon, sallii, otan esimerkin omasta ministeriöstäni. Siellä on tapana nykyisin kaikki suunnitelmat laatia kirjallisesti. Tälläkin hetkellä meidän lainsäädäntö- ja muista hankkeistamme on olemassa tuollainen pari kolme senttiä paksu nide, jota tarjotaan julkisuuteen. Jokaisen hankkeen kohdalla on kirjoitettu hankkeesta vastaavan ja sen hyvin tuntevan virkamiehen nimi, titteli ja puhelinnumero. Joka ainoasta suunnitelmasta tämän eduskunnan ajalle ja vielä varmaan seuraavallekin jo tänä päivänä saa tietää, mitä on suunnitteilla kaikkine perustietoineen, kaikkine juonineen. Katson ed. Aittoniemen suuntaan, hän aina meitä epäilee juonittelusta. Mielenkiintoista vain on se, että kun sitä tietoa tarjotaan julkisuuteen, niin se ei tahdo kelvata. Kun näitä esityksiä jossakin tapauksessa väärin tulkitaan, se kelpaa.

Ed. Jäätteenmäki kysyi joitakin esimerkkejä siitä, millä tavalla tämä esitys lisää julkisuutta. Tämähän ei muuta itse rangastuskäytännössä mitään, ei kiellä mitään uutta asiaa julkisuuteen päin. Pikemminkin se helpottaa julkisuuteen saattamista, kun riski on vain neljannes entisestä, ed. Jäätteenmäki. Tämä kaiken kaikkiaan avaa keskustelua julkisuuteen. Tämä tekee virkamiehille ja luottamusmiehille aseman selväksi, mitä he voivat kertoa ja mitä eivät. Pelisäännöt ovat tästä lähtien entistä selvemmat.

Ed. P. Leppänen vielä puhui siitä, että kunnallishallinnon puolella erityisesti suita nyt tukitaan. Näin ei ole asianlaita, ed. Leppänen. Mutta kunnallishallinnon puolella

ilmeisesti on paljon enemmän sellaisia asioita, joista kuntalaisten edun nimessä, vaikka ne eivät ole salaisia, on pidettävä suu kiinni. Minä otan yhden esimerkin, jonkin rakennusprojektin, johon vaikkapa ed. P. Leppäsen kotikunta on pyytänyt urakkatarjouksia. Kuntalaisten etu on, että niitä tarjouksia ei sisääntulojärjestyksessä vuodeta julkisuuteen. Eikö niin, ed. P. Leppänen? Jos näin tapahtuisi, me eläisimme keskellä korruptiota, keskellä mielivaltaa. Ei sellaista voi sallia. (Ed. Andersson: Entä kaavoitusasiat?) — Kaavoitusasiat, ed. Andersson, ovat aivan samanlaisia asioita. Silloinkin on tiettyjä aikamääriä, jolloin asiat ratkaistaan. Siihen saakka erilaiset ratkaisut on pidettävä kuntalaisten edun nimessä ei-julkisina. Sen jälkeen kun ne esitellään, on kuntalaisille turvattava mahdollisuus saada niihin laillisessa järjestyksessä muutosta. Kaikille asianosaisille on tarjottava mahdollisuus saada korjausta.

Mutta ei sellainen käy, että asia, joka ei ole julkinen, vuodatettaisiin jonkin ryhmäkunnan, nurkkakunnan tai kuppikunnan edun nimissä julkisuuteen, jotta voitaisiin omaa ryhmää suosia. Tästäjän kunnallisspolitiikassa aivan erityisesti on kysymys. Sen ymmärtää yhtä hyvin ed. P. Leppänen tai ed. Anderssonkin. Mitä tulee yleensä ei-julkisten asioiden suureen määrään suomalaisessa hallinnossa, niin siinä olen varmasti teidän kanssanne samaa mieltä, että se on tällä hetkellä liian suuri. Se perkaustyö, mitä tarvitaan lainsäädännössä, on nyt menossa. Ei kaikkea valmistelutyötä pidä siinä määrin pitää julkisuudesta poissa kuin nyt vanhan byrokratian nimissä on tapana.

Ed. Ryynänen: Arvoisa puhemies! Lakivaliokunta on käsitellessään virkarikoslain uudistusta tehnyt hallituksen esitykseen yksimielisesti useita pienenhöjja muutoksia. Julkista huomiota on jo etukäteen saanut osakseen tämä ns. salassapitopykälä, koska se todella vaikuttaa oleellisesti julkisen sanan tiedonsaantimahdollisuuksiin. Samalla on tietysti pohdittu julkisuus- ja salaisuusproblematiikkaa laajemminkin yleisen yhteiskunnallisen osallistumisen ja päätöksenteon kannalta, ja niin on tehty tässäkin keskustelussa tänä iltana.

Jos asioita tarkastellaan juridis-teknilliseltä kannalta ja vain siitä näkökulmasta, että

hallinto sujuisi häiriöttä ilman häiritsevää kansalaiskeskustelua ja osallistumista, todella hallituksen esitys ja myös sen lakivaliokunnassa saama muoto on hyvin perusteltu. Jos sen sijaan lähdetään kokonaan toisenlaisen hallintokulttuurin pohjalta, jossa laaja kansalaiskeskustelu, avoimuus ja asioihin vaikuttaminen ennen päätöksentekoa on paitsi suotavaa myös toivottavaa ja jossa siihen todella aktiivisella tiedottamisella pyritään, silloin nämä perustelut eivät ole niinkään kestäviä, ja tämän lakiesityksen kyseisen kohdan saama muoto on ristiriitainen näiden tavoitteiden kanssa. Nimittäin rangaistusuhkaa korostaessaan se vaikeuttaisi tiedonsaantia ei-julkisista asiakirjoista, joita ovat monet keskeisesti kuntalaisten elämään vaikuttavat hankkeet, ja nimenomaan tiedonsaantia näiden hankkeiden valmisteluvaiheessa.

Kunnallislain 37 §:n mukaan kunnan jäsenille on sopivin tavoin annettava riittävät tiedot yleistä mielenkiintoa herättävistä, viereillä olevista kunnan asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä ja tehdyistä ratkaisuista. Kunnanhallituksen tehtävänä on johtaa ja valvoa tätä kunnan tiedotustoimintaa.

Nyt on vaarana, että tiedottaminen jää jo tehdyistä päätöksistä tiedottamiseen, kun valmisteluvaiheessa tiedottamiseen vaaditaan asianomaisen viranomaisen lupa tai lautakunnan enemmistön päätös. Tämä alamaiskulttuuri johtaa jatkuessaan yhä suurempaan vieraantumiseen koko demokraattisesta päätöksentekoprosessista. Ei valistuneita ihmisiä tyydytä se, että heillä on ainoastaan oikeus saada armollisesti tietoa jo tehdyistä päätöksistä. Me olemme kovin kaukana keskustellevasta kansanvallasta, jos me korostamme kansalaisia ja kuntalaisia läheisesti koskettavien asioiden valmistelun salaisuutta vankeusuhalla.

Tämän lakiesityksen mukaan rikosoikeudellisesti virkamiehiä ovat myös kunnanvaltuutetut ja kunnanhallituksen ja lautakuntien jäsenet. Miten kunnallinen luottamushenkilö uskaltaa ja voi kuunnella valitsijoidensa mielipiteitä valmisteilla olevista mutta ei vielä julkisista asioista, jos hänelle on juuri kerrottu, luottamushenkilökoulutuksessa esimerkiksi, uusista säännöksistä, peräti uudesta virkarikoslain pykälästä, jossa rangaistusuhka ei-julkisen tiedon luvattomasta paljas-

tamisesta on yksi vuosi vankeutta? Varmasti tämä ei lisää päätöksenteon avoimuutta ja ihmisten osallistumismahdollisuuksia.

Kuitenkin meidän poliitikkoina ja puolueiden kansanedustajina pitäisi kantaa huolta kaikkien ihmisten, etenkin nuorten, kiinnostuksesta koko poliittiseen päätöksentekojärjestelmään. Se vaatii asenteiden ja koko poliittisen kulttuurin muutosta. Se vaatii irtaantumista ylhäältäpäin julistamisesta. Se vaatii valmiutta rakentaa kansalaisyhteiskuntaa avoimen keskustelun, laajan kansalaismielipiteen ja ihmisten todellisten tarpeiden tuntemisen pohjalta.

Nyt käsiteltävänä oleva virkarikoslain kohta on luonnollisesti vain pieni yksityiskohta, eikä sen saama muoto sinänsä ratkaise koko poliittisen kulttuurin tulevaa suuntaa. Mutta suhtautuminen tähän kysymykseen ja siitä virinnyt keskustelu kertoo kuitenkin aika paljon asenteistamme. Se paljastaa, miten byrokraattisia, jäykkiä ja arkoja olemme suhteessa muutoksiin. On aivan totta, niin kuin täällä on moneen kertaan todettu, että ei-julkisista asiakirjoista luvaton tiedon antaminen on ollut tähänkin saakka rangaistavaa. Mutta tuota rangaistusuhkaa ei ole yleisesti tiedostettu, koska kyseistä pykälää ei ole sovellettu käytännössä. Tähän entiseen teoreettiseen rangaistuskäytäntöön vetoaminen tuntuu kovin haetulta perusteelta asian nyt esille nostamiseksi virkarikoslaisas.

Valiokunnan enemmistöllä riitti rohkeutta ja joustavuutta muuttaa hallituksen esitystä niin, että tiedon antaminen salassa pidettävistä ja ei-julkisista asiakirjoista selkeästi erotettiin toisistaan eri pykäliin, ja näin varmistettiin, ettei uhka lähdesuojan murtumisesta laajene nykyisestään. Tämä todella oli hyvä parannus.

Sen sijaan uudistusmieltä ei riittänyt sen varmistamiseen, että mietinnössä aivan oikein korostetut avoimuuden ja kansalaisten aktiivisen vaikuttamisen periaatteet näkyisivät selvemmin myös lakitekstissä eli että rangaistusuhkaa ei korostettaisi nostamalla se uutena pykälänä virkarikoslakiin.

Valiokunnan esitys ei varmastikaan aiheuta ongelmia valtakunnan huippuvirkamiehille ja poliitikoille, mutta väitän, että kuntatasolla tilanne on toinen ja näitä uusia säännöksiä seurataan hyvin tunnontarkasti ja ihan varmuuden vuoksi suut sulkien. Kun

salassapitovelvollisuus tässä lakiesityksessä ulotetaan ei-julkisiin asiakirjoihin ja tietoihin nimenomaan virkarikoksena ja se koskee myös kunnallisia luottamushenkilöitä, asian painoarvo, rangaistusherkkyyys ja ennen kaikkea rangaistuksen pelko lisääntyy. Aina ei ole mahdollista pyytää lupaa tietojen antamiseen ei-julkisista asiakirjoista, ja luovanvaraisuus aiheuttaa sekavuutta ja epävarmuutta sekä hallintoon että tiedottamiseen.

Valiokunta toteaaakin mietinnössään, että asiakirjojen julkisuuslaki on vanhentunut eikä sovi yhteen nykyisten käsitysten kanssa tietojen julkisuudesta ja demokraattisesta valvonnasta, eli koko julkisuuslainsäädäntö on kokonaisuudistuksen tarpeessa. Tämähän täällä on moneen kertaan todettu, myös ed. Niinistön puheenvuorossa. Kuitenkaan hallitukselta ei vaadita sellaisia julkisuuslainsäädännön uudistustoimenpiteitä, jotka turvaisivat asioiden valmistelun riittävän julkisuuden kansalaisille ja kuntalaisille tärkeissä asiaryhmissä. Uudistettavan lainsäädännön pitäisi velvoittaa viranomaisia aktiiviseen tiedottamiseen ja rohkaista luottamushenkilöitä vuorovaikutukseen ja kansalaiskeskusteluun kaikessa heitä koskevassa päätöksenteossa.

Ed. Kanerva merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Jokinen: Herra puhemies! Väittely käsittelyssä olevasta asiasta jatkuu, siitä olen vakuuttunut. Saa nähdä, selviääkö tässä salissa lopultakaan se, miten salaisuutta vahvistetaan Suomessa eri tavoin ja nyt tällä lailla. Ehkä Euroopan yhtenäistyminen vaikuttaa lopulta Suomeenkin niin, että viime vuosisadalta peräisin olevia lakeja korjataan ajan tasalle. Vielä toistaiseksi kyllä otetaan taka-askelia. Suomalainen glasnost nukkuu vielä ruusunenunta ja hyvin makeasti sittenkin. Demokratiamme nilkuttaa pahasti. Se on vain eräs ilmiö tästä ajasta. Vastaväittämät eivät tätä totuutta miksiäkään muuta. Lain kieli laajemminkin on myös kiireellisen korjauksen tarpeessa. Juuri tässä virkarikolaissa se näkyy konkreettisena, eikä se ole suinkaan kunniaksi maalle, mutta eduskunnalle ja hallitukselle se on oikein noloa.

Virkarikoslain kokonaisuudistus on laaja lainuudistushanke käsittäen kaikkiaan 23 erillistä lainmuutosta. Lakivaliokunta paneu-

tui tehtävänsä pitkään ja hartaasti. Virkarikossäännökset koskisivat rikosoikeudellisesti virkamiehiksi määriteltyjä henkilöitä. Lisäksi julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen työntekijät olisivat samojen lahjusrikosta ja salassapitorikosta koskevien säännösten alaisia kuin virkamiehet. Virkarikoksiin voisivat syyllistyä myös erityyppiset luottamushenkilöt, kunnanvaltuutetut, lautakuntien jäsenet, kuten täällä on jo useassa puheenvuorossa todettu.

Lakivaliokunnan eräänä muutosesityksenä hallituksen esitykseen nähden on rikoslain 40 luvun uusi 6 §, jossa säädetään rangaistavaksi yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain nojalla ei-julkisten asiakirjojen luvaton paljastaminen. Rikoksen nimenä on asiakirjan luvaton paljastaminen.

Lienee aiheellista kerrata lyhyesti valiokuntatyön vaiheita tämän säännöksen syntyhistorian osalta. Asiantuntijatasolla valiokunnalle tehtiin jo viime syksynä selväksi, että hallituksen esitykseen sisältynyt alkupeäinen ehdotus rikoslain 40 luvun 5 §:ksi merkitsisi sekä salaisista asiakirjoista että ns. ei-julkisista asiakirjoista annetun luvattoman tiedon yhtäläistä kriminalisointia.

Toveri oikeusministeri Matti Louekoski yhdessä vaitonaisten virkamiestensä kanssa piti lehdistölle tämän vuoden alkupuolella tiedotustilaisuuden, jossa hän vielä totisella naamalla väitti, ettei hallituksen esitykseen sisältynyt lainkaan säännöstä, jolla olisi ollut tarkoitus kriminalisoida virkamiehen luvaton tiedon paljastaminen luvanvaraisesti julkisista asiakirjoista.

Kun kevätaurinko alkoi porottaa yhä kuumemmin, selvisi myös valiokunnan sosialidemokraattisille edustajille asian oikea laita: hallituksen todellisenä tarkoituksena oli kiristää salailua, ja esitys alkuperäisessä muodossaan tulisi murentamaan mm. lehdistön lähdesuojaa.

Vain esitykseen kohdistettu kritiikki lehdistön lähdesuojan näkökulmasta ja asian saama julkisuus saivat aikaan sen, että valiokunta päätti jakaa rikoslain 40 luvun 5 §:n kahdeksi eri säännökseksi. Alkuperäisestä 5 §:stä poistettiin nyt viittaus ei-julkisiin asiakirjoihin, ja valiokunnassa laadittiin niitä koskeva uusi 6 § sekä muutettiin esitystä yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetun lain 27 §:ään. Samalla enimmäisrangaistusta alennettiin 1 vuoteen. Ratkaisu perustettiin

siihen normitasolla olevaan tosiasiaan, että julkisuuslaissa on todellakin ollut alusta alkaen rangaistavaa ei-julkisen tiedon luvaton paljastaminen.

Oikeuskanslerin kertomuksessa vuodelta 1987 on ratkaisu ylipormestari Ilaskiven tapauksessa. Siitä ilmenee, ettei oikeuskäytännöstä löydy yhtään ei-julkisen asiakirjan luvattomaan paljastamiseen liittyvää oikeustapausta. Vastaavasti hallituksen omaan esitykseen on liitetty tilasto, jonka mukaan voimassa olevan rikoslain salassapitorikoksia — siis varsinaisia salaisen tiedon luvattomaan paljastamiseen liittyviä tekoja — on oikeuskäytännössä tuomittu vuosina 1977—1984 ainoastaan neljässä tapauksessa. Toisin sanoen mitään tosielämään liittyvää yhteiskunnallista tarvetta ei voida osoittaa.

Rikoslakiin on nyt tarkoitus liittää säännös, jolla virkamiehille ja luottamushenkilöille tehdään selväksi, että mikäli he levittelevät julkisuudessa tietoja valmisteilla olevista asioista ilman asianomaisen hallinnonhaaran ylimmän johdon lupaa, heitä voidaan tarvittaessa syyttää oikeudessa asiakirjan luvattomasta paljastamisesta.

Poliittisen keskustelun luvanvaraistaminen näyttää kuuluvan hallituksen nykyiseen linjaan. Tässä tapauksessa valitulla suunnalla on kaksi ongelmakokonaisuutta, joista käsin eduskunnan olisi nähdäkseni asiaa syytä pohtia.

Ensimmäinen näkökulma on kansalaisten tiedonsaantia koskeva vaatimus. Valmistelujulkisuutta on laajennettava, eli olisi pohdittava sitä, miten ja millaisissa asioissa julkisuutta olisi lisättävä. Edelleen olisi pohdittava, miten asiakirjojen julkisuudesta annettaviin säännöksiin olisi kirjoitettava viranomaisten tiedottamisvelvollisuus. Keskustelun pitäisi kulkea siis aivan eri suuntaan kuin nyt on käymässä.

Toinen näkökulma, joka asiaan liittyy, on hallitusmuodon sananvapaus, jonka suuntaisesti lainsäädännössä tulisi mahdollisuuksien mukaan laajentaa kansalaisten sananvapautta. Virkarikoslaki kaventaa virkamiesten sananvapautta ja edustaa näin ollen tämän perusoikeuden vastaista kehityspyrkimystä. Virkamiesten sananvapaus on nähtävä osana poliittisen julkisuuden edellytyksiä. Jos virkamieskuntaa kehoitetaan lainsäädännössä vaitonaisuuteen, se heijastuu myös kansalaisten lisääntyvänä passiivisuutena ja perustel-

tuna ennakkoluuloisuutena koko poliittista toimintaa kohtaan.

Näiden syiden vuoksi olen jättänyt lakivaliokunnan mietintöön vastalauseen, johon myös valiokunnan keskustapuoluealaiset kansanedustajat ovat yhtyneet. Toimin lakiesityksen jatkokäsittelyssä vastalauseessa esittämämme ehdotusten mukaisesti.

Ed. Aittoniemi: Arvoisa puhemies! Olen tässä vielä lähes huumaanutunut, kun kaksi keskustan kaunista kansanedustajatar-ta istui pitkään vieressäni, ja sen takia on hyvä, että tämä esitykseni ainakin alkuosaltaan on paperilla, jotta pysyn linjassa. (Ed. Gustafsson: Näinkö on komisario vaikutuksille altis?) — Näin on käynyt.

Eduskunnan lakivaliokunta on käsitellyt uutta virkarikoslakiehdotusta pitkään sekä hartaasti ja päässyt mielestäni erinomaisen hyvään lopputulokseen. Valiokunta on useissa kohdin muuttanut hallituksen esitystä ehdottomasti parempaan suuntaan, mikä osoittaa myös valiokunnan kykyä tehokkaaseen työskentelyyn.

Nyt ensimmäisessä käsittelyssä olevasta lakiehdotuksesta voisi puhua pitkäänkin eri puolilta tarkastellen, mutta koska minulla henkilökohtaisesti ei ole lopputulokseen nähden mitään huomauttamista, tyydyn vain lausumaan muutaman kommentin sen muuttamista kohdista. Kaiken lisäksi täällä on hallituspuolueiden ryhmien taholta, erityisesti ed. Björkstrandin taholta, hyvinkin seikkaperäisesti selvitetty tätä tilannetta ja asiaa, ja olen hänen ja muiden hallitusryhmien edustajien näkemysten kanssa täsmälleen samaa mieltä.

Virkamiehen käsite on uusitusssa 2 luvun 12 §:n sisällössä pyritty täsmentämään siten, että asemansa perusteella julkista valtaa käyttävän rikosoikeudellinen vastuu olisi mahdollisimman aukoton siten, kuin myös yleinen käsitys julkisen vallan käyttämiseen liittyvästä vastuusta edellyttää. Itse lainsäädäntötyö kuin myöskin valiokunnan näkemykset ovat ainakin jossain määrin perustuneet niihin kokemuksiin, joita lainkäytöstä erityisesti 1980-luvulla on saatu.

Muistettaneen varsin hyvin, millaisiin vaikeuksiin tuomioistuimet taannoin joutuivat käsitellessään julkisen vallan käyttämisen ja päätöksenteon yhteydessä ilmenneitä väärinkäytöksiä. Teot, jotka yleisen käsityksen

mukaan olivat oikeuden vastaisia, eivät olleet laissa olleiden aukkojen johdosta niin sanotusti tunnusmerkistön mukaisia eivätkä näin ollen rangaistavia. Julkista valtaa väärin käyttäneet henkilöt pääsivät alioikeuksissa kuin koira veräjästä tähän puutteeseen perustuen, joskin ylemmät oikeusasteet lain tulkinnan perusteella eräissä tapauksissa sittemmin sovelsivat lakia yleisenkin oikeuskäytännön mukaisesti. Kun tällainen laajentava tulkinta ei yleisten oikeusperusteiden mukaan ole suotavaa, tämän lain muutokset ja seikkaperäisyys ovat perusteltuja ja tervetulleita.

Rikoslain 40 luvun 1—3 §:ssä lahjuksen vastaanottaminen on jaettu kolmeen eri tekemuotoon, nimittäin perustekomuotoon, törkeään lahjuksen vastaanottamiseen ja lahjusrikkomukseen. Mainitun 2 §:n mukainen törkeä tekemä aiheutti valiokunnassa vilkasta keskustelua ja joutui muutosten kohteeksi, kuten myös 3 §:n mukainen lahjusrikkomus.

Hallituksen esityksen mukaan eräänä törkeän tekemuodon tunnusmerkkinä olisi ollut se, että lahjuksen vastaanottaja toimii velvolluuksiensa vastaisesti lahjuksen antajan hyväksi. Tämä olisi poikennut nykyisestä lainsäädännöstä, jonka mukaan mainitunlainen virkavelvollisuuden vastainen toiminta on erillinen rikos, niin kuin hienosti sanottaneen, ideaalikonkurrenssissa lahjoman vastaanottamisen kanssa.

Koska hallituksen esityksen mukainen muoto olisi ollut eräällä tavalla rikosoikeudellisten perusnäkökohtien vastainenkin, valiokunta päätti oikeusministeriönkin kannan mukaisesti, oikeusministeriö tämän asian hyväksyi, pysyä nykyisen lain käytännössä, ja itse virkavelvollisuuden vastainen toiminta on säilytetty edelleen erillisenä rikoksena. Mainitussa 2 §:ssä tämä tunnusmerkki korvattiin sittemmin sanonnalla "tarkoituksena on toimia" tarkoitetulla tavalla. Tämä tunnusmerkki ei ehkä ole paras mahdollinen, koska tarkoituksen näyttäminen rikostutkinnassa on usein varsin vaikeaa, ellei virkavelvollisuuden vastainen toiminta ole edennyt tietyllä tavalla valmistelun asteelle tai peräti, jos näin voidaan sanoa, yrityksen asteelle. Kun parempaa sanaa ei keksitty, tuo "tarkoituksenaan" jäi lakitekstiin, ja käytäntö osoittaa aikanaan, miten soveltuva se on.

Ed. Paloheimo toi asian käsittelyssä esille

varsin merkittävän näkökohdan siitä, että lahjuksen vaatiminen pitäisi kaikissa tapauksissa olla seikka, joka vie teon törkeän lahjuksen puolelle. Hänen näkemyksensä on varsin perusteltu, mutta lakivaliokunta tuli kuitenkin siihen lopputulokseen, että tämä voisi eräissä tapauksissa viedä kohtuuttomuuksiin, ja päättyi näin mietinnössä olevan tekstin kannalle.

Rikoslain kokonaisuudistuksen yleisen linjan mukaisesti lahjusrikoksen törkeän tekemuodon minimirangaistukseksi esitetään neljää kuukautta vankeutta. Tämän on myös SMP:n eduskuntaryhmä hyväksynyt, mutta olen sen edustajana ilmoittanut, että tämä ei ole kannanmääritys, joka sitoo ryhmää rikoslain kokonaisuudistuksen muiden osien suhteen, kun niihin sisältyvien törkeiden tekemuotojen rangaistusminimiä määritellään.

Arvoisa puhemies! Varmastikin visaisiin kohta virkarikoslaissa on ollut asiakirjojen ja niiden sisällön salassa pitämiseen tai julkisuuteen liittyvä kysymys. Alkuperäisessä esityksessään hallitus on lähtenyt siitä, että sekä salaisina pidettävien asiakirjojen että niin sanottujen ei-julkisten asiakirjojen sisällön paljastamista koskevat teot olisi sijoitettu samaan lain kohtaan, 40 luvun 5 §:ään. Hallituksen esityksen mukaan tämä olisi merkinnyt myös sitä, että salassa pidettävien sekä ei vielä julkisten asiakirjojen sisällön paljastamisesta rangaistuksmaksimi olisi ollut sama eli kaksi vuotta vankeutta.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 4 momentin mukaan julkisen sanan edustajien lähdesuoja voidaan murtaa mm., jos tieto on annettu vastoin sellaista salassapitovelvollisuutta, jonka rikkomisesta on erikseen säädetty rangaistus. Tulkinnan mukaan nykyisen rikoslain 40 luvun 19 a §:n mukainen salassapitorikos on teko, jonka perusteella esimerkiksi lehtimiehen uutissuoja voidaan tuomioistuimessa murtaa, koska kysymys on tiedon antamisesta salassa pidettävästä asiakirjasta. Sen sijaan on katsottu, että asiakirjojen julkisuudesta annetussa laissa kriminalisoidun tiedon antamisen ei-julkisen asiakirjan sisällöstä perusteella lähdesuojaa ei voida murtaa.

Näiden kahden tekemuodon sijoittamisella samaan lainkohtaan hallitus ei ole tarkoittanut uuden käytännön omaksumista lähdesuojan kohdalla. Valiokunnassa kuitenkin katsottiin lähdesuojan merkitys niin loukkaa-

mattomaksi, että eräillä tavoin epäilysten hälventämiseksi salaisten asiakirjojen ja ei-julkisten asiakirjojen käsite sijoitettiin eri lainkohtiin, 40 luvun 5 ja 6 §:ään, ja asia on vielä varmuuden vuoksi todettu valiokunnan mietinnön perusteluissa. Myös rangaistusmaksimi mainitun 6 §:n osalta alennettiin näin ollen yhteen vuoteen. Asian pitäisi tältä osin olla selvä, yhtä selvä tai selvempi kuin tähän saakka tämän työn tuloksena.

Mitä sitten tulee keskustan vastalauseeseen, joka valiokunnan mietintöön on kirjattu, on todettava, että se ei todellakaan, niin kuin täällä on esitetty, tuo oikeastaan mitään uutta sen enempää kuin valiokunnan mietinnössä sivulla 3 on jo sanottu tavoitteista, mitä valiokunta on pitänyt välttämättömänä nimenomaan vapautuvan julkisuuden suuntaan julkishallinnon päätöksenteossa.

Kun keskustan valiokuntaedustajien taholta ei oikeastaan missään vaiheessa edes valiokuntakäsittelyn aikana tuotu esille sitä asiaa, johon tämä vastalause perustuu, muuta kuin sen verran, että vastalause voitiin jättää, täytyy sanoa, että kysymys on mitä selvimmin populismista. Täytyy sanoa, että tunnen johtavana populistina jopa oman asemani uhatuksi sillä tavalla, että kun täällä on joskus puhuttu huuliharpusta, niin minun täytyy tämän jälkeen todennäköisesti ottaa käyttöön ainakin kaksirivinen haitari, ennen kuin pärjään tässä kamppailussa keskustan suuntaan ja nimenomaan tämän viehättävän kansanedustajan ed. Jäätteenmäen kanssa. On lähdettävä siitä, että kunnallisessakin päätöksenteossa on aina mahdollista nykyistenkin lakien mukaan saattaa julkisuuteen tietoja keskeneräisestä päätöksenteosta virkamiehen tekemällä päätöksellä. Tämä ei minun käsitykseni mukaan ole nollattu asia myöskään tämän lainsäädännön mukaisesti, vaan se mahdollisuus on aina olemassa.

Mutta sen sijaan myös ed. Jäätteenmäki täällä esitti rimpusun asioita, jotka ovat sellaisia, joiden kohdalla julkinen käsittely ei ole mahdollista. Sitä on nimenomaan kunnallishallinnossa, sitä ei tarvitse mistään devalvaatiopäätöksistä hakea. Sitä on monissa asioissa kunnallishallinnossa: on kaavoitusasioissa, rakennusasioissa, lunastusasioissa jne., joissa tietty julkisuus saattaa aiheuttaa korvaamattomiakin tappioita ja yksityistä etua.

Näin ollen se, mitä tässä keskustan vasta-

lauseessa sanotaan, ei olisi ollut mahdollista toteuttaa tämän lainsäädännön yhteydessä, koska sitä ennen on ehdottomasti asetettava omaan kategoriaansa ne ja se päätöksenteko, jonka osalta julkisuutta voidaan laajentaa tämän vastalauseen mukaisesti ja sen mukaisesti, kuin valiokunnan mietinnössä sivulla 3 on lyhyesti sanottu. Se ei tapahdu yhtäkkiä, koska tällaisia päätöksentekomuotoja on runsaasti. Niiden kohdalla on ensin tehtävä selvä, saavatko kustakin asiasta esimerkiksi jotkut lautakunnan jäsenet vapaasti tiedottaa oman poliittisen näkemyksensä mukaisesti vai ei. Jos tällä kertaa olisi lähdetty siitä, että kaikki asiat, joita kunnallishallinnossakin käsitellään, olisi jokaisen valmisteluun ja päätöksentekoon osallistuvan mahdollista oman näkemyksensä mukaisesti julkistaa, se olisi kansanomaisesti sanottuna "hässäkkä", ja siitähän ei tulisi mitään, sen tietää jokainen.

Tämä vastalause on näin ollen mielestäni täysin hampaaton. Siitä ei jää edes minkäänlaisia naarmuja hallitusryhmien näkemykseen. Eräs kansanedustaja sanoi, että oppositio on hävinnyt tämän keskustelun jo 6—0. Uskon, että puheenvuoroni ei verkkoa heilauta, mutta toivon mukaan en potkaise myöskään palloa omaan maalin.

Pari asiaa vielä virkarikoslaita.

Ensinnäkin tuottamuksellisten virkarikosten osalta näen välttämättömänä säilyttää tuottamuksellisen virkarikoksen kriminalisoinnin siitä syystä, joka täällä on aikaisemminkin tuotu esille, eli että kurinpitomenetely on hampaaton silloin, kun on kysymyksessä poliittinen toiminta ja kurinpitomenetelyn käynnistäjänä mahdollisesti sellaiset henkilöt, jotka ovat istuneet samalla tuolilla kurinpitomenettelyn mahdollisen kohteen kanssa vuodet, jopa vuosikymmenet. Se on nähty kunnissa, se on nähty omassa kotikunnassanikin. Tästä syystä yhteiskunnalle on pitänyt jättää mahdollisuus tarttua tavallaan virallisen syyttäjän toimesta asioihin silloin, jos poliittisesti ohjattu kurinpitomenetely ei pure.

Myös täällä esille tuotu asia, että asianomistajan asema tuottamuksellisissa virkarikoksissa heikkenisi huomattavasti, ja myös yleinen näkemys vaatii sitä, että virkamiesten tyytyä joutua virallisen tahon kautta vastuuseen tekemisistään, jos se on aiheellista, ilman että sitä estetään poliittisin keinoin.

Vielä lopuksi: kun nykyisten lakien mukaan yllytys virkarikokseen tavallisen ihmisen osalta ei ole ollut mahdollista, se on kai perustunut siihen, että kun yllyttäjää rangaistetaan kuin tekijää ja kun virkarikoksesta on tähän saakka useissa tapauksissa ollut kysymys esimerkiksi vain viralta panosta ja kun yllyttäjää ei ole pantu viralta, niin tässä tapauksessa yllyttäjää, joka viime vuosien poliittisten juttujenkin aikana on monta kertaa selvinnyt palkhästä — yksityiskohtiin menemättä — näkemykseni mukaan sen jälkeen, kun näissä virkarikostapauksissa on tullut mukaan myös yleistä lajia oleva rangaistus — nimenomaan yleistä lajia oleva rangaistus, vankeus ja sakko — tämä ei ole enää esteenä sille, ettei myös virkarikokseen yllyttämisestä voitaisi asettaa syytteeseen ja tuomita rangaistukseen. Jos siihen on esteitä, ne eivät ole tiedossani tällä hetkellä.

Ed. Vähänäkki: Herra puhemies! Virkarikoslainsäädännöstä on oikeastaan käytettyissä puheenvuoroissa kaikki viisaus jo irti otettu, vähempi ja enempi, pienempi ja suurempi. Mutta lakivaliokunnan jäsenten tulisi tietenkin kantaa ottaa sellaisen työn osalta, jota he ovat tehneet yhden vuoden, sillä toukokuun loppupuolella vuosi sitten virkarikoslainsäädäntöpaketti tuli lakivaliokuntaan.

On kuunneltu 30 asiantuntijaa ja useita heistä pariin kolmeen otteeseen, on käyty kirjeenvaihtoa ja jopa sananvaihtoa — välillä kiihkeämmin, välillä miedommin, ja lopputuloksena saatiin säännöstö, joka nimenomaan tekee rangaistavaksi virkamiesten tekemistä rikoksista ainoastaan ne, jotka ovat yhteiskunnan ja yksittäisen kansalaisen kohdalla moitittavimpia. On päästy pois tsaarinvallan aikaisista yksityiskohtaisista kasuistisista pykälistä ja päädytty muutamaa harvaan, yleisesti kantaa ottavaan pykälään, kuten lahjus, salassapitomääräysten rikkomiset, virka-aseman väärinkäyttö, virkavelvollisuuden rikkominen jne. Enää ei puhuta siitä, kuinka telegrafi-virkamies jättää lähettämättä jonkin tärkeän sähkösanoman jne.

Erityisiä ansioita lakiehdotuksessa on mielestäni se, että virkamies-käsite on mahdollisimman hyvin ja tarkan työn tuloksena saatu esille, siis ne ryhmät, joita voidaan rangaista pykälän pohjalta. Nimenomaan sitä pykälää

jauhettiin ja sorvattiin kauan. Se on ollut tarpeen sanelema. Me muistamme Helsingin ym. kaupunkien ja seutujen laajaa kohua herättäneet lahusjutut ym. Saattoipa nyt vielä voimassa olevan lain mukaan virkasuh- teinen siivooja, joita monissa kunnissa on, joutua syytteeseen, vaikka ei käytä minkään- laista julkista valtaa. Sen sijaan tiedämme, että kuin koira veräjältä saattoi selvitä mo- nia miljoonia kavaltanut kuntaan työsuhtees- sa oleva henkilö.

Rangaistuslajit vähenivät tässä uudistuk- sessa. Virantoimituksesta erottaminen, joka nimenomaan jopa kahdeksi vuodeksi oli mahdollista, poistui. Sitä pidettiin virkamies- kunnan keskuudessa huonona ratkaisuna, jopa huonompana kuin viraltapanoa, joka on ankarampi seuraamus.

Sen sijaan todella viraltapano jäi sakon tai vankeusrangaistuksen yhteydessä lisärangais- tuksena. Viraltapanokin olisi minun mieles- täni voitu poistaa, koska rikoksiin syyllisty- nyt ja väärin toiminut viranhaltija voidaan kyllä kurinpitomenettelyteitse panna viralta, ja myös muita erottamistapoja on käytettä- vissä.

Mielestäni myös varoitus, tämä lievin ran- gaistus, mikä virkamiehelle voi koitua, olisi voitu poistaa. Sen merkitys on erinomaisen pieni. Se on verrattavissa johtokunnan kii- tokseen käänteisessä mielessä, jolla ei ole mitään merkitystä, ellei seuraa palkankoro- tus. Koska kuitenkin tuottamuksellisia vir- karikoksia ei poistettu kriminalisoinnin pii- ristä, on paikallaan, että varoitus säilyy rangaistuksena lievimpiä tapauksia varten.

Vanhahtavia säännöksiä lakeihin jää kui- tenkin muitakin. Esimerkiksi monia meidän ryhmässämme, sosialidemokraattisessa ryh- mässä lakivaliokunnassa, on kiusannut eri- tyinen vanhentumisaika virkarikoksissa. Se on viisi vuotta, kun vastaavan yleisen saman- laisen rangaistusseuraamuksen saavalla van- hentumisaika on kaksi vuotta. Tätä on pe- rusteltu ja selitelty sillä, että virkarikos tulee hitaammin ilmi, vasta vuosien kuluttua saat- taan pulpahtaa rikos esille jne. En pidä kui- tenkaan sitä hyvänä perusteluna. Tiedän, että kunnissa ja kuntainliitoissa ainakin va- rallisuus oikeudelliset rikokset tulevat ilmi miltei seuraavana vuonna tilintarkastuksen yhteydessä jne. Edelleen tämä lisää virkamie- heen kohdistuvaa kiristysmahdollisuutta. Jos henkilösuhteet ovat tulehtuneet ja tiedetään

jonkun mahdollisesti syyllistyneen rikokseen, pidetään häntä puun ja kuoren välissä useita vuosia.

Haluan seuraavana puuttua yhteen puut- teeseen, joka niin ikään lakiin jäi. Sen minis- teri Louekoski toi esiin toiselta kannalta kuin minä nyt. Tuottamukselliset virkarikok- set todella jäivät kriminalisoinnin piiriin. Siis jos viranhaltija, virkamies, tekee ymmärtä- mättömyydessään, niin kuin aikanaan kuu- lemma takavuosina ministeritkin tekivät ym- märtämättömyydessään, virkavirheitä, taita- mattomuudessaan, kevytmielisyydessään, vä- linpitämättömyydessään tai puhtaasta sulas- ta huolimattomuudesta, rangaistaan viran- haltijoita virkarikoksena. Miksi sitten tämä pitäisi poistaa minun mielestäni? Ruotsissa, josta me otamme kaikki hyvät esimerkit, poistettiin jo vuonna 1975 tapahtuneella lain- muutoksella lievimmät virkarikokset rikos- laista, siis tuottamukselliset virkarikokset. Myös Norjassa on tapahtunut tuottamuksel- listen virkarikosten poistamista kuitenkin sit- ten, että mikäli virkamies toistamiseen syyll- istyy tuottamukselliseen virkarikokseen, hä- net voidaan panna siitä syytteeseen.

Laajat piirit myös Suomessa virkarikos- lainsäädännön valmistelun yhteydessä ovat suosittaneet poistamista. Niin teki rikosoi- keuskomitea, niin teki sen jälkeen julkishen- kilön oikeusasemaa pohtinut komitea, niin teki virkarikostyöryhmä. Erittäin arvovaltai- set lausunnonantajat SAK, STTK, TVK, Akava, Lakimiesliitto ja Nimismiesyhdistys ovat olleet sitä mieltä, että tuottamukselliset virkarikokset pitäisi muiden länsimaiden esi- merkin mukaan poistaa. Myös monet 30 asiantuntijasta valiokunnassa ovat olleet tätä mieltä.

Kun virkamies viedään tuottamuksellisesta virkarikoksesta käräjille raastupaan tai kih- lakunnanoikeuteen, hän ilman muuta lei- mautuu suhteettomasti verrattuna kurinpi- tomenettelyyn. Tahattomasta tuottamukselli- sesta pikkurikkeestä annetaan liian kova rangaistus jo pelkästään sillä, että henkilö haastetaan käräjille. Se lisää myös vahtimis- ja kyttäämismentaliteettia työpaikoilla, joilla tiedämme usein kateuden, kilpailun ym. re- hottavan viranhaltijoidenkin välillä. Edelleen se johtaa tehottomuuteen. Kun ei tee ahke- rasti työtä, ei tee virheitäkään. Me tiedämme, että Helsingin tuomiokirkon katon reunalla on, apostolienko kuvia ne mahtavat olla,

aika monta. Niitä ei ole koskaan syytetty mistään. Niitä tuskin huomataankaan, koska ne eivät tee siellä mitään, vain ovat. Samanlaista seurannaisilmiötä on ollut havaittavissa tutkimusten mukaan tuottamuksellisten virkarikosten osalta.

Lakivaliokunnan mietinnössä on mielestäni ehkä tarpeettoman juhlallisesti ja painokkaasti painotettu niitä esteitä, joita tuottamuksellisten virkarikosten poistamiselle on muka olemassa. Perimmäinen este on kuitenkin se tosiasia, että meidän tuomioistuintuomarimme ja luottamushenkilöt erilaisissa kunnissa ja kuntainliitoissa eivät ole kurinpitomenettelyn piirissä. Heillekin on löydettävä paikka, mikäli syyllistyvät virkavirheisiin, jossa saavat rangaistuksensa, ja tämän vuoksi on tuottamuksellisten virkavirheiden säilyttämistä perusteltu.

Mainittakoon, että tuottamuksellisista virkarikoksista tilastojen mukaan vuosittain noin kolmannes on tuomareiden tekemiä, mikä osoittaa kenties painavimmankin, ehkä ainoan todellisen perusteen oikeutuksen. Mainittakoon vielä, että olen varma, että näistä yhdestä kolmanneksesta suurin osa on hovioikeuden auskultanttien eli tuomariksi harjoittelevien tekemiä virheitä. Vallan hyvin olisi rakennettavissa kurinpitomenettelyinstituutti myös tuomareille. Niin on esimerkiksi Ruotsissa asianlaita. Siellä kurinpitomenettely on kaikille muille virkamiehille, myös tuomareille, paitsi korkeimman oikeuden jäsenille ja oikeuskanslerille, joille ei voida kurinpitomenettelyssä antaa rangaistusta. Toivottavaa olisi, että hallitus mahdollisimman pian toimittaisi eduskunnalle esitykset niistä lainmuutoksista, jotka ovat tarpeellisia, jotta voitaisiin tuottamukselliset virkarikokset poistaa rikoslaista. No, se tuottamuksellisista.

Huomasin ministeri Louekosken puheenvuorosta, että olikin ehkä onnellista, että tuottamukselliset virkarikokset jäivät, kun hän peräti niin kovaa asetta oli aikeissa käyttää, että vetää koko esityksen pois. Tosin olisin tässä yhteydessä tuonut esiin sen seikan, että on tarpeetonta puhetta se, että eduskunta on kumileimasin. Lakivaliokunta joutui ja pääsi huomaamaan, että ministeri ja ministeriö monissa tärkeissä pienemmissä ja suuremmissa asioissa jousti eikä todella edes uhkailua koko esityksen pois vetämisestä tapahtunut. Mielestäni kritiikki, jonka minis-

teri esitti, oli melko lailla meille myönteinen.

Eniten porua ja keskustelua on herättänyt todella salassapitorikosasia. Vaikka sen on yksi ja toinen täällä kertaillut, kerronpa omin sanoin saman asian, minkä muutkin. Hallitushan teki esityksen rikoslain 40 luvun 5 §:n osalta siten, että salassapitorikokseen syyllistyy henkilö, joka paljastaa salaisia, ei vielä julkisia tai muuten salassa pidettäviä tietoja. Valiokunta piti tätä pykälää liian tulkinnanvaraisena ja myös liian ankarasti rankaisevana sikäli kuin on kysymys ei vielä julkisista asiakirjoista. Edelleen meillä oli vahva pelko siitä, mikä täällä on tullut todella esiin, että pykälä mahdollisesti hallituksen esittämässä muodossa murtaa toimitajien uutislähdesuojaa.

Sen vuoksi valiokunnassa sorvattiin oma luonnos käyttäen tietysti apuna oikeusministeriön korkeasti koulutettuja virkamiehiä. Salassapitorikokset jaettiin kahteen pykälään, ja kun nämä pykälät uudistuivat, oli selvästi havaittavissa, että äskeiset pelot ainakin valiokunnan jäsenten mielestä poistui-
vat.

Samalla, mitä täällä ei ole korostettu, valiokunta sorvasi mietintöön tekstin, jossa se nimenomaan patistaa hallitusta kiireesti uudistamaan esityksellä julkisuuslainsäädäntöä edelleen, että valmistelu hallinnossa tulisi julkisemmaksi ja että käsitteiden määrittely vakiintuisi. Edelleen kehoitettiin kaikessa hallinnossa ottamaan ohjenuoraksi kaikinpuolinen avoimuus.

Mutta ei todellakaan niin hyvää, ettei myös olisi syntynyt riitasointuja. Populismiin parina viime vuotena hyvinkin useissa eri yhteyksissä sortunut Suomen keskusta oli valiokunnassa aika lailla hiljaa, kun asiantuntijoita kuultiin ja heitä tentattiin. Mikäli keskustan edustajia oli paikalla, heidän taholtaan ei kysymyksiä asiantuntijoille niistä asioista nimenomaan tullut. Vasta viimeisellä hetkellä äänestytettiin valiokuntaa ja sorvattiin vastalause, joka julkeimmalla tavalla nuoleksii julkista sanaa ja lupaa kaikkea hyvää, jos keskustapuolueella olisi valta ja voima tässä maassa yksin lakeja säädellä ja niistä määrätä. Eriskummalliseksi kuitenkin menettelyn tekee minusta se, kun tätä populismipommia ladattiin, että oltiin hyvin hiljaa, ja sitten erikoiseksi tekee puolestaan se, että loppujen lopuksi vastalause ei todellakaan sisällä avoimuutta yhtään enemmän

kuin hallituksen esitys, paremminkin voidaan sanoa päinvastoin.

Ed. Paloheimo: Herra puhemies! Myöhäisestä ajankohdasta johtuen ja koska täällä on pidetty useita värikkäitä puheenvuoroja, tyydyn itse askeettisempaan.

Ensinnäkin esitän, että vastalauseeseen on tiettyjä perusteluja, jotka ovat minusta oikeutettuja. On useita sellaisia kysymyksiä, jotka liittyvät esimerkiksi ympäristön muutoksiin, jotka koskettavat monia kansalaisia, joista kansalaisten tulisi saada tieto aikaisemmin kuin tähän asti on saatu. Olisi perusteltua, että niissä kysymyksissä ryhdyttäisiin tulevaisuudessa noudattamaan tähänastista suurempaa avoimuutta. Koska kuitenkin paljon puhuttu 6 § asiakirjan luvottomasta paljastamisesta sisältää myös sellaisia seikkoja, joiden paljastaminen, ei ehkä julkisesti vaan ylipäänsä kenellekään on selvästi vähintään epäkorrektia ja aiheuttaa taloudellisia tappioita monille ihmisille, en katsonut itse aiheelliseksi allekirjoittaa vastalauseetta.

Tällaisia asiakirjoja ovat esimerkiksi kaikki kunnille annetut tarjoukset sinä aikana, jolloin tarjouksien pohjalta ei vielä ole tehty sopimusta. On todettava, että aika monissa kunnissa on tähän asti noudatettu käytäntöä, että tarjouksista virkamiehet voivat melko avoimesti puhua tarjouksien antajille, siis puhua toisille tarjoajille toisten tarjoajien tarjouksista, ja tämä menettely on ehdottomasti epäkorrekti. Se johtaa yksittäisissä tapauksissa ilmiesviin väärinkäytöksiin ja pitemmän aikaa sovellettuna heikentää virkamiehen ja tarjoajien välistä luottamussuhdetta. Tästä syystä en katsonut aiheelliseksi allekirjoittaa vastalauseetta.

Ed. Björkstrand: Arvoisa puhemies! Minulle jäi valitettavasti täysin epäselväksi se, millä tavalla vastalauseessa esitetyt asiat lisäisivät mahdollisuuksia saada tietoa ympäristöongelmista niiden valmisteluvaiheessa. Minun tietojeni mukaan tässä enemmistön kanta ja keskustan kanta eivät millään tavalla eroa toisistaan.

Oikeusministeri Louekoski: Herra puhemies! Vaikka keskustelu on jo ollut liiankin pitkä, vielä vaivaan edustajia muutamalla asialla, joita tässä yhteydessä on syytä asian tärkeyteen katsoen korostaa.

Kun puhutaan virkamiesten virkavastuusta ja esimerkiksi siitä, että virkarikokset vanhenevat hitaammin kuin tavalliset rikokset tai että tuottamuksellista tekoa ei voitu dekriminalisoida tässä yhteydessä ja että koko tämä esitys on niin perusteellinen ja ehkä raskaskin, se johtuu eräästä hyvin tärkeästä demokraattisesta perusteesta, nimittäin siitä, että tässä vastakkain ovat tavallisen kansalaisen oikeussuoja ja häntä palvelemaan asetetun virkamieskunnan virkavelvollisuus. Se on se perusasetelma, joka on muistettava silloin, kun katsellaan, miten virkamiehiä valvotaan virkavelvollisuuksien täyttämässä.

Tavallista kansalaista suojellaan ja häntä suojellaan virkarikoslaita sillä tavalla, että mm. vanhenemisajat ja tietyt rangaistukset voivat olla ankarampia kuin kansalaisten keskinäisissä konflikteissa tapahtuvissa laitomuksissa on asianlaita. Minusta tämä seikka on syytä hyvin selvästi tässä ääneen todeta. Se on yksi johtava periaate virkarikoslainsäädännön uudistamisessa. Se on niin tärkeä, että sen edessä virkamieskunnan etujen tulee väistyä kansalaisten etujen suojaamisen tieltä.

Toinen asia, joka myös periaatteessa on hyvin tärkeä, on luottamusmiehelle esityksessä asetettu virkavastuu. Raja on esityksessä tehty niin, että sellaiset luottamusmiehet, jotka asemassaan saattavat joutua käsittelemään ja yleensä joutuvat käsittelemään yksittäisten kansalaisten asioita, asetetaan virkavastuun alaisiksi. Tästä syystä kunnallislautakuntien jäsenet, kunnallisvaltuutetut jne. kunnalliset luottamushenkilöt ovat virkavastuun alaisia.

Kansanedustajat muodostavat tässä suhteessa luottamushenkilöiden kohdalla poikkeuksen. Kaikki me tiedämme, että tässä salissa ei yksittäisen henkilön yksittäistä asiaa juurikaan käsitellä. Kansanedustajan asema on toisenlainen. Siitä syystä kansanedustajalle ei virkarikoslain mukaista virkavastuuta ole ajateltu. Tämä periaatteellinen rajankäynti on hyvin tärkeä.

Minulle on tänään toimitettu Valtionhallinnon tiedottajat ry:n ja Kunnalliset tiedottajat ry:n kannanotto, joka on myös tänään päivätty ja jossa otetaan kantaa käsillä olevaan asiaan. Minä en halua tällaista yksittäistä julistusta ryhtyä tarkemmin kommentoimaan. Totean vain, että tämä sisältää

poikkeuksellisessa määrin väärinkäsityksiä. Se on aika ihmeellistä, kun kysymys on sentään julkisen hallinnon kahden tiedottajajärjestön kannanotoista. Tällaisten varassako me sitten tiedotamme?

Ed. Paloheimon puheenvuorossa todettiin, että esimerkiksi ympäristönsuojeluasioista, rakennushankkeista tai monista muista sellaisista seikoista pitäisi saada nykyistä aikaisemmin tietoa julkisuuteen. Mitä tulee yksittäisiin rakennusurakoihin, ed. Paloheimo käsitykseni mukaan yhtyi täsmälleen siihen, mitä itse sanoin aikaisemmin. Siinä suhteessa tiedotuksessa täytyy olla äärimmäisen tarkka.

Mutta mitä muuten tulee tiedottamiseen, tietoja pitäisi saada julkisuuteen nykyistä huomattavasti aikaisemmin, mutta se on kokonaan eri asia, kuin tämän virkavelvollisuuksista rangaistuksia säättävän virkarikoslain sisältö. Meillä on kaksi ihan eri lakia tai lainsäädäntöä. Toinen on virkarikoslaki, jolla määrätään sanktioita siltä varalta, että joku rikkoo aivan muualla säädettyjä virkavelvollisuuksia. Minulla on edelleen sellainen käsitys, että tätä rajaa ei eduskunnan, ainaakaan kaikissa, keskusteluissa ole otettu huomioon, vielä vähemmän julkisessa sanassa, jossa on annettu sellainen kuva, että tällä esityksellä lisätään salailua.

Ihan teoriassa on tietenkin mielenkiintoista heliä sellaista ajatusta, miten julkinen sana siihen olisi suhtautunut, jos hallitus olisi vetänyt tämän esityksen pois. Uhkaavaan salailutilanteeseen nähden julkisuus olisi säilynyt nykyisenä. Uskon, että siitä se vasta kirjoittelu olisi syntynyt.

Lopuksi haluaisin hallituksen ja oikeusministeriön puolesta lausua parhaat kiitokset valiokunnalle sen hyvin perusteellisesta ja ansiokkaasta työstä. Ed. Vähänäkki sanoi, että eduskunta ei ollut tässä asiassa kumileimasin. Se pitää paikkansa, ja näin lait on täällä tarkistettava ja valmisteltava. Aivan kaikista asioista ministeriö ja ministeri ei ollut valiokunnan kanssa yhtä mieltä. Yksi nimenomainen poikkeus tässä konsensusessa oli, mutta silloin kun eduskunta asian näin harkitsee, se on oikeusministeriölle laki.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

14) Ehdotus laiksi kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 35

Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 20

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 20.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

15) Ehdotukset henkilöstörahastolaiksi ja laiksi osakeyhtiölain 12 luvun 7 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 41

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 15

Toinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 15.

Keskustelu:

Ed. Kuuskoski-Vikatmaa: Arvoisa puhemies! Sosiaalivaliokunta on käsitellyt tämän henkilöstörahastolain erittäin ripeästi, ja voimme ilolla todeta, että saamme hyvin pian voimaan tämän jo melko pitkään odotetun lainsäädännön. Valiokunnan mietinnössä on esitetty melko vähän muutoksia ja melko vähän myös muitakin huomautuksia. Toivottavasti se on merkinä siitä, että olemme tekemässä hyvää lainsäädäntöä. Toisaalta tiedämme, että jo lain valmisteluvaiheessa sen synty on vaatinut melkoisesti neuvotteluja ja kompromisseja. Näemme vasta tulevaisuudessa, miten tämä lainsäädäntö yksityiskohdissaan toimii.

Keskusta on pitänyt hyvin tärkeänä sitä, että meillä on voittopalkkiojärjestelmää ja henkilöstörahastoja säätelevä puitelaki. Olemme korostaneet, että tätä lainsäädäntöä valmisteltaessa tulee lähteä siitä, että rahastot ovat, ja myös voittopalkkiojärjestelmä, yrityskohtaisia, vapaaehtoisia ja että lainsäädännön tulee sallia monenlaisia vaihtoehtoja. Nämä tärkeät näkökohdat on tässä hallituksen esityksessä otettu huomioon, ja tästä syystä keskustan vastalauseessa, joka on valiokuntamietintöön liitetty, ei olekaan kovin paljon perusrakenteisiin kiinnitetty huomiota, vaan ne ovat enemmänkin yksityiskohtaisia huomautuksia.

Toisaalta on tietysti hyvä tässäkin yhteydessä korostaa sitä, että käsiteltävänä oleva lainsäädäntö ei suinkaan ratkaise kaikkia niitä ongelmia ja tarpeita, joita tämän hetken työelämässä on, on sitten kysymys tuotantoelämän taloudellisesta demokratiasta taikka työntekijöitten osallistumisesta omaan työhönsä ja omaan työyhteisöönsä. Uskon, että tämänkin jälkeen tulee hyvin vilkkaasti keskustelu jatkumaan taloudellisen demokratian kehittämisestä, ja se on tietysti aivan paikallaan. Samoin toivon, että hallitus tulee antamaan lupaustensa mukaisesti esitykset edustuksellisen demokratian kehittämisestä työelämässä sekä myös ryhtyy myös muin kuin lainsäädännöllisin toimin siihen, että suora vaikuttaminen työpaikoilla parane, tulee edistymään ja toivottavasti myös rakentamaan sitä kaivattua yhteistyötä ja luottamusta työpaikoilla, jonka puutteesta useaan kertaan eduskunnassakin on keskusteltu.

On usein puhuttu myös siitä, että osallistuminen ei kovin paljon työntekijöitä kiinnosta. Uskon kuitenkin, että erityisesti juuri työpaikalla tapahtuva omaan työhön osallistuminen, omaan työyhteisöön osallistuminen kiinnostaa työntekijöitä hyvin paljon. Mutta on tärkeätä, että kun muodoista päätetään, jo silloin työntekijät ovat mukana, eikä niin, että annetaan valmiit muodot, joiden puitteissa on sitten toimittava.

Hyvin keskeisesti tähän liittyy myös työelämän ja työyhteisön sisäisten suhteitten kehittäminen. Toivottavasti tänään toimintansa aloittanut työministeriö tulee erityisesti näihin kysymyksiin paneutumaan. En usko, että tämän tapaiset taloudelliset kiihokkeet, rahalliset kiihokkeet, yksin tulevat lisäämään työmotivaatiota ja työtyytyväisyyttä, jota ai-

van ilmeisesti suomalaisessa työelämässä tarvitaan entistä enemmän. Meillä on hyvin paljon esimerkkejä siitä, että ihmiset väsyvät, siitä että työ ei riittävästi kiinnosta. Se ei anna, vaan halutaan enemmänkin lähteä eläkkeelle tai etsiä jotain muuta. Tutkimuksetkin ovat osoittaneet, että kysymys ei ole yksinomaan rahasta eikä palkasta, vaan on kysymys paljon muusta, mitä työelämässä ja työyhteisössä tapahtuu. Toivon, että todellinen työelämän uudistaminen nyt tämän lainsäädännön jälkeen hallituksen taholta jatkuu.

Herra puhemies! Käyn läpi aivan lyhyesti keskustan vastalauseessa esitetyt näkökohdat. Vastalauseessamme esitetään ainoastaan yhteen pykälään selvää muutosta, 36 §:ään, joka käsittelee rahaston asioista päätettäessä sen jäsenten äänioikeuden perusteita. Siinä on lähdetty siitä, että äänioikeus voi määräytyä hyvin monin perustein, mm. sillä perusteella, kuinka suuri henkilön rahastosuus on. Eli rahastossa voi olla hyvin varakkaita jäseniä, joilla on paljon ääniä, ja siellä voi olla hyvin köyhiä jäseniä, joilla on tietysti sitten vähemmän ääniä. Vaikka alussa painotin sitä, että tämän puitelain tulee antaa hyvin monenlaisia vaihtoehtoja, niin että ne sitten istuvat kuhunkin yritykseen hyvin ja että niistä on hyvin pitkälti voitava työpaikoilla ja yrityksissä sopia, niin näemme, että tämä kysymys tulisi kuitenkin jo lainsäädännössä ratkaista selkeästi yksi henkilö, yksi ääni -periaatteella. Uskon, että se on ainoa kestävä demokratiakäsitys tämän tyyppisissä yhteistyöelimissä.

Sen lisäksi olemme vastalauseessa kiinnittäneet huomiota kolmeen muuhun kysymykseen, joihin osittain on myös valiokunnan mietinnössä puututtu, mutta joiden osalta valiokunta on oman sanontansa tai oman kommenttinsa jättänyt kovin lieväksi, ja sen vuoksi tulemme esittämään kolmannessa käsittelyssä vastalauseen pohjalta perustelulauseita, joista yhdessä käsitellään rahastosuuden verottamiskohtelua. On melko kummallista, että vieläkään ei ole täysin selvää, miten näitä rahasto-osuuksia tullaan verotamaan. Kuitenkin lainsäädäntöä on valmisteltu pitkään, ja kevään mittaankin olisi hallituksella ollut aikaa antaa selkeät näkemyksensä siitä, miten eri yhteyksissä niin yritysten osalta kuin myös henkilöstörahaston jäsenten osalta verotus tulee tapahtumaan.

Toinen kysymys liittyy rahasto-osuuden nostamiseen, 24 §:ään, johon jo lain lähetekeskustelussa puututtiin ja josta myös valiokunnassa on hyvin paljon keskusteltu. Tässä lainsäädännössä rahasto-osuuden nostamisen ajankohdaksi on esitetty kymmentä vuotta. Tämä on eri tahoilla koettu hyvin pitkäksi. Oli ikävää, että melko laajasta keskustelusta huolimatta aikarajaa ei valiokunnan yhteisellä päätöksellä voitu lyhentää. Olemme vastalauseessamme esittämässä, että tätä kysymystä hyvin tarkoin seurataan ja tarvittaessa ryhdytään myös lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin, jos toteutuvat ne epäilyt, joita tällä hetkellä on, että nostamisajankohta rahastoon liittymisen jälkeen, kymmenen vuotta, on liian pitkä.

Jo ennen tämän lainsäädännön eduskuntaan tuloa oli hyvin paljon keskustelua siitä, pitääkö rahastossa olla vain henkilökohtaisia osuuksia vai voiko siellä olla myös kollektiivisuus. Kollektiivisuudella on varmasti hyviä käyttötarkoituksia. Olemme myös olleet sitä mieltä, että tällainen osa siellä voi olla, mutta olisi ollut toivottavaa, että lainsäädännön yhteydessä hyvin selkeästi olisi veloitettu käyttämään yhteistä osuutta tasapuolisesti koko henkilöstön hyväksi. Henkilökohtaisesti olisin kyllä toivonut, että kollektiivisuutta olisi myös määrällisesti jotenkin rajattu, ja vaikka siinä olisi tällainen määräraja ollut, niin se olisi sittenkin sallinut hyvin monenlaisia ratkaisuja.

Herra puhemies! Viimeisenä näkökohtana haluan vielä ottaa esille kysymyksen henkilöstörahastojen perustamisesta ja henkilöstörahastojen pakkojäsenyydestä, joka on myös tässä käsittelyvaiheessa puhuttanut. Hallituksen esityksen 8 §:ssä puhutaan siitä, että jos vähintään kaksi henkilöstöryhmää kannattaa rahaston perustamista, se tulkitaan enemmistön päätökseksi ja silloin rahasto voidaan perustaa, jos yritykseen on perustettu voittopalkkiojärjestelmä. Jos jää epäselväksi, onko tätä enemmistöä olemassa, silloin laki velvoittaa toimeen panemaan äänestyksen. Näen niin, että ainoa mahdollisuus on se, että rahasto perustuu eräällä tavalla pakkojäsenyyteen, kaikki kuuluvat siihen, vaikka rahasto-osuutta ei tietysti ole pakko koskaan nostaa. Yritysten voitto syntyy kaikkien työn seurauksena, ja sen vuoksi on selvää, että kaikki ovat eräällä tavalla sen jäseniä. Jotta tästä todella syntyisi yhteinen

asia, olisi ollut tärkeätä, että laki olisi selkeästi velvoittanut järjestämään salaisen äänestyksen ja sitten äänestyksen jälkeen, silloin kun selvä enemmistö on rahaston perustamisen kannalla, se olisi perustettu ja näin luotu hyvä yhteistyön pohja. Silloin se olisi ollut varmasti yhteinen rahasto. Nyt on se vaara, että siitä saattaa syntyä henkilöstöryhmien, jotka sinänsä ovat hyvin tärkeitä yrityksissä ja työpaikoilla, kesken aivan turhaa kiistaa.

Herra puhemies! Näillä muutamilla reuna-huomautuksilla, joita vastalauseeseemme on kirjattu ja joita tulemme myöhemmässä käsittelyvaiheessa esittämään, olemme tämän lain hyväksymisen kannalla ja toteamme ilolla sen, että valiokunta on saanut työnsä päätökseen.

Ed. Sasi (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Kuuskoski-Vikatmaa hämmästeli sitä, että ei ole vielä annettu henkilöstörahastoa koskevia verosäännöksiä. Mielestäni tässä ei ole kuitenkaan mitään hämmästeltyä, nimittäin on toki aivan luonnollista, että siviilioikeuden lainsäädäntö täytyy hyväksyä, ennen kuin voidaan antaa ehdotukset verosäännöksiksi. Tarkoitus onkin, että tämän jälkeen, kun lakiesitys on hyväksytty eduskunnassa, verotusta koskevat säännökset tullaan antamaan alkusyksystä eduskunnalle.

Lakiesityksen perusteluissa on myös verotusta koskevat periaatteet varsin selvästi tuotu esille. Työnantajan voittopalkkioerät, jotka se maksaa rahastolle, ovat työnantajalle vähennyskelpoisia. Rahaston osalta verotusta ei kohdisteta rahasto-osuuden karttumiseen, mutta siinä tilanteessa, kun työntekijä nostaa osuutensa rahastosta, se on kokonaisuudessaan veronalaista tuloa työntekijälle. Tällä tavalla pyritään siihen, että verotus ei miltään osin kertaantuisi. Kun pääoma, joka rahastossa on, kertyy bruttotulolle, jonka työntekijä saa, ja mikäli tuottoon ei kohdisteta verotusta, voidaan todeta, että verotuksellisesti ratkaisu on työntekijän kannalta varsin edullinen ja varmasti tulee myös edistämään rahastosäästämistä.

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Kuuskoski-Vikatmaa arveli, että kun tähän esitykseen on tehty varsin vähän muutoksia valiokun-

nassa, se merkitsisi, että tästä on tulossa hyvää lainsäädäntöä. Itse epäilen tätä kyllä suuresti, ja mielestäni ed. Kuuskoski-Vikasmaankin esittämät huomautukset antavat aiheen epäillä, että tästä ei mitään erityisen hyvää lainsäädäntöä ole tulossa.

Suurin ongelma tässä on, että tämä ei millään tavalla lisää työelämän demokratiaa. Henkilöstö ei pääse vaikuttamaan nimenomaan sen yrityksen asioihin, jossa työskentelee, vaan esityksen tarkoituksena on panna henkilöstö leikkimään pikkukapitalisteja henkilöstörahaston kanssa, johon työnantajat antavat joitakin murusia käytettäväksi.

Tämä lain tarkoitus kävi varsin selvästi ilmi valiokuntakäsittelyn yhteydessä. Nimenomaan on tarkoitus pitää työntekijät erossa sen yrityksen asioista, jossa he työskentelevät. Henkilöstörahasto on aivan oma erillinen asiansa, jossa saadaan kasinopelin ihmeellisyksiin tutustua. Pelättävissä on se, että nämä eivät suinkaan aina tuota tuloa eivätkä ole varmoja.

Mielestäni tästä asiasta perusteellisempi keskustelu olisi järkevämpi käydä huomenna päivällä. Tänään on jo niin monesta isosta asiasta puhuttu, että itse ainakin olisin mieluummin keskustelemassa yksityiskohdista huomenna toisessa käsittelyssä päiväsaikaan päivänvalossa.

Ed. Kuuskoski-Vikasmaa (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Sasi ei kuunnellut aivan tarkkaan, mitä minä sanoin. En puhunut säädöksistä, vaan hallituksen näkemyksistä. On totta, että hallituksen esityksen perusteluissa puhutaan verotuskohTELUSTA. Mutta niin kuin valiokunnan enemmistönkin kannasta käy ilmi, asia ei ole täysin selvä. Valiokunnan enemmistökin on tänne aika velvoittavia säännöksiä kirjannut hyvin monelta osin. Yleisperiaatteet varmasti näyttävät aika selviltä, mutta niin kuin olemme parin vuoden aikana nähneet, on yleisiä periaatteita, mutta verotus ei ole vain yleisiä periaatteita, vaan se on aika pilkuntarkkaa touhua. Sen vuoksi olisi ollut paikallaan, että selkeämmät hallituksen näkemykset olisivat olleet valiokunnan tiedossa silloin, kun tätä lainsäädäntöä tehtiin.

Ed. Stenius-Kaukoselle haluaisin sanoa, että minun toiveikkaisiin kommentteihini oli myös lisäkommentti, ja senkin varmaan Stenius-Kaukonen kuuli.

Ed. Nordman: Puhemies, talman! När den här regeringen bildades hette det att förnyelse av arbetslivet kommer att bli en av regeringens allra viktigaste uppgifter. Hittills har regeringen i stort sett lyckats med de här utstakade planerna på en modernisering av de villkor som gäller på arbetsplatserna. Ytterligare en bit faller på plats, när den här personalfondslagen godkänns. Motiveringen sammanfattades redan i regeringsprogrammet som "strävan att förbättra samrådssystemet genom att utveckla former företagsvis vilka stöder personalens ekonomiska deltagande, en konkurrenskraftig produktion och företagens finansieringsstruktur".

Man frågar sig rentav något förvånad hur det har varit möjligt att nå en sådan här stor enighet i frågan mellan partierna och arbetsmarknadsparterna, som behandlingen i socialutskottet bekräftat. Den väsentliga förklaringen är förstås att systemet bygger på frivillighet och flexibilitet, som ger individen möjlighet till inflytande. Den här modellen har nog inte mycket gemensamt med det omstridda löntagarfondsystem som finns i Sverige. Men det här kan ge anledning att fråga: innebär denna modell att lagens "avkastning" blir mycket liten?

Hallitusta muodostettaessa todettiin, että työelämän uudistaminen on yksi sen päätehtävistä. Tähän mennessä hallitus on pitkälti onnistunut suunnitelmissaan työpaikoilla vallitsevien ehtojen nykyaikaistamiseksi. Yksi pala asettuu jälleen paikoilleen, kun tämä henkilöstörahastolaki hyväksytään.

Hiukan hämmästellän joutuu kysymään, miten on ollut mahdollista ylipäänsä saavuttaa puolueiden ja työmarkkinaosapuolten välinen näin suuri yksimielisyys asiasta kuin käsittely valiokunnassa osoittaa. Merkittävänä selityksenä on tietenkin, että järjestelmä perustuu yksilölle vaikutusmahdollisuuksia tarjoavaan vapaaehtoisuuteen ja joustavuuteen. Tällä mallilla ei ole paljon yhtäläisyyksiä Ruotsin kiisteltyjen palkansaajarahastojen kanssa.

Voiko tämä samalla merkitä, että lain tuotto jää vähäiseksi? On äärimmäisen vaikea ennustaa, missä määrin rahastoihin muodostuu pääomaa. Kokeilutoiminnasta ja voittopalkkiojärjestelmästä saadut hyvät kokemukset antavat kuitenkin aihetta uskoa, että kyse on miljardeista. Samaan suuntaan

viittaa pääarkkitehdin, toimitusjohtaja Matti Pekkasen käsitys, että henkilöstörahaston syntyminen kuuluu Suomen tärkeimpiin työelämän tapahtumiin useisiin vuosikymmeniin, tämä tietenkin edellyttäen, että rahastoja todella perustetaan.

Valiokunnan mietinnössä korostamme, että laajojen neuvottelujen käyminen yrityksissä ennen päätöksen tekemistä rahaston perustamisesta ja voittopalkkioiden jakamisesta koskevista periaatteista on todella tärkeää. Rahaston perustaminen merkitsee sitä, että työntekijät pääsevät osallisiksi yrityksen toimintaedellytysten, kannattavuuden, tavoitteiden ja investointitarpeiden avoimempaan käsittelyyn. Pystyäkseen todella käyttämään tätä tietoa hyväkseen ja hoitamaan menestyksekkäästi rahaston omaa toimintaa, erityisesti rahaston pääoman sijoittamista, työntekijät tarvitsevat tavallisesti työpaikoilla järjestettävän koulutuksen lisäksi erityisesti näihin asioihin liittyvää koulutusta.

Henkilöstörahastoa voidaan käyttää välineenä kilpailtaessa jatkossa työvoimasta, osaavasta ja pysyvästä työvoimasta. Sopii kysyä, mitä rahasto sittenkin merkitsee huonosti kannattaville aloille ja yrityksille. Vaikeutuuko matalapalkka-alojen tilanne entisestään? Tähän voidaan tietenkin vastata, että rahaston perustamista voidaan juuri tarvita kehityksen kääntämiseksi myönteiseen suuntaan heikoissa yrityksissä ja että muita kilpailuvälineitä on jo käytettävissä. Mutta siltikään ei voida olettaa, että henkilöstörahastot nykyisessä muodossaan, ehdotetussa muodossa, edistäisivät solidaarista palkkapolitiikkaa, vaikka henkilöstö itse päättääkin rahaston tuoton jakamisesta keskuudessaan.

Pienyrityksille, joita laki ei koske, on tärkeää löytää omia voimavaroja, työmotivaation ja kilpailukykyyn lisäämiseksi. Myös julkinen sektori ansaitsee kannustusta palkkiojärjestelmän pystyäkseen kilpailemaan laadukkaasta työvoimasta ja täyttääkseen hyvälle yleisöpalvelulle asetettavat nykyiset vaatimukset.

Valiokunnassa eniten keskustelua on käyty rahasto-osuuden nostamista ja maksamista koskevista aikamääristä. Määräajat voivat vaikuttaa nykyisiin vapaaehtoihin voittopalkkiojärjestelmiin nähden todella pitkiltä. Mutta tiettyä pitkäaikaisuutta tarvitaan, jotta tarkoitus, pääoman rahastoiminen, voitai-

siin toteuttaa. Tällaiseen säästämiseen kannattaa minusta kannustaa kuluttamisen lisäämisen sijasta. Viranomaisten ja työmarkkinaosapuolten tulee jatkuvasti seurata lain soveltamista, ja ehdotukset tarpeelliseksi muutoksiksi tulee tehdä aikanaan.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä on tyytyväinen henkilöstörahastolain periaatteisiin, sen totean mielelläni. Nyt odotamme työelämän uudistamisen seuraavaa vaihetta, lähinnä hallitusohjelman sen lupauksen toteuttamista, jonka mukaan työntekijöille luodaan tarkemmin sovittavin menetelmin oikeus nimetä edustajansa yritysten hallintoon.

Puhemies, talman! En kontinuerlig uppföljning av lagens tillämpning bör ske, så snart den har trätt i kraft, av myndigheter och arbetsmarknadsparterna, som i sinom tid bör komma med förslag till nödvändiga ändringar som erfarenheterna ger anledning till.

Svenska riksdagsgruppen är tillfredsställd med principerna för personalfonden. Nu väntar vi på följande steg i arbetslivsreformen, närmast på att regeringsprogramlöftet "Arbetstagarna får rätt att på sätt som närmare fastställes utnämna representanter inom företagens förvaltning" skall uppfyllas.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tässä ed. Håkan Nordmanin puheenvuorossa tuli esille, kuten myös ed. Kuuskoski-Vikatmaan puheenvuorossa, tämä rahasto-osuuden nostamista koskeva määräaika, joka todella on aika pitkä. Sanon sen henkilökohtaisena mielipiteenäni. Myös kun olen käynyt keskusteluja ns. ammattiyhdistysaktiivien kanssa, he ovat myös evästäneet sillä tavalla, että koettaisitte nyt saada sitä kymmentä vuotta lyhennetyksi. On tullut esille kuusi, seitsemän tai kahdeksan vuotta.

Tämä on tietysti ristiriidassa tämän yhden tavoitteen kanssa, että saataisiin riskipääomaa lisättyä. Mutta näen, että on jo jonkinmoinen vaara nyt, että voittopalkkiojärjestelmä ei sillä tavalla leviä ja saa tukea kuin muuten olisi suotavaa.

Sosiaalivaliokunta on kiinnittänyt mietinnössään huomiota tähän kohtaan, mutta ei ole tehnyt varsinaisia muutosesityksiä. Mielestäni niitä olisi pitänyt tehdä, ja vieläkin minusta pitäisi harkita tältä osin sellaista

ponsilausemaa, joka olisi tiukempi ja velvoittavampi juuri tämän yksityiskohdan osalta.

Ed. P. Lahtinen: Arvoisa puhemies! Vaikka SKDL:n eduskuntaryhmä onkin nyt esillä olevan henkilöstörahastolain hyväksymisen kannalla, tosin sisältöä parantavalla vastalauseella höystettynä, silti en malta olla tuomatta esille muutamia sellaisia näkemyksiä, joita kyseessä oleva laki ja sen pitkäaikainen valmistelu on tuonut esille.

Valmistelussa on huomioitu lähes kaikki työnantajien näkemykset, mutta työntekijäpuolen oikeuksiin työelämässä ei ole riittänyt rivejä lainkaan tässä laissa. Tästä sitten kuitenkin enemmän SKDL:n vastalauseessa. Lain turva on työnantajille selvä, jos tämän hetken yritystoiminta näyttää siltä, että ei tarvitse perustaa henkilöstörahastoa sen vuoksi, että sinne voitaisiin sijoittaa useaksi vuodeksi yhtiön varoja verottomasti. Jos taas tilanne myöhemmin muuttuu otolliseksi, voidaan tällainen rahasto perustaa.

Tämä laki antaa siis mahdollisuuden suhdanteiden hyväksikäyttöön työnantajapuolella, mutta ei turvaa samaa oikeutta henkilöstölle hyvänkään suhdanneaallon aikana. Tämä laki edellyttää myös työvauhdin edelleen kiristämistä, mikäli halutaan rahaa rahaston käyttöön. Nykyinen työvauhti ei enää riitä, koska nykyinen yhtiön tulos on pohjana sille laskennalle, josta uusi tulos saadaan ja jota sitten ryhdytään jakamaan omistajien, osakkaiden ja rahaston kesken.

Tämä lisää myös työnantajien mahdollisuuksia vähentää paineita työmarkkinasopimusten aikana varsinaisia työ- ja palkkaehtosopimuksia kohtaan, koska tämän rahaston kautta voidaan ohjata vaikkapa pääosa henkilöstön tulon muodostuksesta. Laki on myös epäsolidaarinen, koska lain antama hyöty koskee vain hyvin tuottoisia ja hyvin toimivia teollisuuslaitoksia. On paljon pieniä ja keskisuuria yrityksiä, joilla ei ole mahdollisuuksia esimerkiksi raskaan verotuksen vuoksi jakaa mitään muuta osinkoa kuin palkka- ja sosiaalimenot.

Sama koskee myös eräiden suuryritysten tytäryhtiöitä, joiden laskutus perustuu siihen, ettei tytäryhtiö näytä missään vaiheessa voitollista tulosta, vaan sen tekee pääyhtiö koko konsernin osalta. Tulostavuu on kuitenkin myös tällä tappiota näyttävällä tytäryhtiöllä.

Se ei kuitenkaan voi koskaan maksaa rahastolle penniäkään. Tällöin pääyhtiön henkilöstörahasto saa varoja, mutta ei tytäryhtiö. Näissä tapauksissa suoritetaan yhtiön sisäistä kauppaa, joka ei perustu minkäänlaiseen kilpailuun.

Pelkotiloja aiheuttaa myös ns. vahingonkorvauspykälä. Miten tämä lainkohta tulkitaan, jos yhtiön esimerkiksi Metallityöväen liittoon kuuluva osa aloittaa niin kutsutun virallisen lakon liittonsa johdolla? Voidaanko heidät asettaa korvausvelvollisiksi tämän pykälän mukaan, koska ovat toiminnallaan aiheuttaneet menetystä toiselle rahastossa mukana olevalle henkilöstöryhmälle? Voiko siis lakko aiheuttaa korvausvelvollisuuden?

Arvoisa puhemies! Kauppalehti kirjoitti syyskuun 12 päivän numerossaan viime vuonna: "Henkilökunnan edustajien mukaan veto työpaikkojen johtoryhmiin tähtää perinpohjaiseen työpaikkailmapiiirin puhdistamiseen. Perinteinen nahistelu ja politiikan teko työpaikoilla lopetetaan. Jatkossa on tarkoitus keskittyä liiketoimintaan ja työn tekemiseen. Voiton hedelmät nautitaan yhteisesti. Vastaavasti ei henkilöstörahasto juuri kartu, mikäli työ- ja johtotehtävissä ei menestytä."

Tämähän tarkoittaa puhtaasti sitä, ettei mitään työ- ja palkkaehtoja voi hoitaa eikä sallita hoidettavaksi työpaikkakohtaisina. Muutoin se johtaa rahastoannin häviämiseen. Ne ongelmat, jotka henkilöstön hoitoon, eriarvoiseen palkkapolitiikkaan, työympäristöön, moraaliseen ihmiskäsittelyyn liittyy ja joiden vuoksi erimielisyyksiä työpaikoilla on esiintynyt, eivät muutu. Ainoastaan työnantaja maksaa rahastoon, jos maksaa, ja henkilöstö tyytyy perinpohjaiseen työpaikkailmapiiirin puhdistamiseen. Tämä laki antaa työnantajalle mahdollisuuden painostaa henkilöstöä ratkaisuihin, joita se ei normaalisti hyväksyisi. Tämä tarkoittaa myös sitä, että joka vuosi on saavutettava edellistä vuotta suurempi tai parempi tulos, muutoin ei kerry jaettavaa. Tämän lain hyväksymisen jälkeen ammattiyhdistysliikkeen jäsenet käyvät keskustelua pörssikursien muutoksista ja hankkimansa arvopaperisalkun tämän hetkisestä arvosta.

Arvoisa puhemies! Nyt kun taloudellisen kasvun ennustetaan laantuvan ja Euroopan yhdentymisen myötä työllisyyden heikentyvän, olettaisin tarvittavan enemmän voimia

työläisten etujen ajamiseen kuin pörssiennustelun tukemiseen. Tämä laki ei lisää henkilöstön oikeutta yhtiön päätöksentekoon. Sille suodaan mahdollisuus kate kolmosen tai kate kuutosen seuraamiseen, mutta ei yrityksen kirjanpidon, josta vasta näkyvät yhtiön todelliset tulot ja menot. Henkilöstö ei ole ratkaisemassa yhtiön kehittämistä, investointeja tai henkilöstöpolitiikkaa. Se jakaa vain rahastoon kerättyjä varoja. Mielestäni nämä varat voitaisiin jakaa työehtosopimuksilla suoraan henkilöstön palkkoihin.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. P. Lahtinen oli monilta kohdin ihan oikeilla jäljillä. Erityisesti mahdollinen uhka epäsolidaarisuuden lisääntymisestä työelämässä on minusta varteenotettava näkökohta, ja olen myös siihen itse kiinnittänyt huomiota. Sen sijaan minusta siinä oli myös sen tyyppistä sanailua, joka ei nyt ihan kestä kriittistä näkökulmaa. Ed. Lahtinen korosti kovin sitä, että tämä laki olisi jo johtamassa työvauhdin kiristämiseen. Ainahan sellainen vaara on, mutta kyllä minä näen, että tämän päivän työelämässä sittenkin työorganisaatiota ja työjärjestelyjä kehittämällä saadaan parhaimmalla tavalla työn tuloksia paranneltua, eikä niinkään sillä tavalla kuin ymmärsin ed. Lahtisen tarkoittaneen.

Mutta yleisemmin toteaisin kuitenkin pari keskeisintä periaatteellisempaa näkökohtaa henkilöstörahaston tiimoilta, joita ed. Lahtinen ei tunnu huomioivan. Ensimmäinen on se, että henkilöstörahastolaki kuitenkin on siirtämässä vaikutusvaltaa työpaikoille, sinne, missä työntekijät ja toimihenkilöt tekevät työtä. Toinen vaatimus, jota myös kansandemokraatit ja kommunistit ovat sinällään oikein vuosikaudet, vuosikymmenet olleet vaatimassa, on ollut se, että yrityksen kannattavuuden on näytävä työntekijöiden ja toimihenkilöiden palkkapussissa. Nyt tämä henkilöstörahastolaki tulee omalta osaltaan toteuttamaan tätä minusta ihan oikeaa periaatetta ja tavoitetta.

Ed. Taina (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kyllä ed. P. Lahtisen puheenvuoro oli lähinnä jäänne muinaisuudesta. (Ed. P. Lahtinen: Kumpi on viimeksi ollut verstaalla?) Oli hyvin mielenkiintoista kuun-

nella tätä puheenvuoroa varsinkin siinä mielessä, että hän näki tämän esityksen niin kovin kielteisenä työntekijöiden kannalta. Kuitenkin henkilöstörahastolakiesitys on tehty hyvässä yhteisymmärryksessä työntekijä- ja työnantajajärjestöjen kesken. Harvoin on sosiaalivaliokunnassa saanut kuulla niin yksimielisiä kannanottoja kuin tästä lakiesityksestä on annettu, ja tämä koskee todellakin kaikkia työntekijäjärjestöjä ja kaikkia työnantajajärjestöjä.

Ed. P. Lahtinen piti henkilöstörahastoa todella pahana uhkana henkilöstön kannalta. Siinä suhteessa voin tietysti lohduttaa häntä, että rahastoahan ei synny, jos henkilöstö yrityksessä ei ole rahaston kannalla. Aina voi tietenkin tehdä asiasta kielteisen päätöksen yrityksessä, jos siltä näyttää, että systeemi ei onnistu. Mutta toistan vielä sen, että näin yksimielistä lakiesitystä en ole vielä tässä eduskunnassa nähnyt kuin tämä on ollut.

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tainan on kyllä täytynyt kuunnella erityisen huonosti asiantuntijoita valiokunnassa, jos hän sanoo, että näin yksimielistä esitystä hän ei ole aikaisemmin tavannut. Ensinnäkin kaikilla neljällä työntekijäpuolen keskusjärjestöllä oli yhteinen muutosesitys, joka koski useita lakiesityksen kohtia. Monet yksittäiset työnantajienkin edustajat ilmaisivat valmiutensa muuttaa tätä esitystä, erityisesti juuri kymmenen vuoden määräaikaa. Sitä pidettiin liian pitkänä eikä nähty sen motivoivan työntekijöitä. Samoin kolmen vuoden määräaikaa irtisanomistapauksissa, ennen kuin rahasto-osuus maksetaan, pidettiin liian pitkänä.

Hämmästyttävää tässä oli oikeastaan se, että työntekijöiden ja työnantajien edustajilta löytyi niin paljon yksimielisyyttä muuttaa tätä lakia. Valitettavasti muutokset eivät kuitenkaan toteutuneet sen vuoksi, että Matti Pekkanen, joka on tämän esityksen isä, oli sitä mieltä, että mitään ei voi muuttaa. Valiokunnan hyvät yritykset kilpistyivät tällä kertaa Pekkasen vastustukseen. Ed. Taina on todella huonosti kuunnellut asiantuntijoita, jos hän voi käyttää sellaisen puheenvuoron kuin äsken.

Ed. P. Lahtinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Gustafssonille (Ed. Gus-

tafsson: Edustaja Gustafssonille!) toteaisin työvauhdin kiristämisestä, että mikäli tulosta ei synny edellistä vuotta enemmän, ei myöskään jaettavaa rahaa synny. Kun ed. Gustafsson totesi, taikka ainakin ymmärsin hänen niin tarkoittavan, että teknologian kehittämisellä lisätään tulosta enemmän kuin työntekijöiden työvauhtia kiihdyttämällä, (Ed. Gustafsson: Aivan oikea tulkinta!) niin en usko, että teknologian kehitys jatkuu samaa vauhtia enää kovin pitkään kuin 10—15 viime vuoden aikana, joten tässä suhteessa työntekijän selkänahka on ainoa, josta sitten otetaan jaettavaa rahaa.

Ed. Tainalle toteaisin, että en usko, että valiokunnassa vastalauseita olisi tehty, jos niin yksimielisiä oltaisiin, mitä ed. Taina puheenvuorossaan esitti.

Ed. Taina (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluaisin vain kommentoida keskustelua määräaajoista. Tämähän oli tosiaan asia, josta paljon valiokunnassa keskusteltiin, ja kun tästäkin asiasta kuultiin asiantuntijoita, niin jos nyt oikein muistan, kaikki asiantuntijat kannattivat niitä määräaikoja, joita lakiehdotuksessa esitetään. Syy on se, että kysymys on näiden rahastojen vakavaraisuudesta, ja lähinnä on kysymys työntekijöiden edusta. En usko, että jos käytännössä todetaan, että rahasto on vakavarainen ilman pitkää pääomankeräämistä, varmaankaan tämä ei ole mikään kynnyskysymys. Mutta alkuvaiheessa on todettu, että pitkä määräaika tarvitaan, jotta rahastoilla olisi jotain merkitystä.

Jos olen oikein ymmärtänyt, niin todella kysymys on työntekijäpuolen edusta. Siitä syystä olen hämmästynyt siitä, miten paljon arvostellaan niiden taholta näitä määräaikoja, jotka ovat mielestään aina puhumassa työntekijäpuolen kannalta asioista.

Ed. Kärhä: Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys henkilöstörahastolaiksi on, kuten täällä on tullut jo mainittua, yksi tärkeä osa työelämän uudistamista. Se on myös monella tavoin mielenkiintoinen ja esimerkiksi kelpaava laki. Mainittavaa ja esimerkillistä on se, että lain pohjana on ollut yksimielinen komiteatyöskentely, mikä on ollut melko harvinaista. Vaikka kysymyksessä on ollut aivan uusi järjestelmä ja yrityksen ja sen työntekijöiden kannalta todella merkittävä ja

laaja asia, siitä huolimatta on tuo yksimielisyys saavutettu.

Uskallan myös liittyä niihin mielipiteisiin, jotka ovat tänään tuoneet esiin sen, että yksimielisyys on heijastunut lain käsittelyyn myös myöhemmissä vaiheissa eli valiokuntatyöskentelyssä. Laki on edennyt sujuvasti. Muutosesitykset ovat luonnollisia, niissä on ollut kysymys lähinnä makuasiasta, onko jokin aikamäärä kymmenen vai seitsemän vuotta. Näitä vuosia on heitelty siellä aivan kuin arpoja. Kun on näin suuresta uudesta laista kysymys, toki on erilaisia vaihtoehtoja, ja kun lisäksi on kysymys melko avoimesta laista.

Esimerkillistä tässä lakiesityksessä on mm. se, että laki antaa erinomaisella tavalla mahdollisuuden työpaikan yhteistyömuotojen kehittämiseen ja samanaikaisesti tukee henkilöstön taloudellista osallistumista sekä yrityksen talousrakennetta ja kilpailukykyistä tuotantoa. Lain päämäärässä toisin sanoen toteutuu monta hyvää periaatetta ja tavoitetta. Laki perustuu vapaaehtoisuuteen ja osapuolten laajaan yhteistyöhön, mitkä seikat on niin ikään kirjattava lain myönteisiksi puolisiksi.

Kaiken kaikkiaan henkilöstörahastolakia on ollut ilo tehdä valiokunnassa. On ollut tuntumaa siitä, että on syntymässä laki, jolla saattaa olla kauaskantoinen ja suorastaan mullistava merkitys suomalaisessa työ- ja yrityselämässä ja työilmastossa. Jos laki onnistuu siinä määrin kuin esimerkiksi komitean puheenjohtaja Matti Pekkanen odottaa, on lailla jopa kansantaloudellisesti merkittävä asema suomalaisten yritysten rahoittajana, palkansaajien tulon lisääjänä ja työtehon nostattajana. On kysymys parhaimmassa tapauksessa miljarditason pääomista, kuten valiokunta asian ilmaisi.

Valiokunnassa ovat asiantuntijat poikkeuksetta olleet lain hyväksymisen takana. Lakiesityksestä on innostuttu, mutta toisaalta on myös väheksytty sen merkitystä. Siihen on toki haluttu muutoksia, mutta yhtä kaikki jokainen osapuoli on toivottanut lain tervetulleeksi. Muun muassa kaikki palkansaajajärjestöt kiirehtivät äsken mainitulla yhteisellä kirjelmällään lain käsittelyä valiokunnassa ja lain voimaantuloa jo ensi vuoden alusta.

Henkilöstörahastolaki on tarkoituksella laadittu avaraksi ja eräänlaiseksi puitelaiksi,

jotta se antaisi tarpeellista väljyyttä yrityskohtaisille sovellutuksille. Laissa on toisin sanoen säädetty vain tietyt minimiraamit. Näin sen on katsottu parhaiten palvelevan erilaisia henkilöstöryhmiä ja yrityksiä ja näiden molempien tarpeita.

Väljä laki jättää aina lainlaativalle kysymysmerkkejä ja miettimistä, tuleeko lainsäätäjän tahto aina ja kaikissa yksityistapauksissa toteutettua. Sosiaalivaliokunta lisäsi lakiin pari tarkennusta ja täsmennystä, ja sanoisin, että näin tehtiin varmuuden vuoksi. Varmuuden vuoksi tarkennettiin 27 §:n sääntämää aikaa, jonka kuluttua työpaikan jättävällä työntekijällä on oikeus rahasto-osuutensa nostamiseen. Ja varmuuden vuoksi täsmennettiin rahaston hallituksen jäsenmäärä vähintään neljäksi henkilöksi. Näin sen vuoksi, että neljän suurimman palkansaaja-järjestön jäsenyys olisi turvattu rahaston päätöksenteossa.

Henkilöstörahastojärjestelmään liittyy olennaisesti ja monella tavalla työpaikan henkilöstön koulutus, jota tulevaisuudessa tarvitsemme entistä laajemmin. Osa voittopalkkioeristä voidaan ja niitä suositellaankin käytettäväksi henkilökunnan koulutukseen ja muuhun jäseniä yleisesti hyödyttävään tarkoitukseen. Mutta myös itse rahastojärjestelmän käyttöönotto ja sen jatkuva hoito vaatii jäseniltä ja jäsenten edustajilta tietoa ja taitoa taloudellisissa kysymyksissä ja näihin kysymyksiin kouluttamista. Koulutustarpeen toi valiokuntakin mietinnössään korostetusti esille.

Täällä on jo puututtu siihen, että mm. verotusta koskevat kysymykset ovat jääneet avoimiksi. Vaikka verotus ei kuulu sosiaalivaliokunnan toimenkuvaan, valiokunta kuitenkin otti tältä osin asiaan kantaa. Valiokunta korosti, että verotus on hoidettava niin, ettei se milään osin kertaannu. Valiokunta katsoi myös, ettei jäsenen nostamasta rahasto-osuudesta ole pidätettävä sosiaaliturva- ja kansaneläkemaksua. Toisin sanoen rahasto-osuudet eivät ole palkkatuloa.

Arvoisa puhemies! Vapaaehtoisuuteen ja yritysکوhtaisuuteen perustuva henkilöstörahasto on aitoa suomalaista alkuperää. Verrattuna esimerkiksi ruotsalaisiin palkansaajarahastoihin ei voida puhua samasta järjestelmästä. Suomen henkilöstörahastojärjestelmä ja Ruotsin pakkorahastojärjestelmä ovatkin toisilleen varsin kaukaisia sukulaisia. Suoma-

lainen rahastomalli on kaikin puolin mielenkiintoinen järjestelmä, jonka käytännön toteutus perustuu kahden tasavertaisen neuvottelijapuolen eli yrityksen johdon ja henkilöstön yhteiseen ja yksimieliseen sopimukseen. Tältä osin olen täysin eri mieltä kuin ed. P. Lahtinen edellä katsoessaan tämän järjestelmän antavan työnantajalle työntekijään nähden alistavan aseman. Kysymys on todella yksimielisestä sopimuksesta ja tasavertaisista sopijapuolista.

Mutta vasta käytännössä tulemme todellisuudessa näkemään ja kokemaan sen, löytyykö suomalaisesta työpaikkaympäristöstä sitä kypsytyä ja toisen osapuolen huomioon ottamista, joka on edellytyksenä käsillä olevan lain käytännön onnistumiselle. Joka tapauksessa onnistumisen avaimet on nyt annettu suoraan työpaikoille.

Ed. P. Lahtinen: Arvoisa puhemies! Ed. Kärhälle toteaisin, kun hän painotti kovasti yhteistyömuotoja ja niitä mahdollisuuksia, joita tämä laki on antamassa teollisuuteen, että meillä on ollut ja tällä hetkellä on vielä toiminnassa yhteistoimintalaki, jota aikaisemmin meillä oli tuotantokomitealaki, meillä on työsopimusjärjestelmä, meillä on työsuojelujärjestelmä, ja kaikista me joudumme tappelemaan työnantajien kanssa. Mistä tämä yhteistyömuotojen ihailu nyt olisi tullut työnantajien mieliin, kun tämä edelleenkin perustuu vapaaehtoisuuteen? Näin ollen minä en kovasti luota siihen, että työnantajat olisivat vapaaehtoisesti jotakin jakamassa ohi työehtosopimusten, jotka määräävät työntekijälle jotakin maksettavaksi, vaan erilaisilla konsteilla tämä tulo kyllä pois "nyysitään".

Ihmettelen, minkä vuoksi ei tulon lisäystä, jota nyt mainostetaan niin kovasti tämän lain yhteydessä, suoraan työehtosopimuksella jaeta kaikille. Halutaanko tällä lailla todella vaikuttaa epäsolidaariseen palkkapoliikkaan siten, että joillekin jaetaan rahaa, kun taas joillekin ei jaeta? Tähänhän laki käytännössä teollisuudessa johtaa.

Väitettiin, että laki on kovasti yksimielisyyden vallitessa luotu, mutta epäilen, onko valiokunnassa kuunneltu kaikkia mielipiteitä yhtä tarkasti, koska kuitenkin lakiin liittyy useita vastalauseita.

Ed. Kuuskoski-Vikatmaa: Arvoisa puhemies! Minäkin haluan vielä puuttua

yksimielisyyksykseen. Tämän lainsäädännön tarkoituksena on edistää yhteistyötä ja yhteisymmärrystä työelämässä ja työpaikoilla. Sellaisen lainsäädännön täytyy tietysti pohjautua työmarkkinaosapuolten ja hallituksen väliseen yhteiseen neuvotteluun ja yhteiseen tahtoon. Siltä pohjalta lainsäädäntö on valmisteltu. Kyllä tämä lainsäädäntö eräiltä osin kertoo myös, että sitä yhteistä tahtoa, yhteistä luottamusta ennen kaikkea on aika vähän. Tähän viittasi ministeri Louekoski mm. lähetekeskustelussa. Häinkin olisi toivonut tietyissä asioissa, että kompromissit olisivat olleet rohkeampia.

Olen henkilökohtaisesti sitä mieltä, että tämän tyyppistä lainsäädäntöä voidaan tehdä vain yhteisymmärryksen pohjalta. Varmasti valiokuntien saamat kannanotot kertovat siitä, että kompromissi on tehty ja sen takana halutaan pysyä. Toivottavasti tämä merkitsee suuria askeleita eteenpäin.

Olen tietyllä tavalla eri mieltä ed. P. Lahtisen kanssa siitä, että kun tämän tarkoituksena on edistää yhteistyötä, vapaaehtoisuus on myös yksi osa siitä. Minä toivon, että se innostus, jota nyt väitetään olevan ilmassa, on todellista ja tältä pohjalta lähdetään yrityksissä liikkeelle. Me olemme aika monta kertaa kokeilleet pakkoa, ja sen seuraukset ovat olleet aika huonoja. Tämän lainsäädännön kohdalla ei minusta ole syytä siihen mennä.

Ed. Kärhä: Arvoisa puhemies! Ed. P. Lahtisen puheenvuoron johdosta haluaisin kertoa hänelle, että valiokunnassa oli ilo kuulla meillä jo vapaaehtoisella pohjalla toimivista voitto-osuusjärjestelmistä ja voittopalkkiojärjestelmistä ja niistä valmisteluista, jotka ovat jo käynnissä henkilöstörahaston luomiseksi erilaisissa yrityksissä. On jo mallisäännöt, ja on jo tietyissä yrityksissä sovittu rahaston mallista, säännöistä, ja kaikki on valmiina käynnistämistä varten. Esiin tulleet esimerkit antoivat aiheen odottaa, että tämän kaltainen vapaaehtoisuuteen perustuva järjestelmä toimii.

Se, että pakolla jotakin määrätään, tuottaa aina vastarintaa, se on aivan selvä. Sen takia on tämän lain eduksi sanottava, että siinä annetaan ihmiselle mahdollisuus toimia vapaaehtoisesti tasaveroisena kenenkään pakottamatta. Olen vakuuttunut siitä, että kun tulee tietoa henkilöstörahastojen onnistumi-

sista ja niiden perustamisista, tottahan toki tämä leviää yrityksestä toiseen.

Ed. P. Lahtinen: Arvoisa puhemies! Tietääkseni tällaisia valmisteluja on suoritettu ainoastaan yrityksissä, jotka ovat valtiojohtoisia, yhtään ainoata yksityistä yritystä en tiedä, joten tässä suhteessa emme voi vielä puhua mitään siitä, mihin ollaan menemässä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

16) Ehdotus laiksi leimaverolain 4 ja 10 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 66

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 32

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 32.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

17) Ehdotus laiksi investointivarausrain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 10

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 33

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 33.

Keskustelu:

Ed. E. Aho: Arvoisa puhemies! Kun viime syksynä verouudistukseen liittyvät lait käsiteltiin eduskunnassa, ne tuotiin tänne kaikki samanaikaisesti. Se oli hallituksen tahto ja tarkoituksenmukaista myös opposi-

tion mielestä. Nyt hallitus on valinnut kuitenkin täysin toisen linjan. Verouudistukseen liittyvät lait tuodaan pala palalta eduskuntaan. Ilmeisesti hallitus kuvittelee, että sillä tavalla oppositiorintamaa voidaan murtaa ja saada ainakin osa näistä laista säädetyksi pysyvinä voimaan. (Min. Vennamo: Ei, vaan on enemmän aikaa käsitellä kutakin lakia!) — Jos, ministeri Vennamo, näitä olisi haluttu eduskunnassa käsitellä, mihin mekin hyvin mielellämme olisimme osallistuneet, kieltämättä siihen olisi ollut aikaa. Mutta ehkä myöhemmin voimme palata siihen lopputulokseen, mikä eduskuntakäsittelyssä syntyi. Se ei taas ollut opposition syy, vaan se oli kyllä hallitusryhmien syy, että kunnollista käsittelyä ei tänä keväänä eduskunnassa näitten lakien osalta saatu aikaan.

Investointivarauslaki ja parhaillaan valtiovarainvaliokunnassa viimeisteltävänä oleva elinkeinoverolaki kytkeytyvät läheisesti toisiinsa. Meidän mielestämme tulisi nytkin noudattaa samaa käytäntöä, ne tulisi käsitellä täällä samanaikaisesti. Se olisi ollut mahdollista, jos valiokunta sitä olisi halunnut.

Jotta samanaikaisuus voisi toteutua, ehdotan, arvoisa puhemies, että tämä asia pantaisiin pöydälle eduskunnan ensi tiistain täysistuntoon, jolloin elinkeinoverolaki on myös valmis ensimmäistä käsittelyä varten.

Ed. Pekkarinen: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. E. Ahon tekemää ehdotusta.

Ensimmäinen varapuhemies: Kun on tehty ehdotus asian pöydällepanosta ja sitä on kannatettu, on asia jäävä pöydälle. Kehotan seuraavia puhujia ilmaisemaan käsityksensä pöydällepanon ajasta.

Ed. Skinnari: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että asia pannaan pöydälle eduskunnan seuraavaan täysistuntoon.

Ed. Hurskainen-Leppänen: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Skinnarin ehdotusta.

Keskustelu pöydällepanosta julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. E. Aho ed. Pekkarisen kannattamana ehdottanut, että asia pantai-

siin pöydälle ensi tiistain täysistuntoon. Ed. Skinnari ed. Hurskainen-Leppäsen kannattamana on ehdottanut, että asia pantaisiin pöydälle seuraavaan täysistuntoon.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Ed. Skinnarin ehdotus "jaa", ed. E. Ahon ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 18 jaa- ja 43 ei-ääntä; poissa 138. (Koneään. 1)

Eduskunta on hyväksynyt ed. E. Ahon ehdotuksen.

Asia pannaan pöydälle ensi tiistain täysistuntoon.

18) Ehdotus laiksi rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 56
Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 36

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 36.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

19) Ehdotus laiksi ilmansuojelulain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 33
Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 14

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 14.

Keskustelu:

Ed. Kokko: Arvoisa puhemies! Ilman pilaantuminen ja ilmansuojelu ovat viime

aikoina nousseet monin eri tavoin esille. Ilman saasteiden aiheuttamat metsätuhot ovat tosiasia myös tämän päivän Suomessa. Ilmansuojelussa on kysymys elinympäristöstämme ja terveydestämme. Toisaalta on myös kysymys tärkeimmän teollisuutemme raaka-aineen puun tuottamisesta ja riittävydestä tulevaisuudessa. Tutkijat ovat huolissaan ilmakehän otsonikerroksen tuhoutumisesta ja uhkaamassa olevasta ns. kasvihuoneilmapiiristä, ilmaston lämpenemisestä.

Nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys ilmansuojelulain muuttamisesta tähtää siihen, että Montrealin sopimuksen velvoitteita pystytään noudattamaan Suomessa. Suomi allekirjoitti tuon sopimuspöytäkirjan, ja se tuli voimaan vuoden 1989 alussa. Lainmuutos antaisi valtioneuvostolle mahdollisuuden yleisin ohjein ja määräyksiin vaikuttaa otsonikerroksen suojelemiseksi merkityksellisten aineiden, valmisteiden ja tuotteiden valmistukseen, maahantuontiin, luovuttamiseen ja käyttöön.

Ilmansuojelu on laajasti kansainvälinen kysymys. Huomattava osa ilman saasteista tulee maamme rajojen ulkopuolelta meille. Omien päästöjen vähentämisen ohella tarvitaan siten jatkuvaa kansainvälistä aloitteellisuutta, jota Suomi toki on osoittanutkin, esimerkiksi noin kuukausi sitten Helsingissä pidetyssä Wienin sopimuksen osapuolten kokouksessa. Oman ongelmansa ilmansuojelussa muodostavat kehitykseen ja monet erittäin väestörikkaat valtiot.

Valiokunta kuuli käsittelyn aikana runsaasti asiantuntijoita. Lausuntojen perusteella tuli selvästi ilmi, että hallituksen esitys on askel myönteiseen suuntaan mutta samalla esitys on vähäinen ja vanhentunut jo käsittelyn aikana. Tarve muutokseen on ajanut esityksen ohi. Valiokunnan keskustelussa tuli suurempi lain muutostarve selvästi todetuksi. Kuitenkaan valiokunnan enemmistö ei ollut valmis ehdotettua suurempiin lakimuutoksiin. Hallitusryhmien edustajat pidättäytyivät hallitukseen esitykseen. Ainoa vähäinen muutos tehtiin 9 a §:ään, otsonikerroksen suojeleminen laajennettiin ilmakehän suojelemiseksi. Muut esillä olleet muutostarpeet tulivat vain ponsina valiokunnan mietintöön. Tämä tapahtui sen jälkeen, kun hallitusryhmät ensin asiasta kiisteltään lopulta pääsivät yksimielisyyteen, että hallituksen esitys hyväksytään sen esityksen mukaisena.

Tärkeimpinä kysymyksiä valiokunnan keskusteluissa olivat esillä cfc-yhdisteiden rajoittamisaikataulun nopeuttaminen, ilmoitus- ja lupamenettelyn yhdistäminen ja poikkeuksellisten tapahtumien aiheuttama ohjeiden- ja määräystenantovaltuus lääninhallituksille. On valitettavaa, että näitä muutoksia ei valiokuntakäsittelyssä lakiin voitu tehdä. Todennäköisesti esimerkiksi lupamenettelyyn joudutaan palaamaan lähiaikoina, ehkä jo noin vuoden kuluttua. Näin lyhytaikainen muutos ei voi olla hyvää lainsäädäntömenettelyä.

Valiokunnan mietintöön liittyy oppositioryhmiä edustajien yhteinen vastalause. Siinä ehdotetaan lakiin lisättäväksi säännös ilmakehän suojelemiseksi tarpeellisen kiellon nopeuttamisesta vuoden 1995 alkuun, jolloin säännös vastaisi Ruotsin ja Norjan aikataulutavoitteita. Samoin ehdotetaan ilmansuojelulain 11 §:ssä tarkoitetun uuden toiminnan saattamista luvanvaraiseksi 1.1.1991 lukien. Lakiin tulisi myös ottaa määräys laiterikosta tai muusta poikkeuksellisesta tapahtumasta johtuvasta ilmoitusvelvollisuudesta lääninhallitukselle ja ympäristölautakunnalle. Lääninhallitus voisi tällöin lain perusteella antaa määräyksiä päästöjen rajoittamisesta ja muista tarpeellisista toimenpiteistä.

Totean myös, että vastalauseen muutosehdotukset vastaavat keskustan puoluevaltuuskunnan esittämiä kannanottoja. Ollakseen uskottava esittäessään vaatimuksia muille valtioille rajoituksista Suomen tulee pystyä nopeuttamaan omia säännöksiään, ja tavoitteena tulee olla läntisten naapurimaiden aikataulu.

Eräiden teollisuuden asiantuntijoiden taholta todettiin, että freonien ja halonien käytölle ei vielä ole kaikissa tuotteissa kehitetty korvaavia aineita, joiden käyttö olisi tuotannossa kannattavaa. Sen tähden on tarpeellista, että näissä tapauksissa yhteiskunta tukisi siirtymäkautena kotimaista pientä ja keskisuurta teollisuutta, jos sille aiheutuu rajoituksista kohtuuttomia lisäkustannuksia ja kilpailukyvyyn heikkenemistä. Tätä korostetaan myös vastalauseen perusteissa.

Arvoisa puhemies! Hyväksyessään ilmansuojelulain muutoksen sisällön eduskunta ottaa nyt ratkaisevasti kantaa ilmansuojelun kehittämisen aikatauluun Suomessa. Valittavana on kaksi vaihtoehtoa: hallituksen esitys

tai vastalauseen mukainen nopeutettu aika-
taulu.

Ed. Hurskainen-Leppänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kokko väitti, että hallituspuolueiden tekemä muutosesitys 9 a §:ään oli vähäinen muutos. Olen toista mieltä. Kun otsonikerros-sana vaihdettiin ilmakehä-sanaksi, muutos on erittäin merkittävä.

Lisäksi hallituspuolueiden keskuudessa oli valmiutta tehdä myös laajempia muutoksia esitykseen, mutta kokoomuksen tiukan vastustuksen myötä jouduimme luopumaan niistä.

Ed. Kokko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Totesin, että voitiin tehdä vain yksi muutos, ja mielestäni tuo muutos ei ole kovin ratkaiseva. Tietysti se laajensi käsitettä, kuten totesin. Mitä hallitusryhmät keskenään kiistelivät, siitä en tarkemmin tiedä muuta kuin sen, mitä valiokunnassa kuulin. Lopputulos oli kuitenkin, että mitään muutoksia lakiin ei tämän enempää voitu tehdä hallitusryhmien päätöksellä.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Eduskunta käsittelee nyt ehkä historiansa aikana ensimmäisen kerran lyhyen ajan sisällä sellaisia lainsäädäntöhankkeita, joilla on globaalisia ulottuvuuksia. Atomivastuulain tai ydinvastuulain merkitys on laaja sekä periaatteellisessa että — toivottavasti ei koskaan — käytännöllisessä mielessä. Kemikaalilaki saatiin juuri käsiteltyä. Sillä on hyvin suuri periaatteellinen merkitys. Valitettavaa on, että siinä valittu tapa suhtautua kemikaaleja koskevaan lainsäädäntöön jäi puolitiiehen. Nyt on kysymys ilmansuojelulain muuttamisesta toivottavasti tarpeita vastaavaksi.

Kemikaalilain yhteydessä äänestettiin myös freonien ja halonien käytöstä luopumisesta, ja tuossa yhteydessä näyteltiin eduskunnan historiassa mielenkiintoinen näytelmä. Laki- ja talousvaliokunnan hallituspuolueisiin lukeutuvat edustajat ed. Joenpaloa lukuun ottamatta äänestivät omaa ehdotustaan vastaan kaksi kertaa. Näinhän saa tehdä, mutta mielenkiintoista se on todeta eduskunnan pöytäkirjaan.

Nyt käsitellään sellaista lakiesitystä, jolla on toiminnallisesti todella kiire. Juuri tällä

hetkellä on menossa 15—20 kilometrin korkeudella päittemme yläpuolella ketjureaktio, jossa klooriatomit tuhoavat otsonikerrosta. Tuo ilmiö on siinä määrin merkittävä, että siihen liittyen yritysmaailmassa maapallolla on nähty sellaista, mitä ei ole koskaan ennen havaittu. Nimittäin 1920-luvun lopussa amerikkalainen Du Pont -konserni syntetisoi teollisesti ensimmäiset freonimolekyylit ja sittemmin loi niiden massavalmistuksen. Se pääsi tällä tavalla parhaimmillaan 3 miljardin markan vuotuiseseen liikevaihtoon. Sitten noin 12 vuotta sitten tämä yhtiö havaitsi, että se on tekemässä maapallolle kohtalokasta virhettä. Silloin nimittäin havaittiin se, että freonien ja halonien avulla tuhotaan maapalloa ultraviolettisäteilyltä suojaavaa otsonikerrosta.

Du Pont -konsernilla oli varaa ilmiön havaittuaan yrityskuvansa pelastaakseen tehdä päätös siitä, että se luopuu kyseisten aineiden valmistuksesta. Samanaikaisesti, kun se teki tästä ikään kuin sisäisen periaatteellisen päätöksen, se käynnisti korvaavan aineen kehittämisen freoneja korvaamaan. Tämä on hyvin tunnettu HCFC 134a -projekti. Sitä on siis viety läpi jo 12 vuotta eikä — niin kuin Suomen lehdistössä on viime aikoina sanottu — hyvin lyhyen aikaa. On vain lyhyen ajan kysymys, koska tämä korvaava aine on valmis kaupallisessa mielessä hyödynnettäväksi. Sillä ei toivottavasti ole niitä haitallisia vaikutuksia, joita freoneilla on.

Du Pontin mallia seuraten länsisaksalainen Hoechst on tehnyt samanlaisen ratkaisun. Äskettäin, pari viikkoa sitten, Japani valtiona päätti asettaa freonien tuotannolle tuotantokiintiöt. Olen miettinyt viikonvaihteen aikana, miksihän Japani teki näin. Ja selitys on omani, ei tietoon perustuva. Minä ajattelen näin, että Japanissa havaittiin se, että jos ultraviolettisäteilyn määrä merissä kasvaa, se tuhoaa merien planktoneliöstön, se tuhoaa kalojen ravinnon, se tuhoaa kalakannat, ja Japanilla on yksi maapallon suurimmista kalastuslaivastoista. Olkoon selitys sitten oikea tai väärä.

Menneen toukokuun aikana Aerosolivalmistajien Euroopan-liitto päätti, että ensi vuonna luovutaan 90 prosentista freonien tuotantoa. Sen, mitä Ruotsi ja Norja ovat tässä asiassa päättäneet, valiokunnan arvoisa puheenjohtaja äsken jo totesi. Nopeampaa

aikataulua ajaa Saksan liittotasavalta. Ranskassa on päästy vapaaehtoiseen sopimukseen hiukan hitaammasta aikataulusta kuin Saksan liittotasavallassa. Unepin kongressi järjestettiin täällä Suomessa. Siellä Unepin johtaja vaati todella nopeaa aikataulua. Häntä tukivat mm. tasavaltamme herra presidentti ja ympäristöministeri Bärhund. Näin puheet, entä teot? Niillähän on merkitystä.

Laki- ja talousvaliokunnassa ensimmäisessä käsittelyssä oli vielä järki voitolla. Se oli toiseen käsittelyyn hävinnyt, kiitos kansallisen kokoomuksen ja ed. Turusen kytkennän Teollisuuden Keskusliittoon. Hallituspuolueiden edustajista vain ed. Joenpalo säilyi uskollisena elämää voittavalle linjalle tässä asiassa. Tulen toteamaan vielä ainakin kahteen kertaan, että kokoomuslainen isäni kääntyisi haudassaan, jos tietäisi, millä tavalla ed. Turunen on käyttäytynyt tässä asiassa.

Laki- ja talousvaliokunnan mietintöön enemmistön näkemyksenä sisältyvä lakiehdotus on valitettavasti torso käytäntöön sovellettavaksi sen takia, että vaikka siinä on nyt hyvänä asiana, lisäyksenä, tuo ilmakaheiminta, niin instrumentti tämän hyvän tavoitteen toteuttamiseen valitettavasti puuttuu. Siihen olisi pitänyt saada ne muutokset, jotka oppositio vastalauseessaan tuo esiin. Olisi välttämätöntä todeta aikataulu vähintään samaksi kuin Ruotsilla ja Norjalla on, olisi välttämätöntä todeta se, että lupamenettelyyn siirrytään ja että laissa sanotaan selvä kieltovaihtoehto myös ilmoitusmenettelyä koskien ja myös se uusi 29 a §, jonka on korkeimman hallinto-oikeuden äskettäinen päätös tehnyt välttämättömäksi. Nämä ovat keskeisiä puutteita, jotka olisi ehdottomasti saatava korjaantumaan.

Valiokunnan enemmistön näkemykseen eli mietintöön sisältyy lausumia, joilla valitettavasti ei kuitenkaan ole käytännön merkitystä. Muistamme hyvin työllisyyslain porras-tuksen yhteydestä, kuinka hyväksyttiin valtava määrä hienoja ponsia lähes yksimielisesti. Yhtään niistä ei ole toteutettu.

Arvoisa puhemies! Tällä lailla on valtiopäiväjärjestyksen mukaan toinen ja kolmas käsittely. Niissä tulen rusikoimaan kansallista kokoomusta vielä huomattavasti kovemmin kuin tässä ensimmäisessä käsittelyssä.

Ed. R. Aho: Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksen tarkoituksena on ollut puuttua

ensisijaisesti täysin halogenoitujen kloorifluorihiilivetyjen eli cfc-aineiden käyttöön. Näiden aineidenhan on todettu heikentävän yläilmakehän otsonikerrosta, joka suojelee maapallon elämää ultraviolettisäteilyltä.

Hallituksen esityksessä oli kuitenkin puutteita. Ensinnäkin uusi 9 a § olisi turhaan rajoittunut vain otsonikerroksen suojeluun. Valiokunta kuitenkin muutti tältä osin lakiehdotusta niin, että säännös koskisi ilma-kehää eikä vain sen yhtä osaa. Tämä parannus vain ei näytä kelpaavan kaikille Teollisuuden Keskusliiton hännystelijöille. Lienee syytä uskoa, että valiokunnan kanta kuitenkin kestää tässä salissa.

Hallituksen kaavailema freonien käytön supistamisvauhti on liian hidas. Siinä ympäristöministerin kynää näyttää ohjaavan kaupan ja teollisuuden ministerin käsi. Hallituksen tarkoitus on vähentää kloorifluorihiilivetyjen käyttöä vuoteen 1993 mennessä 50 prosentilla ja vuoteen 1988 mennessä 85 prosenttia. Valiokunnan vähemmistöön jääneen kannan mukaan valmistus ja käyttö olisi kielletty jo vuodesta 1995 ja sitä paitsi kielto olisi koskenut muitakin otsonikerrosta tuhoavia aineita. Myöskään ilmoitusmenettelyn muuttaminen lupamenettelyksi ei kelpanut valiokunnan enemmistölle. Silläkin kohdin hallituksen panssarointi piti.

Freoneja käyttävän teollisuuden on ennen pitkää etsittävä uusia, korvaavia kemikaaleja. Valiokunnassa SKDL, vihreät ja keskusta olisivat halunneet nopeuttaa tätä etsintää, mutta valitettavasti ympäristöministerin hidastelu-aikataulu piti.

Helpointa korvaavien aineiden löytäminen on aerosolien valmistuksessa. Siinäkin tosin saatetaan mennä siitä, mistä aita on matalin, eli ensinnä turvaudutaan niihin freonilaatuihin, jotka eivät sisälly Montrealin pöytäkirjaan. On julistettu, että vaikeinta freonien korvaaminen olisi elektroniikkateollisuudessa, eikä se olisi helppoa myöskään kylmälaitteissa. Kylmälaiteteollisuus kiertänee kielletävät freonit siirtymällä vähemmän vaaralliseksi julistettujen versioiden käyttöön. Minusta valiokunnan olisi kannattanut paneutua tähän erittäin vaarallisen freonin korvaamiseen vain vaarallisella. Valitettavasti valiokunnan enemmistö pitäytyi hallituksen suppeassa kannassa.

On myös uskottavaa, että näihin kieltoihin on palattava yhä uusien aineiden kohdalla,

sillä kemikaaleja kehitetään ja otetaan käyttöön valtavalla vauhdilla ilman, että niiden suoria tai välillisiä vaikutuksia selvitetään työsuojelun tai ympäristön kannalta.

Elektroniikkateollisuudessa ainakin IBM on huomannut, että osassa käyttökohteita freonit ovat korvattavissa puhdistetun veden ja ilman käytöllä. Myös Ericsson on ilmoittanut pyrkimyksestään luopua freoneista piirilevyjen puhdistamisessa tämän vuoden loppuun mennessä. Elektroniikkateollisuus tosin väittää, että vaativimmissa kohteissa ei olisi muita vaihtoehtoja. Vaihtoehtoja ei myöskään tule, ennen kuin teollisuus kielloilla pakotetaan ne etsimään tässä maassa.

Arvoisa puhemies! SKDL:n eduskuntaryhmä tulee kannattamaan valiokunnan mietintöön liitettyä vastalauseita myöhemmissä käsittelyissä.

Ed. Jokinen: Arvoisa puhemies! Harvoin on valiokunnan mietintöön liitetty niin perusteellista asiantuntijalausuntoa kuin ilmansuojelulain mietinnössä oleva vastalause sisältää. Valiokunnan virallinen mietintö puolestaan ei sano oikeastaan mitään. Jälleen kerran hallitus on asialla oleellisimman ilmetessä vain esityksen otsikossa. Pelkkää pintaliittoa ovatkin sitten selitykset. Hallituksen hallitessa asianomaisen valiokunnan enemmistön pitääkin tyytyä tällaiseen. Heidän on pakko tietää, ettei näillä toimilla saada muutosta tämän päivän tilanteeseen eikä vähennystä ilman saastumiseen.

Myös Suomen hallituksen ja valmistelevan virkamieskunnan pitäisi tietää, mitä kello on jo lyönyt ja mitä seurauksena ilman saastumisesta on jo tapahtunut. Miksi ei tehdä sitä nyt vihdoin, mikä olisi pitänyt tehdä jo vuosikymmeniä sitten. Tietoa on ollut saatavissa ainakin 1960-luvulta alkaen, ja tiedon määrä on viime aikoina moninkertaistunut, joten hälytyskellot soivat jo varsin kuuluvasti. Kuitenkin freonien käyttö jatkuu edelleen.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan ilmansuojelulakia muutettavaksi siten, että valtioneuvoston yleisin ohjein ja määräyksiin voitaisiin vaikuttaa otsonikerroksen suojelemiseksi merkityksellisten aineiden, valmisteiden ja tuotteiden valmistukseen, maahantuontiin, luovuttamiseen ja käyttöön. Lisäksi valtioneuvoston ohjeita ja määräyksiä voitaisiin antaa myös ilman laadusta ja laskeumista ym. Sitten puututtaisiin ensisijaisesti eräisiin

muihin uhkatekijöihin ja päästöihin, puututaisiin, voitaisiin jne. Mitä on tämä puuttamisen mahdollisuus? Mitä virkaa on tällaisella lainsäädännöllä, josta heti näkee, ettei sitä ole edes tarkoitettu korjaamaan jo olevaa huolestuttavaa tilannetta.

Suomi on allekirjoittanut Montrealin pöytäkirjan 1987. Tällä pöytäkirjalla pyritään otsonikerroksen suojelemiseen ja sitä tuhoavien aineiden valvontaan ja käytön vähentämiseen. Näitä kansainvälisiä sopimuksia on allekirjoitettu jo vuosikymmenien ajan erinämisin, mutta käytäntö ei ole muuttunut paljonkaan. Koska muutkaan eivät niitä täysin noudata, niin ei Suomikaan, ei ainakaan ensimmäisenä. Näin on myös Helsingin sopimuksen laita. Sopimusten vastainen toiminta jatkuu kaikkialla, mutta kuinka kauan? Jo nyt ollaan myöhässä, mutta lainsäädäntöä ei aikaansaada sellaisena kuin se olisi nyt tällä kertaa ja kiireesti jo tehtävä.

Kun lähdetään pienin askelin eteenpäin, nousee esiin ensimmäisenä vaatimus tuhon aiheuttajien suorittaa korvauksia. Se nousee sittenkin, vaikka jo laitosta rakennettaessa ja päästöjen aikaansaajia pystytettäessä on ollut tiedossa, mitä seuraa. Nyt valiokunta edellyttää, että lääninhallituksille annetaan yhtenäiset ohjeet toiminnan harjoittajan velvollisuudesta ilmoittaa sellaisista poikkeuksellisista tapahtumista, jotka saattavat aiheuttaa ilman pilaantumista. Niistä päästöistä, jotka ovat jokapäiväisiä, jopa jatkuvia, ei kuitenkaan ilmoitella eikä niistä ylimääräisistäkään. Se on yleistä käytäntöä.

Suurten kaupunkien ja keskusten ilma on jo nykyisin niin saastunutta, että se aiheuttaa vaaratekijöitä, eikä saastunut ilma suinkaan jää ihmisen pään tasolle vaan tuhoaa tehokkaasti otsonikerroksia. Autojen pakokaasujen päästöihin ei ole konkreettisesti puututtu. On vain kulutettu aikaa puhumiseen ja kirjoittamiseen aiheesta. Suomen olisi todellakin aika jo puuttua vakavasti erilaisten ilmansaasteiden levittämiseen nyt eikä joskus tulevaisuudessa, jolloin se on jo myöhäistä.

Ehkä valiokunnan jäsenten omantunnon lepyttämiseksi on sentään saatu loppukaneetti, ettei valiokunta pidä riittävänä sitä, että valtioneuvosto voisi antaa vain otsonikerroksen suojelemisen osalta tarpeellisia ohjeita, vaan katsoo, että valtioneuvoston tulisi voida antaa ilmankehän suojelemiseksi tarpeellisia ohjeita ja määräyksiä. Tätä varten on

tehty pieniä korjauksia lakiin. Näinhän sitä on tehty vuosikymmenestä toiseen, mutta ilmansaasteet ovat vain lisääntyneet.

Tällaisella hyviä toivomuksia esittävällä lainsäädännöllä ei edetä sellaisiin ratkaisuihin, jotka ovat välttämättömiä tänä päivänä. Kilpailuun ja voittoon perustuva järjestelmämme ei kannu mitään huolta ihmisestä ja elämästä yleensä. Sen huolena on vain mahdollisimman suuri taloudellinen voitto. Tässä todellisuudessa ei ehdollisilla toivomuksilla voida estää päästöjä, jotka tuhoavat luontoa, ilmaa ja elämää. Mutta selkeitä määräyksiä ei haluta tehdä kaikesta uhasta huolimatta, koska silloin pitäisi rajoittaa niiden vapauksia, jotka luontoa vahingoittavat, ja asettaa heidät vastuuseen.

Tähän on kuitenkin lopuksi tultava. Se on pakko, tiedostaa tässäkin talossa, muutoin tuhoudumme. Koko ihmiskunta on jo veitsenterällä. Otsonikato on tosiasia. Vaikka kaikki päästöt loppuisivat tänään, kestää kauan ennen kuin luonnon vauriot korjautuvat. Kysymys on siis mitä vakavimmasta asiasta, joten tällaisen muodollisen lainkohdan aikaan saaminen on olematon askel.

Ed. Turunen: Arvoisa puhemies! Ensimmäiseksi haluan todeta, että ilman pilaaminen pitäisi välittömästi kieltää väärämielisten puheiden ja kirjoitusten esittäjiltä. Toistan: siis väärämielisten puheiden ja kirjoitusten esittäjiltä pitäisi ilman pilaamista kieltää välittömästi.

Haluan tässä ja nyt virheellistä tietoa sisältäneisiin lehtikirjoitteluihin viitaten tehdä tiettäväksi, että Turunen ei ole vaatinut ilmansuojelulakia valiokunnan mietinnön tekemisen jälkeen muutettavaksi siten, että ilmakehä muutettaisiin termiksi yläilmakehä. (Ed. Pulliainen: Mitenkä niin?) — Missä minä olen sen tehnyt? Valiokunnassa asia sovittiin. Minä kuulin viimeisenä sanan ilma-kehä. Minulla ei ollut edes tietoa, että tällaista pitäisi muuttaa mihinkään. Minulta tultiin vain kysymään, muutetaanko se. Turunen ei ole ollut suinkaan varma, hyväksytäisiinkö tällainen muutos eduskunnan seuraavissa käsittelyvaiheissa, niin kuin väitettiin lehdessä.

Turunen ei ole antanut myöskään vääriä tietoja pääministerille, vaan keskusteluitta ainoastaan ja vain sen muistion, jonka hallituspuolueiden kanssa olemme yhteisesti ja

yksimielisesti viime perjantaina sopineet. Annoin sen viime perjantaina. Siitä olimme sopineet yksimielisesti sen jälkeen, kun SDP oli tukeutunut ensin oppositioon. (Ed. R. Aho: Kannattanut, ei tukeutunut!) Siitä se yksimielisyys syntyi.

Turunen ei ole puhunut ainoastaan freonipäästöjä koskevasta laista, vaan otsonikerroksen suojelemista koskevasta, johon myös lakiesityksen antaminen on tähdännyt ja jonka vuoksi myös otsonikerroksen suojeleminen olisi tullut laissa näkyä jo yksistään johdonmukaisuuden vuoksi.

Ympäristöministeri ei ole taivuttanut kokoomuslaisia yhteisen mietinnön taakse, sosialidemokraateille antamasta henkisestä tuesta oppositioon avulla päämäärään pääsemiseksi voitaisiin sen sijaan keskustella. Kuriositeetin vuoksi on huvittavaa todeta, että Turunen, siis kokoomuslainen, puolusti sosialidemokraattisen ministerin antamaa lakiesitystä ainoana valiokunnassa lopuksi.

Ainoa oikea väite tässä ilkeiden puheiden ja kirjoitusten sekasotkussa on sanontani, ettei kokoomuksen valiokuntaryhmän mielestä ole miellyttävää tai ei ole kiva, jos valiokunnan ylitse kävellään, kun se kerran on päässyt sopimukseen hallitusryhmien kanssa lain ja mietinnön sanamuodosta. Hallituksella on puolestaan oikeus hoitaa hallitushygieniaa parhaaksi katsomallaan tavalla silloin, kun hygienia pettää. Se on hallituksen asia eikä valiokunnan jäsenen Turusen asia. Tuo kaikki edellä oleva oli siis kaikille väärämielisille tiedoksi.

Arvoisa puhemies! Kuten kaikki tietävät, on tämä hallituksen esitys annettu Montrealin otsonisopimuksen ratifiointin seurauksena. Loogisuuden vuoksi kokoomuksen mielestä ratifiointia koskeva asia olisi pitänyt näkyä myös laissa 9 §:n täydennyksenä, kuten hallitus esittikin. 9 §:hän antaa jo valtioneuvostolle mahdollisuuden antaa yleisiä ohjeita ja määräyksiä ilman pilaantumisesta. 9 a §:ssä hallituksen esityksessä olisi haluttu tähdentää ja nimenomaan tarkentaa valtioneuvoston vastuuta yläilmakehässä eli stratosfäärissä olevan otsonikerroksen suojelemiseksi, mikä perustelujen mukaan tarkoittaa nimenomaan "otsonituholaisten" eli erilaisten cfc-yhdisteiden rajoittamis- ja kieltämisvaltuuksien antamista valtioneuvostolle. Tämän lain kohdalla voin vain todeta, että tämä ei ole logiikkaa, vaan tämä on politiik-

kaa muiden valiokuntaryhmän jäsenten osalta.

Valiokunnassa kaikki olivat samaa mieltä siitä, että ilmakehämme pilaantuminen on maailmanlaajuinen ongelma ja maailmanlaajuisesti myös estettävä. Kysymys on kaiken elollisen, siinä ohessa ihmisen, eloonjäämisestä. Kaikki halusivat olla elämän puolesta. Välillä jopa kiivaskin keskustelu käytiin siitä, pitääkö koko ongelma Suomen osalta ratkaista tämän lain yhteydessä vaiko hyvin ennakkoon valmisteltuna mahdollisimman pian tämän lain hyväksymisen jälkeen. Minun tulkintani mukaan vain tästä ja ainoastaan tästä on ollut kysymys keskustelujen aallokossa. Ilmansuojelukysymyksiin joudutaan palaamaan aivan varmasti hyvinkin pian, käydäänhän tällä hetkellä keskustelua esimerkiksi haittaverosta.

Hallitusryhmät pääsivät kiemuroiden kautta sopimukseen kokoomusryhmän todettua ensin mielipiteineen jääneensä yksin parissakin lain pykälässä, mm. koko ilmakehän suojeluvaltuuksien antamisessa hallitukselle. Tällä tavalla siis 9 a § sai sen yksimielisen muodon, joka on valiokunnan mietinnössä. Mietintöön otetuista ponsista olimme yksimielisiä ihan oikeasti.

Kokoomuksen valiokuntaryhmä pitää tärkeinä mietinnön ponsissa esille tuotuja asioita, mutta, vastoin kuin oppositio, haluaa, että niiden vaatimukset tulevat lakipykälinä käsitellyyn esittelystä ja hyvin valmisteltuina. Ilmoitus- ja lupamenettelyä on varmasti syytä yksinkertaistaa ja yhtenäistää ympäristöön liittyvässä hallinnossa yleensä. Vastustimme jyrkästi opposition vaatimaan lupamenettelyyn siirtymistä, sillä on syytä ensin odottaa lokakuussa valmistuvaa komiteamietintöä yhtenäisjärjestelmästä. Sitä paitsi lupamenettelyyn siirtyminen olisi aiheuttanut sen, että uudet teollisuuslaitokset moderneine laitteineen olisivat jääneet jo nyt ruuhkatuneiden ilmoitusten jalkoihin ja vanhat, tekniikaltaan puutteellisemmat laitokset olisivat saaneet jatkaa. Lupamenettely olisi johtanut tavoitteen toimimaan itseään vastaan tässä vaiheessa.

Tärkeää on myös, että Pohjoismaat pystyisivät kulkemaan rinta rinnan samassa aikataulussa täysin halogenoitujen cfc-yhdisteiden rajoittamiseksi, ilmassa kun ei ole seiniä. Ja kun on tosiasia, että ilmakehämme pilaantuu yli 50-prosenttisesti muualta tul-

leista ilmaa pilaavista aineista, on mielestämme selvítettävä Suomen mahdollisuudet edistää muiden maiden ilmansuojelua, kuten ponnessa sanotaan.

Oppositio olisi halunnut täysin halogenoitujen kloorifluorihiilivetyjen, cfc-22:n ja halonien valmistukseen, maahantuontiin, luovuttamiseen ja käyttöön kiinteän kieltorajan, aikarajan. Kuitenkin vaatimukset milloin mistäkin tuesta, valtionavusta tai rahaa vaativasta järjestelmästä edellyttävät, että kansantalouteemme rahaa jauhaville tuotantolaitoksille annetaan sopeutumismahdollisuus. Tänä päivänä jokaikinen teollisuuspamppu tietää olevansa koko ympäristönsuojelussa samassa veneessä koko kansan kanssa ja tekee omalta osaltaan varmasti parannuksia niin nopeasti kuin mahdollista, ettei putoaisi yhteisestä veneestä. Liian nopeat vaatimukset saattaisivat johtaa liian monen työntekijän joutumiseen vihreille niityille vihreiden kanssa vihreää ruohoa syömään vihreät lehvät suojanaan.

Ilmansuojelu tulee vaatimaan yhä enemmän huomiota ja taloudellista panostusta. Tämän lain vaatimusten mukaan tullilaitos tarvitsee sille annettuihin uusiin tehtäviin päteviä henkilöitä. Lääninhallitukset tarvitsevat niin ikään voimavaroja valvontatehtäviin ja väkeä niille annettujen ja annettavien lain soveltamisohjeiden toteuttamiseksi. Toivon, että se näkyy myös tulevaisuuden valtion budjeteissa.

Kokoomuksen valiokuntaryhmä pitää kaikkia mietinnössä esitettyjä ponsia tärkeinä ja valtioneuvostoa velvoittavina. Olemme olleet sitä mieltä, että suuret, laajakantoiset ja sopeutumista vaativat kysymykset vaativat kuitenkin hyvän ennakkovalmistelun, ennen kuin valiokunta kykenee ja pystyy niitä käsittelemään, sillä valiokuntaan valitsemisen kriteerinä ei ole kemian, fysiikan, biologian tai jonkin muun alan professorin pätevyys, ainakaan vielä. Sen vuoksi emme muuttaman viisaan valiokunnan jäsenen valmistelulla ole ponsissa olevia asioita halunneet lain muotoon saattaa tässä lainmuutoksessa, vaan pidämme valiokunnan enemmistön mukaista mietinnön sanamuotoa parhaana käytettävissä olevana ja hyväksyttävänä.

Kaikesta viivytyksestä huolimatta on hyvä, että lainmuutos saadaan voimaan vielä tänä kesänä, vaikkapa tässä muodossa. Otsonikokousmaalle olisi ollut häpeäksi jäädä

kesäksi lainsuojattomaksi, ulkopuolisten ampujien maalitauluksi.

Ed. Hurskainen-Leppänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Hieman korjaisin käsittelyn aikaisia tapahtumia, koska näkemyksemme eroavat näissä hyvin paljon.

Ensinnäkin valiokuntahan oli yksimielinen tehdessään tämän päätöksen, mutta heti yksimielisen päätöksen tehtyämme ed. Turunen ilmoitti pöytäkirjan ulkopuolella, että hän on eri mieltä, ja kertoi, mitä mieltä hän tästä asiasta on. Kuitenkin hän oli päätöksen takana, niin kuin oli sovittu. Noin viisi minuuttia sen jälkeen tuli ilmoitus, että kokoomusministerit haluavat muuttaa tätä esitystä. Sen jälkeen Eeva Turunen kertoi, että hän on informoinut pääministeriä tästä asiasta, minkä seurauksena kokoonnuimme ryhmän puheenjohtajien kanssa useaan otteeseen. Vielä viimeisessä kokouksessa ed. Turunen toi esille, että hallituspuolueiden valiokuntaryhmien vetäjien kokouksessa hänen ylitsensä on kävelty eli hän on ollut toista mieltä ja hänen ylitsensä käveltiin. Siis hän ei olekaan niiden päätösten takana, jotka yhdessä sovimme ja joista vielä kättä päälle annoimme.

Nyt tuntuu ihmeelliseltä ed. Turusen purkaus tuolla pöntössä, koska asian kulkuhan oli näin todellisuudessa. Oli hyvin vaikea tietää eri tilanteissa, mitä mieltä on ed. Turunen, mitä mieltä on kokoomuksen ryhmä ja mitä mieltä ovat kokoomuksen ministerit, koska tilanne vaihtui hetkittäin sinne tänne.

Ed. Männistö (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Turusen selittely omasta ja hallituspuolueitten sekoilusta ilmansuojelulain valiokuntakäsittelyssä osoittaa, samoin kuin ed. Turunen ilkeily äskän käyttämässään puheenvuorossa, erään myönteisenkin asian eli sen, että ilmeisesti osataan sentään hävetä sitä heikkoa tulosta, mikä tässä asiassa on saatu tähän mennessä aikaan. Toivottavasti tulos paranee täällä täysistuntokäsittelyn yhteydessä.

Ed. Kietäväinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En halua puuttua sosialidemokraattien ja kokoomuksen väliin kiistaan siitä, mitä on tehty ja mitä on

jätetty tekemättä, mutta haluan aivan lyhyesti muutaman kommentin lausua ed. Turusen puheenvuoroon.

On tosiasia, että kokoomus esti valiokunnan ensimmäisen linjan toteutuksen. Sekin on myös ilmeisen totta, että myös ympäristöministeri vastusti sen linjan toteuttamista. On myös todettava, että 1.1.1995 luopuminen cfc-aineista, mitä oppositio esittää, on teknisesti toteutettavissa. Kun ed. Turunen totesi, että pohjoismainen yhteinen käytäntö pitäisi toteuttaa, niin juuri tämä olisi sitä yhteispohjoismaista käytäntöä, nimittäin Ruotsi ja Norja ovat tekemässä näin.

Mitä tulee sitten tämän aikataulun toteuttamiseen, niin aikaa sopeutumiseen olisi ollut. Jopa voidaan sanoa näin, että mikäli tämä aikataulu, mitä oppositio esittää, hyväksyttäisiin lakiin, se antaisi jopa Suomelle kilpailuetua, koska täällä kehitettäisiin tehokkaasti tämän tyyppistä teknologiaa, jolla cfc-aineet voidaan korvata.

Mitä lupamenettelyyn tulee ja sen tiukentamiseen, niin tämä esitys on perusteltu. Siihen olisi tullut riittävä siirtymäaika. Aivan samalla tavalla kuin valiokunnan mietinnössä, oppositio vaati, että resursseja tämän pykälän toteuttamiseen lääninhallituksiin tulisi saada.

Mitä tulee sitten haittaveroon, se on eri asia. Cfc-aineet tulee kieltää. Niitten käytön lykkäämistä ja kieltämistä ei haittaverolla voi siirtää.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minun täytyy ikäväkseni todeta, että ed. Turusella pätkee aika pahasti. Hän on parissa viikossa suurin piirtein unohtanut kaiken olennaisen. Valiokuntakäsittelyssä kävi hyvin selvästi ilmi se, että hallituksen esityksen antamisen jälkeen on tapahtunut aivan olennaisia asioita, jotka vaikuttavat tähän maailmanlaajuisesti, Pohjoismaiden laajuisesti ja Suomen sisäisesti. Viimeksi mainittuun kuuluu myös korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu liittyen ilmoitusmenettelyn soveltamisesta käytäntöön.

Minäkin totean, että haittaverolla ei ole mitään tekemistä tämän asian kanssa. Hyvä, että ed. Turunen on oppinut nyt haittaverosan, mutta sillä ei satu tässä yhteydessä olemaan mitään merkitystä.

Mitä tulee opposition vastalauseen lakitekniiseen asuun, niin kukaan ei ole osoittanut

vielä yhtään virhettä siinä. Se on OK, ja se pitää. Ed. Turunen ei ole oppinut vielä sitäkään, että lupamenettelyä meillä ei ole lainkaan näissä asioissa. Hän sekoilee nyt yhdistelemällä sellaista sellaiseen, mitä ei voi yhdistellä, kun toista ei ole olemassakaan.

Pohjoismaista hän puhui, että pitää rinta rinnan edistyä. Me juuri haluamme oppositiossa sitä. Norja jopa tarjosi 400 miljoonaa kruunua kehitysmaille, että nekin pystyvät olemaan rintamassa mukana. Hän sanoi, että on liian nopea aikataulu. Tässä ei voi olla liian nopea. Tässä pitää olla supernopea, että pelastamme maapallon, ja arvoisa ed. Turunen, uv-säteily täydellä porottaen vihreisiin niittyihin hävittää niiden elinvoiman, ja siinä on ed. Turunen mukana.

Ed. Turunen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En tietysti ole tilivelvollinen ed. Hurskainen-Leppäselälle, joka omalta osaltaan yrittää puolustautua, mutta toteaisin, että pääministeriä informoin sillä paperilla, jonka ed. Hurskainen-Leppänenkin on saanut. Vein sen perjantaina istunnossa tuonne sanomatta sanaakaan, mutta toteaisin vain, että meitä on nyt sitten kaksi ylitsekävelyä: ministeri Bärnlund ja minä. Ed. Pulliaiselle sanoisin, jos nyt tässä ei satu pätkimään, että muistaakseni itse kysyin ministeri Bärlundilta, onko tämä laki tässä tilanteessa perustellultaan vanhentunut. Hän itse ilmoitti, että tämä laki pitää saada nyt äkkiä tästä pois tässä muodossa, jonka jälkeen hän totesi, että hän kyllä itse substanssista on eri mieltä, kun puhuttiin tästä otsonikerroksesta tai ilmakehästä. Että ei tässä nyt niin paatunut ja vanhanaikainen ole. Siitä minä kiitän, että minut on nostettu Teollisuuden Keskusliiton riveihin, kun yrittäjät ovat tähän asti sanooneet, että eihän se mitään mistään ymmärrä, kun se on vain opettaja.

Ed. Hurskainen-Leppänen: Arvoisa puhemies! Niin kuin edellä on ilmennyt, on ilmansuojelulain tie valiokuntakäsittelyn aikana ollut, mutkikas ja jopa aika piikkinenkin. Mutta jokainen voi todeta, että laki on tarpeellinen, joskin tällä hetkellä olisi ollut suotavaa, että se olisi saanut hallituksen esitystä tiukemman muodon eräiltä muiltakin osin kuin 9 a §:n ensimmäisen momentin osalta, johon valiokuntakäsittelyn aikana teimme perustavaa laatua olevan muutoksen.

Valiokunta muutti hallituksen esittämän otsonikerros-käsitteen tilalle ilmakehä-sanana, jonka seurauksena lain sisältöä laajennettiin huomattavasti.

Sosialidemokraatit valiokunnassa olisivat olleet valmiita asettamaan määräajan täysin halogenoitujen kloorifluorihilivetyjen, cfc-22:n ja halonien valmistukselle, maahantuonnille, luovuttamiselle ja käytölle vuoteen 1995, mutta kokoomuksen ryhmä ei ollut valmis rajoituksiin. Kuitenkin valiokunta mietinnössään edellyttää, että otsonikerroksen suojelemiseksi rajoitettaisiin maassamme täysin halogenoitujen cfc-yhdisteiden käyttöä muiden Pohjoismaiden kanssa samassa aikataulussa.

Ilmoitus- ja lupamenettelyjärjestelmä ei ole ollut toimiva maassamme. Työt ovat ruuhkautuneet, ja asioissa on ollut epäselvyyksiä. Ympäristöministeriö on asettanut komitean selvittämään ilmoitus- ja lupamenettelyjä, ja saamiemme tietojen mukaan komitean määraika on päättynyt ja odotettavissa siitä on tietoja. Komitean työn tulosten selvittyä on tärkeää, että ympäristöministeriö paneutuu asiaan ja antaa pikaisesti eduskunnalle yhtenäislupajärjestelmää koskevat esitykset, jotta kirjavasta ruuhkautuneesta ilmoitus- ja lupamenettelystä voitaisiin siirtyä järjestelmään, jolla todella voidaan valvoa ja ennalta ehkäistä ilman saastumista.

Lopuksi en voi olla puuttumatta edelleen menettelytapoihin lain käsittelyn yhteydessä. Lain 9 §:n 1 momenttiin saimme pitkällisten ja tuskallisten neuvottelujen jälkeen mukaan myös kokoomuksen ryhmän ja lopulta saimme sovittua kompromissien kautta muutokset ja myös lausumat mietintöön. Lain käsittely valiokunnassa saatiin läpi ilman, että kokoomus käytti yhtään puheenvuoroa, paitisi käsittelyn jälkeen äsken mainitsemani Eeva Turusen puheenvuoro. Silti ed. Turunen oli valmis myymään kantansa ja sopimuksensa, jopa päätöksensäkin, näissä kokouksissa, missä olimme molemmat läsnä.

Hyväksymisen jälkeen kokoomuksen ministerien taholta vaadittiin, että valiokunnan yksimielistä päätöstä muutettaisiin siten, että ilmakehä-sanana sijaan laissa käytettäisiinkin yllättäen ilmausta ylempi ilmakehä, jolla kokoomus halusi vesittää entistä enemmän lain tehoa. Lisäksi valiokuntakäsittelyssä ei ollut mukana ollenkaan käsitettävä ylempi ilmakehä. Sitä ei ollut määritelty, ja siitä

emme kuulleet asiantuntijoita. Valiokunta oli tehnyt yksimielisen päätöksensä asiantuntijoiden lausuntoihin perustuen.

Tässä valossa tuntuu vielä aika oudolta ed. Mörttisen lausunto Helsingin Sanomissa keskiviikkona, jossa hän ilmoitti torjuneensa kokoomusministereiden ylempi ilmakehä - vaatimuksen. Todellisuudessa ed. Mörttinen paremminkin myötäili kokouksessa ministereitään. Todellisia torjujia olivat SDP, RKP ja SMP.

Ilmansuojelulain muutos on välttämätön, ja valiokunta on mietinnössään edellyttänyt, että yhtenäislupajärjestelmää koskeva lainsäädäntö saadaan pikaisesti eduskuntaan. Valiokunta on edellyttänyt, että ilmoitusmenettelyruuhkat puretaan, että tullilaitos saa riittävät resurssit maahantuontia koskevien säännösten valvontaan, että lääninhallinnolle annetaan yhtenäiset ohjeet ilmansuojelulain soveltamisesta ja yhtenäiset ohjeet laiterikoista ja poikkeuksellisista tapahtumista, jotka aiheuttavat ilman pilaantumista.

Arvoisa puhemies! Ilmansuojelulain muutos on askel kohti puhtaampaa ilmaa, mutta lyhyt askel, ja uusia toimenpiteitä lainsäädännössä on kehitettävä pikaisesti.

Ed. Turunen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ettei vain nyt ed. Hurskainen-Leppänen syyllistyisi väärämielisyyteen, kun hän väittää, että olin valmis myymään yläilmakehä-käsitteeseen ilmakehä-käsitteen. Mistä ed. Hurskainen-Leppänen tietää, että olin valmis myymään? Voin kertoa, että valiokuntavastaavien kokouksessa juuri ennen sitä minulta kysyttiin, pitääkö se muuttua. Minä sanoin, että ei pidä muuttua, minun mielestäni sitä lakia ei enää pidä muuttaa miksikään. Ed. Hurskainen-Leppänen on lukeutunut perustelut hyvin. Siitä huolimatta, että en ole käyttänyt yläilmakehä-nimeä, siellä on sanottu, että yläilmakehässä eli stratosfäärissä on otsonikerros. Siellä lukee ihan tämä. Kyllä se siellä sanottu on, vaikka se ei koskaan esille tullut enkä ole koskaan missään esittänyt sitä lakiin otettavaksi.

Ed. K o k k o (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Valiokunnan puheenjohtajana minua ihmetyttää hallitusryhmien jäsenten keskinäinen kiistely menettelytavoista. Nuo menettelytavat kuuluvat valiokunnan käsitteilyyn, mutta kuitenkin tärkeintä on lopputu-

los, mihin päädytään. Ja tiedän, että hallituksen esitys oli yksimielinen. Siihen tehtiin vain yhden sanan muutos, ja myös aikaisemmasta käytännöstä tiedän sen, että yksimielistä hallituksen esitystä yleensä muutetaan vain hallitusryhmien yksimielisellä päätöksellä, joten tällainen kiistely mielestäni on toisarvoista.

Ed. V ä ä n ä n e n: Rouva puhemies! Tänä hiljaisena yön hetkenä haluaisin sanoa vielä muutaman sanan tähän keskusteluun sen vuoksi, että näitä asioita olen saanut olla mukana käsittelemässä Pohjoismaiden neuvoston sosiaali- ja ympäristövaliokunnassa.

Olen suuresti hämmästynyt tästä keskustelusta ja ennen kaikkea tietysti siitä, että valiokunta ei ole voinut yksimielisenä käsitellä tätä asiaa. Annan suuren arvon sille vastalauseelle, jonka oppositio on mietintöön kirjoittanut, ja ihmettelen, että hallitusryhmien edustajat valiokunnassa eivät ole voineet siihen yhtyä. Tämä laki ja valiokunnan mietintö ovat nimittäin jo syntyessään vanhanaikaiset, vanhentuneet.

Olen kovin ihmeissäni siitä, että hallituksen esityksen perustana on todellakin Montrealin pöytäkirja, missä todetaan, että otsonikerrosta heikentävien aineiden valmistus ja käyttö on vähennettävä puoleen vuoden 1986 käyttömääristä vuoteen 1998 mennessä, kun me tiedämme, että esimerkiksi Euroopan yhteisön maat ovat äskettäin Lontoossa pitämässään kansainvälisessä otsonikerroksen suojelukonferenssissa päättäneet, että freonien tuotannosta ja käytöstä luovutaan kokonaan vuoteen 2000 mennessä, ja kun sitä paitsi tiedämme, että Pohjoismaista Ruotsi ja Norja ovat jo lähteneet siihen, että täysimääräinen luopuminen tapahtuu jo vuoteen 1995 mennessä. Ihmettelen, varsinkin kun meillä juuri on pidetty suuri kansainvälinen otsonikongressi täällä Helsingissä. Suomi on näytellyt siinä hyvin avantgarde-tyylisiä roolia. Täällä sitten esitellään kuitenkin sisällöltään näin vanhanaikainen suojelulaki!

Pohjoismaiden neuvosto piti ylimääräisen istunnon viime vuoden lopulla Tanskassa, missä se hyväksyi yhteispohjoismaisen ympäristön- ja meriensuojeluohjelman. Tässä istunnossa hyväksyttiin pohjoismaisten parlamentaarikkojen yhteisenä suosituksena hallituksille se, että Pohjoismaat noudattavat kansainvälisestikin katsoen yhtenäistä, hyvin

tehokasta ja aloitteellista ympäristönsuojelutyötä ja pyrkivät olemaan ympäristönsuojelutoimenpiteissä esimerkkinä muille valtioille. Miten hallitus on siis antanut näin perässä olevan lakiesityksen? Ja vielä enemmän ihmettelen sitä, että jos valiokunnassa pyritään laki saattamaan päivän tasalle ja saamaan se edistyskellisemmäksi, siellä sitten tähän toimenpiteeseen ei voida ryhtyä. Mielestäni tämä ei saa olla mikään kunnianarkeuskysymys hallitukselle. On hyvin usein tapahtunut, että nopean kehityksen vaiheissa eduskunta on voinut ottaa edistyskellisemmän kannan kuin se, mitä hallituksen esitys merkitsee, ja että hallitus on siihen myös sitten suostunut ja pitänyt sitä jopa toivottavana. Lopputuloksen on tärkeä. Hämmästelen siis tätä menettelyä nyt, samaten kuin sitä, että hallitusosapuolet nyt käyttävät iltaa hyväkseen ja kiistelevät keskenänsä, kuka on sanonut mitään.

Kovin hartaasti toivoisin, että eduskunta voisi tämän lakiesityksen hyväksyä opposition esittämässä muodossa. Se olisi todella järkevää ja edistyskellistä toimintaa. Tuntuu eduskunnan ylikäymiseltä se, että sitä vaaditaan hyväksymään laki, joka jo syntyessään on vanha, eikä sille anneta mahdollisuuksia korjata sitä päivän tasalle.

Kun ed. Pulliainen käytti varsin voimallista kieltä ja lupasi vielä jatkaa sitä lakiesityksen toisen käsittelyn aikana, olen kyllä hänen kanssaan täsmälleen samaa mieltä. Ed. Turusen puheesta selvisi, kuka on kaiken tämän jarrutuksen ja vesittämisen takana, mikä taho on se isovelji, joka ohjaa erään hallituspuolueen että myös eduskunnan työtä tässä mielessä. Mielestäni eduskunnan pitäisi tehdä järkevät ja nopeat päätökset asioissa, jotka ovat kohtalon kysymyksiä, ei vain Suomelle ja Pohjolalle vaan koko maailmalle.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

20) Ehdotus laiksi kuvataideakatemiasta annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 74
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 8

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 8.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

21) Ehdotukset laeiksi ammatillisia erityisoppilaitoksia koskevan lainsäädännön muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys n:o 44
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 9

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 9.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely julistetaan päättyneeksi ja asia lähetetään suureen valiokuntaan.

Lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti

lakivaliokuntaan

22) Hallituksen esitys n:o 82 laiksi rikoslain 2 luvun muuttamisesta

valtiovarainvaliokuntaan

23) Hallituksen esitys n:o 83 laiksi tullitariffilain liitteinä olevien tullitariffin ja teollisuustulliluettelon muuttamisesta

24) Ed. Majjalan ym. lakialoite n:o 49 laiksi talletusten ja obligaatioiden veronhuojennuslain muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetäisiin valtiovarainvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Väistö: Arvoisa puhemies! Hallituksen epäonnistunut talouspolitiikka on lisännyt paineita peruskoron nostoon. Viikko sitten julkisuudessa liikkui tietoja jopa kahden prosenttiyksikön peruskoron nostamisesta. Korkotason nostaminen kova ase. Lasku siitä lankeaisi velkaantuneille kotitalouksille, yrittäjille ja viljelijöille. Seurauksena olisi vakavia talousongelmia ja työttömyyden kasvua. Tämä on asia, jonka hallituksenkin taholta ainakin ministerit Puhakka ja Taxell ovat jo tuoneet omalta osaltaan julki.

Arvoisa puhemies! Hallituksessa onkin syytä viipymättä ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, joilla korkotason nousu voidaan estää. Tämä on välttämätöntä talouspolitiikkamme perusongelmien korjaamiseksi ja talouden kehityksen saamiseksi oikeille raiteille. Eräänä varteenotettavana keinona korkotason nousua pysäytettäessä on määräaikaistilien verovapaan koron nostaminen ja määräaikaistilien vaihtoehtojen lisääminen. Aikaisemmin voimassa olleen talletusten verovapautta koskeneen lainsäädännön nojalla rahalaitoksissa on pitkäaikaistalletuksia noin 100 miljardin markan arvosta. Nykyinen laki ei turvaa näille talletuksille riittävää säästämistä edistävää korkotasoa, mikäli lainsäädäntöä ei muuteta.

Käsillä olevassa lakialoitteessa ehdotetaan, että tavanomaisten käyttötilien verovapaa korko kuuden kuukauden määräaikaistileillä olisi peruskorko vähennettynä kahdella prosenttiyksiköllä ja 12 kuukauden tileillä peruskorko vähennettynä yhdellä prosenttiyksiköllä. Näitä pidemmissä 24 kuukauden määräaikaistalletuksissa verovapaan koron määräksi ehdotetaan lakialoitteessa Suomen Pankin peruskorkoa. Samalla lakialoitteessa ehdotetaan, että obligaatiolainan, jonka laina-aika on alle 10 vuotta, verovapaa vuotuinen korko olisi enintään Suomen Pankin peruskorko. Edellytyksenä olisi edelleen, että obligaatiolainan pituus on vähintään kaksi vuotta. Tällä tavalla saataisiin obligaatiolainojen korko samaan asemaan kuin kahden vuoden määräaikaistalletustilin korko. Lakialoitteessa ehdotetaan lisäksi talletusten veronhuojennusjärjestelmää siinä muodossa, että se palauttaa säästämistä kannustavan

järjestelmän. Hallituksen verouudistuksenkin eräänä tavoitteena on ollut säästämisen edistäminen ja kannustaminen, mutta nykymuodossaan erityisesti talletusten ja obligaatioiden veronhuojennuslaki ei tue tätä tavoitetta. Arvoisa puhemies! Tässä lakialoitteessa ehdotetaan edelleen omaisuustulojen verovähennysoikeuden täydentämistä hallituksen tekemän periaatepäätöksen tasolle.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään valtiovarainvaliokuntaan.

Pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti tämän päivän

ensimmäiseen täysistuntoon

25) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 34 (A n:o 5)

26) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 35 (K n:o 6)

27) Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 12 (A n:o 6)

28) Laki- ja talousvaliokunnan mietintö n:o 13 (A n:o 7)

toiseen täysistuntoon

29) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 4 (HE n:o 61)

30) Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 5 (HE n:o 75)

Ensimmäinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään perjantaina kello 13.

Täysistunto lopetetaan perjantaina 2 päivänä kesäkuuta kello 0.44.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Erkki Ketola (s. 1785—1844)
M. V. Mandelin (s. 1844—1852)